

UNIVERZITET SINGIDUNUM
DEPARTMAN ZA POSLEDIPLOMSKE STUDIJE
Master studije

MASTER RAD

UPRAVLJANJE BILANSOM BANKE

Mentor:

Prof. dr Miroljub Hadžić

Student:

Miroslav Stojanović 400341/2009

Beograd, 2011. godine

SADRŽAJ

UVOD	3
1. FINANSIJSKO IZVEŠTAVANJE U BANKAMA	6
1.1. Bilans stanja banke	7
1.1.1. Karakteristike finansijske strukture aktive.....	10
1. 1.2. Karakteristike finansijske strukture pasive	14
1.2. Karakteristike bilansa uspeha banke	18
1.3. Načela bankarskog poslovanja	21
1.4. Izveštaj o promenama na kapitalu	22
1.5. Izveštaj o novčanim tokovima	23
1.6. Napomene uz finansijski izveštaj.....	25
2. UPRAVLJANJE BILANSOM STANJA BANKE.....	27
2.1. Upravljanje odnosima aktive i pasive	28
2.1.1. Upravljanje nedepozitnom pasivom i drugim izvorima pozajmljenih sredstava	35
2.1.2. Priroda ALM koncepta u funkciji upravljanja bilansom banaka	39
2.1.3. Primena ALM kod investicionog i komercijalnog bankarstva.....	41
2.2. Upravljanje bankarskim kapitalom	42
2.2.1. Upravljanje akcijskim kapitalom.....	46
2.3. Upravljanje izvorima depozitnog novca banke.....	48
2.4. Upravljanje dugoročnim obavezama banke.....	53
3. UPRAVLJANJE BILANSOM USPEHA BANKE	56
3.1. Upravljanje kamatnim i nekamatnim prihodima banke	56
3.2. Upravljanje kamatnim i nekamatnim rashodima banke	61
3.3. Upravljanje operativnim troškovima banke.....	65
3.4. Upravljanje neto kamatnom marginom	67
4. KOMPARATIVNA ANALIZA BILANSA TRI POSLOVNE BANKE	69
4.1. Analiza poslovanja Vojvođanske banke	69
4.2. Analiza poslovanja ERSTE banke	77
4.3. Analiza poslovanja ProCredit banke	83

5. KOMPARATIVNA ANALIZA BILANSA 3 BANKE	89
ZAKLJUČAK.....	96
LITERATURA	98

UVOD

Predmet rada

Prema gore pomenutim činjenicama, predmet rada jeste upravljanje bilansom banke. Rad je sadržinski koncipiran u pet celina koje bi trebalo da daju komplementarni odgovor na odabranu temu: „Upravljanje bilansom banke“.

U prvoj teoretskoj celini rada biće obrazloženo finansijsko izveštavanje u bankama. Objasniće se pojam iznačaj finansijskih izveštaja banaka: bilans stanja, bilans uspeha, izveštaj o tokovima gotovine, izveštaj o promenama na kapitalu. Analiziraćemo koje informacije pruža svaki od navedenih pojedinačnih izveštaja i razliku među njima. Utvrdićemo struktura i sadržaj finansijskih izveštaja, kao i način priznavanja, merenja, prikazivanja i obelodanjivanja svih stavki u finansijskim izveštajima banaka.

U drugom delu rada ćemo se osvrnuti na upravljanje bilansom stanja banke. Utvrdićemo kako se preko bilansa stanja vrši pregled njenih finansijskih pozicija, tj. sredstava u aktivi i obaveza u pasivi, te kapitala kao posebnog oblika izvora sredstava. Analiziraćemo značaj bilansa stanja banaka i način uvida u strukturu ili suštinu svakodnevnih a posebno važnijih poslovnih operacija i poslova banke. Napravićemo osvrt na nadatke menadžera kod održavanja likvidnosti i odliva depozita, upravljanja aktivom i upravljanja pasivom.

U trećem delu rada ćemo obraditi upravljanje bilansom uspeha banke koji prikazuje finansijski uspeh banke. Utvrdićemo razliku od upravljanja bilansom stanja koji se sastavlja na određeni dan, sastavlja za određeni vremenski period. Analiziraćemo upravljanje kamatnim prihodima i rashodima banke. Zatim ćemo obraditi upravljanje operativnim troškovima banke.

U četvrtom delu rada ćemo izvršiti komparativnu analizu bilansa tri poslovne banke (Vojvođanske, ProCredit i Erste) Na osnovu kvantitativne analize ćemo videti koja banka ima najveći kapital, tržišno učešće i druge pokazatelje koji su nam potrebni za ovu analizu.

Aktuelnost istraživanja

Banke se međusobno razlikuju po visini svoje aktive, klijentima, spremnosti na preuzimanje rizika, broju poslovnica i filijala, depozitnoj osnovi, akcionarskoj strukturi i ostalom, pa se ne može očekivati da će se organizovati ili upravljati rizicima na jedinstveni način. Stoga se i smatra da upravljanje bankom treba organizovati prema njenoj prirodi te rasponu i složenosti poslovanja. Na taj način, korporativno upravljanje u bankama se odnosi na upravljanje poslovanjem banke koje uključuje upravljanje sa aktivom, pasivom, prihodima, rashodima i kapitalom banke.

Korporativno upravljanje performansama banke podrazumeva opredeljenje ka većoj ili manjoj tržišnoj vrednosti banke, pa je zbog toga upravljanje performansama banke polazna osnova njene tržišne vrednosti. Bilansne performanse igraju veoma važnu ulogu u bankarskom sistemu svake banke, jer predstavljaju glavne pokazatelje uspešnosti bankarskog poslovanja, stoga im se pridaje veliki značaj.

Cilj istraživanja

Cilj rada je da kroz ovaj rad istraži i analizira problematiku finansijskog izveštavanja u bankama, pre svega u našoj zemlji, a na primeru pojedinih domaćih banka. Pored toga, cilj ovog rada je utvrđivanje pokazatelja poslovanja banke, koji će na najbolji način prikazati kako banka posluje i kakve su njene glavne performanse.

Metodologija istraživanja

Desk research - metoda koja podrazumeva sublimiranje stavova i zaključaka na osnovu brojnih izvora informacija kao što su: stručna literatura, zakoni i internet.

Komparativna analiza – metoda koja će imati za cilj da utvrdi strukturu bilansa stanja i uspeha i racio pokazatelje tri banke. Ova metoda će imati za cilj da ukaže koliko je poslovni uspeh banke uslovljen adekvatnim odnosom kapitala i obaveza u pasivi bilansa.

Hipoteze istraživanja

Osnovna hipoteza je:

H1 – Finansijski izveštaji predstavljaju najefikasniji način da se subjektima koji se nalaze izvan banke predoče informacije o uspešnosti poslovanja.

H2- Bilansne performanse igraju veoma važnu ulogu u bankarskom sistemu svake banke

H3-Poslovni uspeh banke je uslovljen adekvatnim odnosom kapitala i obaveza u pasivi bilansa.

1. FINANSIJSKO IZVEŠTAVANJE U BANKAMA

Obaveza sastavljanja i objavljivanja finansijskih izveštaja utvrđuje se zakonskim propisima, kao što su zakon o preduzećima ili zakon o bankama. Cilj finansijskog izveštavanja je da se pruže informacije o uspešnosti poslovanja (bilans uspeha) i finansijskom položaju (bilans stanja), kao i o promenama na finansijskom položaju koje su nastale u toku izveštajnog perioda, a koje su korisnicima finansijskih izveštaja potrebne za donošenje ekonomskih odluka.

Potpun finansijski izveštaj obuhvata:¹

- Bilans stanja;
- Bilans uspeha;
- Izveštaj o tokovima gotovine;
- Izveštaj o promenama na kapitalu;
- Napomene uz finansijske izveštaje;

Svaki od navedenih pojedinačnih izveštaja pruža informacije koje se razlikuju od ostalih, ali su istovremeno svi ti izveštaji uzajamno povezani, jer svaki od njih održava samo različite aspekte istih poslovnih promena. Finansijski izveštaji prikazuju finansijske učinke transakcija i drugih događaja grupišući ih u široke klase prema njihovim ekonomskim obeležjima. Ove široke klase nazivaju se elementi finansijskih izveštaja.

Struktura i sadržaj finansijskih izveštaja, kao i način priznavanja, merenja, prikazivanja i obelodanjivanja svih stavki u finansijskim izveštajima utvrđuju se u skladu sa unapred prihvaćenim računovodstvenim standardima. U našoj zemlji, kao i u najvećem broju malih zemalja, finansijski izveštaji sastavljaju se u skladu sa Međunarodnim standardima finansijskog izveštavanja.

Velike razlike u poslovnim karakteristikama banaka u odnosu na sva druga preduzeća prirodno se odražavaju i na strukturu i sadržaj finansijskih izveštaja banaka. Finansijski izveštaji za banke treba pre svega da pruže konzistentnu i pouzdanu informaciju o opštem finansijskom

¹ Bojović P., Živković A., Dželatović M., Bankarske finansije i računovodstvo, Beograd 2008 str. 350

zdravstvenom stanju banke, posebno o njenoj solventnosti, likvidnosti i relativnom stepenu rizika kojima je banka izložena u svom poslovanju.

1.1. Bilans stanja banke

Finansijski izveštaji predstavljaju skup obrazaca propisanih zakonom u kojima se iznose informacije o finansijskom položaju obveznika i poslovnim promenama u izveštajnom periodu. Oni takođe prikazuju rezultate koje je rukovodstvo ostvarilo u upravljanju poverenim resursima. Finansijski izveštaji prikazuju finansijske efekte transakcija grupišući ih prema ekonomskih obeležjima u šire klase – elemente finansijskih izveštaja. Elementi koji se direktno odnose na merenje finansijske pozicije u bilansu stanja su: Sredstva, kapital i obaveze. Elementi koji se neposredno odnose na merenje uspešnosti u bilansu uspeha su prihodi i rashodi.

Informacije prikazane u finansijskim izveštajima mogu biti od koristi različitim korisnicima prilikom donošenja ekonomskih odluka. Korisnici finansijskih izveštaja mogu biti:

- Interni korisnici su zaposleni u poslovnom subjektu i oni koji koriste pravo upravljanja po osnovu vlasništva. To su:
 1. vlasnici kapitala
 2. menadžment poslovnog subjekta
 3. zaposleni radnici i sindikati
 4. stručne službe
- Eksterni korisnici su korisnici van poslovnog subjekta : sadašnji i potencijalni investitori, kreditori, dobavljači i ostali poverioci, kupci, vlada i njene organizacije, javnost i drugi.

„Bilans stanja predstavlja dvostrani vrednosni pregled imovine i kapitala, tj. prikazuje način ulaganja kapitala iskazano u aktivi i pregled kapitala po poreklu iskazano u pasivi.“² Dakle, u bilansu su prikazana sredstva po njihovoj nameni, odnosno imovina i njena struktura s jedne i kapital i obaveze s druge strane. „Imovina je resurs koji kontroliše preduzeće, a koja je stečena po osnovu ranijih poslovnih događaja i koja omogućuje sticanje budućih ekonomskih koristi. Obaveze predstavljaju plative iznose po osnovu poslovnih događaja, za čije izmirenje se zahteva odliv resursa poslovnog subjekta. Kapital je preostala imovina koja pripada vlasnicima, nakon oduzimanja svih obaveza.“³

Bilans je statičan jer prikazuje stanje na dan na koji je pripremljan. Sledeća odlika bilansa je kumulativnost jer prikazuje učinke svih odluka i transakcija koje su se desile i koje su obračunate do dana pripreme bilansa.

Osnovna odlika bilansa je ravnoteža i ona mora da postoji u svakom trenutku.

AKTIVA = PASIVA

Sa aspekta banaka uključenih u bilans razlikujemo:⁴

1. Bilans jedne banke - izražava celokupnu imovinu (aktivu) i obaveze banke (pasivu) i tada govorimo o bruto principu bilansiranja. Za analizu je znatno pogodniji neto bilans koji pokazuje samo kreditne i ostale funkcionalne plasmane na strani aktive i izvore sredstava kojima se pokrivaju navedeni plasmani.
2. Agregatni bilans svih banaka - predstavlja prosti zbir svih aktivnih i pasivnih pozicija iz individualnih bilansa banaka, i u njemu se, bez ikakvih korigovanja, međubankarski odnosi u cijelini pokazuju bruto sistemom. Ova kategorija bilansa je takođe najpogodniji i najpouzdaniji izvor podataka za analizu poslovne politike banaka.

² Dmitrović-Šaponja Lj., Petković Đ., Jakšić D., Računovodstvo, Ekonomski fakultet, Subotica, 2004, str. 71

³ Računovodstvena praksa br. 2-3, Savez računovođa i revizora Srbije „Računovodstvo“ doo, Beograd, januar 2008

⁴ Radovanović R., Bilansi preduzeća i banaka, Savremena administracija, Beograd, 1999., str. 75.

3. Konsolidovani bilans svih banaka - zbir bilansa u kome su kompenzirani međusobni bankarski odnosi između poslovnih banaka a zadržani bruto principom odnosi poslovnih banaka sa centralnom bankom. Ova kategorija bilansa ima manji značaj u analizi sredstava banke, jer ne pruža podatke o međubankarskim odnosima koji su veoma značajni i u bilansu predstavljaju krupnu poziciju koja se ne može zanemariti.
4. Konsolidovani bilans ukupnog bankarskog sistema - u njega su osim poslovnih banaka uključeni i bilansi centralne banke. On predstavlja zbir bilansa svih banaka posle prethodnog prebijanja međubankarskih odnosa. Ovaj bilans predstavlja najznačajniju kategoriju u sklopu monetarne analize.

Funkcionalno presecanje bilansa na pojedine podbilanse koji održavaju grupe poslova neophodno je ukoliko želimo da izvršimo kompleksnu i celovitu analizu bilansa.⁵ Na osnovu bankarskog bilansa dobijamo veoma korisne informacije i možemo konstruisati različite finansijske i kontrolne parametre. Za formulisanje poslovne politike banke najvažniji su sledeći koeficijenti: stopa gotovine, stopa likvidnosti, stopa solventnosti, stopa rezervi likvidnosti, stopa kreditiranja i stopa kapitala. Svi navedeni koeficijenti i stope imaju značaj u procenjivanju depozitne, likvidne, kreditne, ukupne performansne pozicije banke. Isto tako, interna i eksterna kontrolna funkcija koriste navedene koeficijente za obavljanje monitorstva i supervizorstva nad poslovanjem banke. Preko ovih koeficijenata može se izvršiti komparativna analiza banke u okviru bankarskog sistema i ocenjivati stepen ostvarivanja različitih bankarskih rizika.

Bilans stanja kao pregledna lista predstavlja pregled stanja svega što jedno lice u nekom trenutku vremena poseduje (imovina) i svega što nekom duguje (obaveze). Zato se kaže da bilans stanja prikazuje trenutno stanje (ili finansijski položaj) banke na određeni dan (kao fotografski snimak).

Minimum informacija koje mora da obezbedi bilans stanja su sledeći podaci:⁶

⁵ Ranković M. J., Specijalni bilansi, Proinkom, Beograd, 1996., str 126.

⁶ Rodić J., Vukelić G., Andrić M., Teorija politika i analiza bilansa, Beograd, 2007 str. 56.

U aktivi:

- Sredstva banke kod CB
- Dinarski plasmani
- Devizna sredstva i efektiva
- Devizni plasmani i potraživanja
- Trajna sredstva i ulози

U pasivi:

- Dinarski i devizni depoziti
- Obaveze prema CB
- Obaveze prema drugim bankama
- Obaveze po izdatim HoV
- Obaveze prema inostranstvu
- Kapital, rezerve i dugoročna rezervisanja

1.1.1. Karakteristike finansijske strukture aktive

Aktiva podrazumeveva sredstva koja se plasiraju na tržištu zajmovnog kapitala. U poslovanju banke aktivu predstavljaju krediti koje banka nudi i obavezne rezerve koje su garant povraćaja depozita komintenata banke.

Pod pojmom aktiva često se podrazumeva novac u opticaju. U ekonomskoj teoriji neki teoretičari u aktivu svrstavaju, osim novac, i hartije od vrednosti, jer se kao kapital mogu upotrebiti u proizvodnji roba i usluga. Odnosi između elemenata bilansa stanja mogu se iskazati putem sledeće računovodstvene jednačine:

$$\text{UKUPNA AKTIVA} = \text{UKUPNE OBAVEZE} + \text{KAPITAL}$$

Imovinu banke čine resursi koji su pod kontrolom, koji su stečeni u prethodnom period i u koja su ugrađene buduće ekonomske koristi. Buduće ekonomske koristi ugrađene u imovinu mogu

priticati u banku na bezbroj načina. Bančina imovina može da koristi za pružanje usluga koje će banka da prodaje, može da se razmeni za drugu imovinu, može da se upotrebi za izmirenje obaveza i može da se raspodeli vlasnicima. Bitne odrednice imovine su:

- da je pod kontrolom banke,
- da je stečena u prethodnom period,
- da je osnov za sticanje budućih ekonomskih koristi.

Imovinu čine pojedinačna sredstva banke. U bilansu stanja banke ova sredstva se obično nižu po redosledu opadajuće likvidnosti, odnosno po njihovoj sposobnosti da se pretvore u gotovinu. Najlikvidnije sredstvo banke je gotovina, kao sinonim likvidnosti. Struktura aktive banke sastoji se od:

- gotovine i rezerve,
- hartija od vrednosti i plasmana,
- krediti i diskonti,
- likvidna aktiva,
- ostala aktiva.

Sredstva banke čine: gotovina i depoziti, hartije od vrednosti, plasmani i ostala imovina. Aktiva banke, kako smo već naveli, obuhvata gotovinu i depozite, obuhvata sredstva u trezoru banke, depozite kod drugih banaka, gotovinska sredstva u procesu naplate i rezerve kod centralne banke. Ova sredstva se označavaju i kao primarna rezerva. Ova sredstva su prvi stepen zaštite od povlačenja depozita, ali su ona istovremeno i prvi izvor sredstava koji banka koristi kada se pojave klijenti sa zahtevima za odobrenje kredita. Cilj banke je da nema visoke iznose gotovine jer ona ne donosi prihode.

Početnu stavku aktive svake banke čini tekući novac u blagajni banke (papirni i kovani) koji se fizički drži u trezoru banke za potrebe manjih gotovinskih isplata. Gotov novac u banci primarno funkcioniše kao sredstvo razmene i služi radi ispunjavanja zakonske obaveze u pogledu obavezne rezerve.

Hartije od vrednosti koje se nalaze u aktivi banke mogu se razvrstati na sledeće:

- hartije od vrednosti kojima se trguje,
- hartije od vrednosti koje se drže do roka dospeća,
- hartije od vrednosti raspoložive za prodaju,
- hartije od vrednosti koje su označene kao HOV po fer vrednosti kroz bilans uspeha.

Prvenstveni motiv držanja ovih hartija od vrednosti je ostvarenje prihoda u vidu kamata ili dividendi. Ako banka ima ulogu diler na finansijskom tržištu ona će tada imati i tzv. Trgovačku knjigu koja će obuhvatati ona finansijska sredstva koja su stečena radi prodaje u kratkom roku i zarade na razlici u kusu - Hartije od vrednosti koje se drže radi prodaje. Plasmani banke mogu biti: prema klijentima, obezbeđenju, ročnosti, prema vrsti kamate itd.

Rezerve poslovnih banaka služe za osiguranje njihove likvidnosti ili kao instrument monetarno-kreditne politike kojim se reguliše kreditna aktivnost banaka i količina novca u opticaju. Uslov nesmetanog poslovanja banke je očuvanje likvidnosti, što podrazumeva sposobnost izmirenja dospelih obaveza o roku dospeća. Otplata uzetih kredita, isplata klijentima po osnovu podizanja sredstava sa računa otvorenog kod banke ili po osnovu povlačenja sredstava iz odobrenog kredita, isplata deponentima po osnovu povlačenja depozita su neke od obaveza koje banka treba da izmiri po podnošenju zahteva komitenata. "Banka je likvidna kada, uz zadržavanje potrebne rezerve likvidnosti, može neometano da obavlja svoju kreditnu aktivnost i da sve dospele obaveze plaća o roku " Stopa likvidnosti koja pokazuje stepen pokrivenosti plasmana depozitima i obavezne rezerve su kvantitativni indikatori likvidnosti i utiču na finansijsku snagu, stanje i uspešnost poslovanja banke.

Obavezne rezerve su depozitne rezerve koje banke izdvajaju i dužne su da drže na svom računu kod centralne banke. Zajedno sa gotovinom i depozitima po viđenju kod korespodentnih banaka, obavezne rezerve čine primarne rezerve likvidnosti banke. Primarne rezerve likvidnosti se koriste ukoliko je odliv veći od priliva sredstava. Neophodno je utvrditi optimalnu visinu obaveznih rezervi, kako se ne bi pojavila neiskorišćena sredstva, koja bi plasiranjem doprinela rentabilnosti poslovanja banke. Po osnovu obaveznih rezervi centralna banka ima obavezu da u

okviru raspoloživih rezervi pokrije likvidne potrebe banke. Banka može odlučiti da plasira sredstva u kratkoročne hartije od vrednosti koje izdaje država, centralna banka ili velike korporacije.

Depoziti kod drugih banaka iiii kontokorentni računi su takvi depoziti koji se drže kod drugih banaka. Uglavnom takve račune drže male banke kod velikih banaka za potrebe pružanja raznih usluga, kao što su: obračun čekova, transakcije sa depozitima i pružanje pomoći prilikom kupovine efekata. Najveća komponenta gotovinske imovine predstavljaju novčani elementi u procesu naplate koji se pojavljuju u slučaju kada se kod banka izdaje ček (na naplatu) na teret računa koji se vodi kod druge banke. Ovaj ček za našu banku predstavlja imovinu. Banka ima potraživanje od druge banke (po osnovu izdatog čeka na naplatu) koje će biti naplaćeno kroz nekoliko dana. Investicije u finansijske instrumente predstavljaju značajan deo imovine banke, odnosno njen izvor prihoda. Finansijski instrumenti služe da bi se ostvarila zarada (profit), pomažu da se zadovolje zahtevi likvidnosti, spekuliraju na promene kamatnih stopa i služe kao deo dilerske funkcije banke. Primarna privlačnost ulaganja u finansijske instrumente je ta da oni ostvaruju kamatu, a administrativni i transakcioni troškovi su mali.

Banka ove finansijske instrumente knjigovodstveno vodi po tržišnoj vrednosti u bilansu stanja, (zavisno od kretanja na tržištu finansijskih instrumenata) a daje i izveštaj o nerealizovanom gubitku i dobiti u bilansu uspeha. Svi drugi investicioni finansijski instrumenti su klasifikovani kao raspoloživi za prodaju jer se menadžment može odlučiti na prodaju ovih instrumenata i pre konačnog roka dospeća. Kao takvi, oni se knjiže po tržišnoj vrednosti u bilansu stanja sa korespondentnim promenama vlasničkog kapitala kao nerealizovanim dobitcima i gubicima na finansijske instrumente. Sa druge strane ne vrši se izveštavanje dobitaka i gubitaka na ove instrumente u bilansu uspeha.

Investicije u finansijske instrumente se obično klasifikuju na: državne efekte (obveznice), efekte lokalnih vlasti i ostale efekte.

Zajmovi ili krediti predstavljaju glavnu stavku imovine i glavni izvor prihoda banaka. Bankarska imovina je oko 60% u obliku zajmova. Po osnovu njih banke ostvaruju oko 80% prihoda u vidu kamate. Zajam u osnovu predstavlja kamatonosno potraživanje. Oni su obično manje likvidni od ostale imovine pošto se ne mogu konvertovati u gotovinu sve do roka dospeća. U odnosu na

ostalu imovinu zajmovi takođe imaju visoku verovatnoću rizika da neće biti naplaćeni zajedno sa pripadajućom kamatom o roku dospeća. Zbog tih karakteristika, niske likvidnosti i visokog rizika, banke ostvaruju visoke prinose na odobrene kredite.

Spektar kredita je veoma šarenolik. Posmatrajući kredite prema roku dospeća možemo razlikovati od kredita naplativih pozivom na zahtev do stambenih hipotekarnih kredita koji se amortizuju preko 30 godina. Što se tiče kamatne stope, ona se može kretati od fiksne kamate tokom čitavog veka kredita do veoma promenljive u zavisnosti od tržišnih promena kamatnih stopa. Ukoliko se koristi kao kriterijum sudski postupak naplate, kredite možemo grupisati u 6 kategorija: realni, komercijalni, pojedinačni, poljoprivredni, ostali krediti domicilnim subjektima, krediti stranim subjektima.⁷

Aktiva banke se može takođe klasifikovati ostalu aktivu koja se može biti na finansijsku aktivu i realnu aktivu. Finansijska aktiva je izražena u bliku novca. Ona se obično pojavljuje u dva bilansna stanja: u bilansu stanja zajmodavca i u bilansu stanja zajmoprimca. Realna aktiva je izražena u fizičkom obliku i pojavljuje se samo u jednom bilansu stanja. Pored ove podele, aktiva se još može podeliti i na kamatonosnu aktivu i nekamatonosnu aktivu. Kamatonosna aktiva je ona na koju se naplaćuje kamata, a nekamatonosna, ona aktiva na koju se kamata ne naplaćuje. Zatim aktiva može biti rizična i nerizična aktiva. Rizična aktiva je ona aktiva kod koje postoji verovatnoća rizika da se neće naplatiti nominalna vrednost zajedno sa pripadajućom kamatom u roku dospeća. Nerizična aktiva je ona aktiva kod koje ta mogućnost ne postoji, kao što su: reserve, novčani elementi u procesu naplate, depoziti kod drugih banaka i ostala aktiva. Kamatonosna aktiva je ujedno i rizična aktiva.

1. 1.2. Karakteristike finansijske strukture pasive

Pasivu čine depoziti građana i privrede u banci, dok aktivu čine krediti koje banka nudi i obavezne rezerve.

⁷ Popović S., Menadžment aktive i pasive banaka, Beograd, 2010., str. 76.

Pasiva predstavlja deo T-bilansa bankarskog poslovanja. To je zbir svih depozita u okviru banke (pri tumačenju makroekonomije to je u okviru celog bankarskog sistema). Ti depoziti su rezultat štednje u bankama od strane građana i privrednih subjekata (privrede). Struktura pasive je sledeća:

- depoziti banke
- obaveze,
- kapital.

Pasivu banke, kao drugi deo bilansa stanja, čine različiti izvori finansiranja imovine, kao što su: transakcioni depoziti, netransakcioni depoziti, zaduženja i kapital. Ona pokazuje ukupne obaveze (po vrstama) i vlastiti kapital. Bankarski finansijski izvori se klasifikuju prema oblicima dužničkih instrumenata i komponentama kapitala. Karakteristike različitih dužničkih instrumenata razlikuju se u odnosu na: sposobnost (moć) potpisivanja čeka, visine kamate, rok dospeća, takođe da li se njima može trgovati na sekundarnom tržištu kapitala. Posmatrano istorijski banke su bile ograničene u smislu visine kamate koje su mogle platiti na različite oblike depozita.

Depoziti po viđenju su transakcioni računi koje drže pojedinci, druge banke, korporacije i država na koje se ne plaća kamata. Transakcioni depoziti su jeftin izvor sredstava za banku iz razloga što njihovi vlasnici žele da oni budu što likvidniji kako bi mogli da koriste raspoloživa sredstva u svakom momentu i po potrebi. Ranije, pre nego što je usvojen Zakon o depozitnim institucijama 1980. godine, oni su služili kao jedini zakonom dozvoljeni transakcioni računi koji su bili ponuđeni od depozitnih institucija. Preduzeća danas imaju obimne postojeće depozite po viđenju zato što im nije dozvoljeno da poseduju kamatno-špekulativne transakcione račune u banci.

Oročeni depoziti su primarni izvor sredstava banke (oko 50% od ukupnih izvora finansiranja imovine). Karakterišu se time što nose kamatu i ne mogu se povući na zahtev vlasnika u svako vreme, pre roka dospeća. Znatno je veća kamata na netransakcionim nego na transakcionim depozitima pošto se vlasnicima pružaju minimalne usluge. Tri osnovne vrste oročenih depozita su: Štedni depoziti, mali oročeni depoziti i veliki oročeni depoziti.

Štedni depoziti su sve do nedavno predstavljali najvažniju vrstu oročenih depozita. Oni su, tehnički posmatrano, ne plativi po viđenju, ali zbog međusobne konkurencije banke omogućuju njihovim vlasnicima da povlače sredstva sa svojih štednih računa bez odlaganja. Oročeni depoziti male vrednosti imaju fiksni rok dospeća od nekoliko meseci pa do pet godina i ranijim povlačenjem ostvaruju se značajan gubitak kamate. Manje su likvidni za vlasnika od štednih depozita, i zbog toga, što nose visoku kamatu, skuplji su izvor sredstava za banku. Oročeni depoziti veće vrednosti, obično su u vlasništvu korporacija i ostalih banaka. Mnogi ovi depoziti su prenosivi tako da oni, kao i obveznice, mogu biti reprodani na sekundarnom tržištu, pre roka dospeća.

Obaveze predstavljaju plative iznose po osnovu ranijih poslovnih događaja nastalih zbog sticanja ekonomskih koristi (na primer: kredite za nabavku opreme za rad), za čije izmirenje se zahteva odliv resursa banke u vidu isplate gotovine, prenosa druge imovine, isporuke robe i pružanja usluga, zamene jedne obaveze drugom ili konverzije u kapital. Bitne odrednice obaveza su:⁸

- da su to sadašnje obaveze banke;
- da su obaveze proizašle iz prošlih događaja;
- da će njihovo izmirenje dovesti do odliva resursa, koja sadrže ekonomske koristi.

Da bi smo stvorili što jasniju sliku o obavezama banke navešćemo da u njih spadaju stavke kao što su depoziti po viđenju, po osnovu kojih banka ima neopozivu obavezu isplate nekom privatnom ili pravnom licu na prvi poziv, oročeni depoziti i uzeti krediti. Pozicije obaveza se obično nižu po redosledu njihove dospelosti. Obaveze sa najranijim rokovima dospeća, kao što su depoziti po viđenju, prikazuju se na prvoj poziciji bilansa. Na taj način, obaveze se tesno povezuju sa konceptom likvidnosti koji se primenjuje na sredstva. Pasivu banke, čine razni izvori finansiranja imovine, kao što su: transakcioni depoziti (depoziti po viđenju), netransakcioni depoziti, zaduženja i kapital.

Posle obaveza banke, u bilan stanja na strani pasive nalazi se i kapital banke, koji predstavlja ostatak imovine koji pripada vlasnicima posle odbitka svih obaveza (zato se i kaže "neto imovina

⁸ Lukić R., Bankarsko računovodstvo, Čuruga print, Beograd, 2009., str. 98.

vlasnika"). Kapital banke izražava interes vlasnika banke. Kapital se može predstaviti i sledećom jednačinom:

$$\text{KAPITAL} = \text{IMOVINA} - \text{OBAVEZE}$$

Kapital banke se može rasčlaniti na tri dela: akcijski kapital, rezerve i neraspoređeni dobitak. Što se tiče akcijskog kapitala on iskazuje ukupan iznos upisanih i uplaćenih akcija, pri čemu je vrednost svake akcije njena nominalna vrednost. Rezerve obuhvataju emisionu premiju stečenu od prodaje akcije po ceni koja je iznad njihove nominalne vrednosti, rezerve iz raspodele dobitka i revalorizacije rezerve, koje održavaju učinke promene tržišne vrednosti nekih ulaganja. Neraspoređeni dobitak (ili zadržani dobitak) deo je dobitka banke koji nije raspoređen u rezerve (i dividenda).

Ukupan iznos kapitala (neto imovina vlasnika) može da se rasčlani i prema izvorima iz kojih je potekao. Izvori akcijskog kapitala i emisije premije su uplate vlasnika po osnovu otkupa akcija. Rezerve iz dobitka i neraspoređeni dobitak proističu iz raspodele rezultata poslovanja koji se iskazuje na računu dobitka i gubitka. Revalorizacija rezerve su učinci svođenja vrednosti nekretnine, opreme i dugoročnih ulaganja u neke vrste hartija od vrednosti, koje su prvobitno iskazane u bilansu stanja na nabavnoj ili istoriskoj vrednosti, na njihovu sadašnju tržišnu vrednost.

Bitna karakteristika pasive banaka i finansijskih institucija jeste da ima nisko učešće svog kapitala svega do 20 %. Struktura kapitala banke jednaka je strukturi kapitala bilo kog akcionarskog društva. Pored obaveznih pozicija pasive, pojavljuju se i vanbilansne pozicije čija vrednost često premašuje višestruko bilansiranu aktivu i pasivu banke. U vanbilansne pozicije ubrajaju se date garancije, kao i neiskorišćene kreditne obaveze. Reč je ustvari o pozicijama po osnovu kojih se banka izlaže dodatnim rizicima, a vanbilansne pozicije se pojavljuju direktno objavljene. Tako, na primer, po osnovu datih garancija kojima banka garantuje povraćaj klijentovog kredita primljenog od treće strane banka može biti izložena značajnom kreditnom riziku.

1.2. Karakteristike bilansa uspeha banke

Bilans uspeha predstavlja vrlo značajan finansijski izveštaj banke. Svrha mu je da prikaže strukturu svih pozitivnih i negativnih elemenata rezultata, tj. prihoda i rashoda i da po tom osnovu obezbedi utvrđivanje i iskazivanje rezultata poslovanja banke. Odnosi se na odgovarajući period, odnosno period izveštavanja. Za oficijelno izveštavanje u domaćoj privrednoj praksi to je period od jedne godine. Za interne potrebe, za potrebe kontrole i analize rezultata i poslovno odlučivanje to je suviše dug period i iz tih razloga može se sastavljati i za kraće vremenske periode. Osnovni i najznačajniji elementi prihoda banke su kamate (aktivna) i naknade i provizije. Najznačajnije rashode banke predstavlja kamata (pasivna), troškovi i nenaplaćenih kredita, i drugi troškovi. Po osnovu ostvarenih prihoda i rashoda utvrđuje se i u bilansu uspeha iskazuje rezultat poslovanja pozitivnog ili negativnog karaktera, odnosno dobitka i gubitka.

Bilansiranje pozicijau bilansu uspeha vrši se prema osnovnim vrstama prihoda i rashoda, koje se, u principu, svrstavaju u tri podbilansa i to:⁹

- Poslovni prihodi, rashodi i rezultat banke (funkcionalni podbilans u kome se nalaze prihodi i rashodi od kamata, naknada i provizija i drugi prihodi i rashodi, kao što su dividende, učešća itd.);
- Neposlovni i vanredni prihodi i rashodi i rezultat banke (kapitalni gubitak ili dobitak, prihodi i rashodi iz ranijeg perioda, viškovi, manjkovi, otpisi potraživanja itd.);
- Revalorizacioni prihodi i rashodi i rezultat banke (efekti revalorizacije osnovnih sredstava, nematerijalnih ulaganja, kapitala, kursnih razlika itd.)

Rezultat poslovanja banke iskazuje se po svakom podbilansu u bilansu uspeha. Bruto finansijski rezultat banke čini zbir ili razliku poslovnog rezultata, neposlovnog i vanrednog rezultata i rezultata revalorizacije. Tako, bruto dobit banke predstavlja pozitivnu razliku između zbira dobitka i zbira gubitka iskazanih po podbilansima. S druge strane, bruto gubitak čini negativna razlika između ovih navedenih veličina. Kada je bruto dobitak veći od bruto gubitka,

⁹ Bojović P., Bankarske finansije i računovodstvo, Beograd, 2008., str. 123.

posmatrajuća sva tri podbilansa zajedno, banka je ostvarila dobitak (ima pozitivan finansijski rezultat) i obrnuto. Ovako ostvareni finansijski rezultat se koriguje za poreze i doprinose, nakon čega se dobija neto rezultat (neto dobitak ili neto gubitak).

Profit, odnosno dobit ostvarena po godišnjem obračunu se na bazi odluke nadležnog organa (po pravilu Skupštine akcionara) raspoređuje na sredstva koja će se isplatiti akcionarima na ime dividende, rezerve banke, neraspoređeni profit i za ostale namene u skladu sa propisima banke. Tekući gubitak iskazan po godišnjem obračunu se, na bazi odluke nadležnog organa banke, pokriva na teret neraspoređenog profita iz prethodnih godina, iz sredstava rezervi i na kraju, na teret osnivačkog kapitala banke.

Pored tekućeg gubitka banke, postoji i nepokriveni gubitak, skriveni gubitak, kao i potencijalni gubitak. Nepokriveni gubitak je gubitak ostvaren u prethodnim godinama poslovanja banke, koji nije pokriven i koji je, u skladu sa propisima, prenet na naredni period. Skriveni gubitak se, po pravilu, ne može videti u knjigovodstvu i on se može utvrditi jedino tzv. „dubinskom" analizom bilansa banke. Potencijalni gubitak je gubitak koji može nastati u budućnosti i on se može utvrditi u skladu sa kriterijumima za klasifikaciju pojedinih bilansnih stavki prema stepenu naplativosti.

Prihodi označavaju povećanje kapitala i zato se knjigovodstveno evidentiraju na strani „potražuje". Prihodi nastaju po različitim osnovama, kao što su: prihod od kamata na plasirana sredstva, prihod od naknade za izvršene usluge, prihod od dividendi na investiciona ulaganja, itd. Sve ove kategorije bilansa uspeha predstavljaju pozitivne elemente uspeha. Rashodi označavaju smanjenje kapitala i zato se knjigovodstveno evidentiraju na strani „duguje". Rashodi takođe nastaju po različitim osnovama, kao što su: rashodi kamata na uzete depozite i kredite, rashodi naknada za primljene usluge, rashodi operativnog poslovanja (zarade, troškovi materijala, amortizacija i sl.). Ove kategorije bilansa uspeha predstavljaju negativne elemente rezultata.

U svetlu tako shvaćenih rashoda i prihoda, pozitivan rezultat ili dobitak označava neto povećanje kapitala, a negativan rezultat označava neto smanjenje kapitala. Učinak prihoda i rashoda na kapital može da se prikaže proširenom računovodstvenom jednačinom, koja glasi:

IMOVINA= OBAVEZE + KAPITAL + PRIHODI - RASHODI iii, na drugi način:

IMOVINA+RASHODI=OBAVEZE + KAPITAL + PRIHODI

duguje

potražuje

Bilans uspeha banke počinje sa pozicijim Prihodi od kamata, u okviru kojih se iskazuju:

- Prihodi od kamata na kredite, koji su najznačajnija stavka prihoda jer su to prihodi koji nastaju iz primarne funkcije banke, funkcije plasiranja novca.
- Prihodi od kamata na ulaganja u hartije od vrednosti jer banke ulažu novac u različite vrste dužničkih hartija od vrednosti.
- Prihodi od kamata na depozite kod banaka jer banke često deponuju viškove novca kod drugih banaka, koji onda donose prihode.

Nakon pozicije prihodi od naknada, prikazuju se pozicije rashodi kamata u okviru kojih su najznačajnije kamate na depozite. Sa porastom konkurencije, rashodi ovih kamata naročito se povećavaju. Razlika između prihoda od kamate i rashoda kamate nazivaju se neto prihod od kamate. Ovaj međurezultat služi za potrebe analize.

Nakon ovog segmenta, banka prikazuje stavku pod nazivom rashodi po osnovu gubitka na kreditima ili Otpisi obezvređenih kredita. Ova stavka nastaje kao rezultat procene obezvređenosti kredita zbog toga što nisu naplaćeni u rokovima dospeća ili zbog pogoršanja kreditne sposobnosti dužnika. Iza ove pozicije sledi drugi međurezultat, koji se naziva neto prihod od kamate nakon gubitka za obezvređene kredite. On služi za procenu ukupne efikasnosti poslovanja sa kreditima. Nakon ovog međurezultata, u bilansu uspeha iskazuju se redom preostale stavke prihoda i rashoda, od kojih su najznačajnije:

- Prihodi od naknada za usluge, kao što su usluge platnog prometa, usluge procene kreditne sposobnosti dužnika,
- Dobici ili gubici na hartije od vrednosti koji izražavaju dobitke i gubitke na kupovinu i prodaju hartija od vrednosti koje banka drži u svom portfoliju na trgovačkom računu,
- Troškovi zarada i naknada zaposlenih,
- Troškovi zakupa,

- Drugi operativni rashodi.

Bruto rezultat je razlika svih prihoda i svih rashoda. On je istovremeno i osnovica za obračun poreza iz dobitka. Bruto rezultat, umanjen za troškove poreza iz dobitka naziva se neto rezultat, koji može da bude dobitak ili gubitak. Iz neto dobitka banka isplaćuje dividend. Dividende nisu rashod banke. Kada ih banka isplati, one se knjiže na teret neraspoređenog dobitka i iskazuju se u izveštaju o promenama na kapitalu.

Kako se utvrde određene pozicije rashoda i prihoda bitno je utvrditi i rezultat uspešnosti poslovanja banke. Poznato je da se računovodstveni sistem banke razlikuje od računovodstvenog sistema privrede. Ono što u privredi duguje u banci potražuje, a ono što u privredi potražuje u banci duguje. S obzirom na ovaj sistem računovodstva za banku je bitno da ostvari što veću razliku između aktivnih i pasivnih bankarskih kamata, jer to je u stvari njen dobitak, i bolje je kad su aktivne bančine kamate veće od pasivnih bančnih kamata.

1.3. Načela bankarskog poslovanja

U svom poslovanju svaka banka se mora pridržavati određenih osnovnih načela, ukoliko želi da racionalno posluje i da se obezbedi od mogućih poslovnih rizika. Najznačajnija načela bankarskog poslovanja su:¹⁰

- načelo likvidnosti,
- načelo solventnosti i sigurnosti plasmana
- načelo rentabilnosti (profitabilnosti) poslovanja.

Bankarska načela su međusobno su uslovljena i povezana.

Likvidnost banke se definiše kao njena sposobnost da u roku izmiri sve dospele obaveze. Za banku se kaže da je likvidna ako je u stanju da neometano obavlja kreditne aktivnosti i da izmiruje dospele obaveze u roku plaćanja uz zadržavanje potrebne rezervne likvidnosti.

¹⁰ Bjelica V., Bankarstvo u teoriji i praksi, Subotica, 2005., str. 34.

Optimalna likvidnost se postiže u uslovima kada su rokovi između izvora sredstava i plasmana banke sinhronizovani. Step en likvidnosti je jedan od najznačajnijih parametara pri analizi i merenju finansijske snage, stanja i uspešnosti poslovanja banke. Indikatori likvidnosti pokazuju step en pokrivenosti i plasmana depozitima i u najznačajnije indikatore spadaju odnosi:

- odnosi kredita i depozita
- odnosi likvidne aktive i ukupnih depozita
- odnos likvidne aktive prema kratkoročnim izvorima sredstava

Načelo efikasnosti ulaganja se odnosi na to da je neophodno da plasmani daju optimalne finansijske efekte, odnosno da je banka u mogućnosti da plaća obaveze ili naplati potraživanja, o roku i na način utvrđen između banke i klijenta. Osim ocene finansijskog položaja komitenata i njihove kreditne sposobnosti banka traži i određene instrumente obezbeđenja kao što su: menica, hipoteka idr.

Bankarsko načelo rentabilnosti počiva na principu da se ostvari što veća dobit kao razlika između prihoda i rashoda banke. U stvari to je razlika između aktivne i pasivne kamate koja se ostvaruje i po osnovu provizije za pružanje bankarskih usluga i troškova poslovanja banke..

Konkurencija između banaka i očekivanja akcionara teraju banke da povećaju svoje profite a samim tim i njihove dividende povećanjem prinosa na plasmane ali i smanjenjem troškova poslovanja. Načelo rentabilnosti inače mora biti usklađeno sa načelom likvidnosti gde načelo likvidnosti nalaze da banka mora da ima dovoljno sredstava kako bi izmirila sve obaveze u roku ali i da bi se slobodna sredstva banke što rentabilnije plasirala jer se na njih plaća pasivna kamata.

1.4. Izveštaj o promenama na kapitalu

Izveštaj o promenama na kapitalu je finansijski izveštaj, koji je prvenstveno namenjen vlasnicima preduzeća. Ovaj izveštaj pokazuje sve promene na pojedinačnim stavkama kapitala u određenom periodu, obično jednoj godini. U ovom izveštaju se jasno sagledavaju promene na kapitalu koje su nastale po osnovu ulaganja vlasnika ili isplate ostvarenog pnnosa na kapital (dividendi) vlasnicima kapitala.

Promene na kapitalu koje su nastale na osnovu transakcija sa trećim licima obuhvataju:

- rezultat promena iz poslovanja sa trećim licima, tj. neto dobitak ili gubitak perioda;
- sve stavke prihoda i rashoda, dobitka ili gubitka, koje se u skladu sa standardima finansijskog Izveštavanja neposredno iskazuju u okviru kapitala (kao što je učinak revalorizacija ulaganja u raspoloživih za prodaju ili učinak revalorizacije nekretnine i opreme);

Promene na osnovu transakcija sa vlasnicima obuhvataju promene kao što su:

- Uplata vlasnika za otkup običnih i povlašćenih akcija,
- Sticanje i otuđenje sopstvenih akcija,
- Isplata dividende vlasnicima,

Iznosi koji su iskazani na svakoj stavci kapitala na početku godine i iznosi tvih promena na svakoj od ovih stavki u toku godine treba još i računski da budu usaglašeni sa iznosom svake pojedinačne stavke na kraju godine

1.5. Izveštaj o novčanim tokovima

Izveštaj o tokovima gotovine je poseban finansijski izveštaj koji pokazuje na koji način banka stvara i koristi gotovinu i gotovinske ekvivalente. Istorijske informacije o sposobnosti banke da stvori dovoljno gotovine za isplatu rashoda poslovanja, ulaganja u nove investicije i isplatu obaveza koje dospevaju u tekućem period često se koriste i kao pokazatelj iznosa, vremenskog okvira i izvesnosti budućih tokova gotovine. One su takođe korisne i za proveravanje tačnosti predhodnih procena budućih tokova gotovine, kao i uticaja promene cena. Informacije o tokovima gotovine omogućavaju i razvijanje modela za procenu sadašnje vrednosti budućih tokova gotovine, odnosno neto imovine banaka.

U izveštaju o promenama na finansijskom položaju sve te informacije nisu vidljive zbog toga što neke od tih promena imaju uticaj ne samo na tok gotovine, već i na rezultat poslovanja. Rezultat poslovanja se utvrđuje u skladu sa načelom nastanka poslovne promene u trenutku obračuna, a ne u trenutku naplate ili plaćanja. Pošto obračunsko računovodstvo stvara vremensku razliku između momenta priznavanja prihoda ili rashoda i momenta njihove naplate ili plaćanja ove razlike prikazuje se u izveštaju o tokovima gotovine. Iznosi priliva i odliva gotovine koji se

iskazuju u izveštajima o tokovima gotovine nisu pod uticajem računovodstvenih politika. Pored toga, ponekad poslovne transakcije nastaju tako da nemaju uticaja niti na tok gotovine, niti na rezultat poslovanja (uzimanje opreme u lizing, uplata emitovanih akcija u stvarima, konverzija duga u kapital, itd.). Izveštaj o tokovima gotovine treba da prikaže gotovinske tokove tokom određenog perioda, klasifikovane na poslovne, investicione i finansijske aktivnosti. Na taj način se stvara document struktuiran tako da odvojeno predstavi tri uporedna ciklusa aktivnosti u životu banke: redovno poslovanje, investicione aktivnosti ili ulaganja i aktivnosti finansiranja poslovanja.

Povezanost između dva uporedna bilansa stanja i izveštaja o tokovima gotovine može jednostavno da se prikaže pomoću osnovne knjigovodstvene jednačine:

$$\textbf{Imovina} = \textbf{Obaveze} + \textbf{Kapital}$$

Imovina banke može se podeliti na dve prirodne komponente: gotovinu i plasmane, tj. sredstva koja donose prinose.

$$\textbf{Gotovina} + \textbf{Plasmani} = \textbf{Obaveze} + \textbf{Kapital}$$

odnosno:

$$\textbf{Gotovina} = \textbf{Obaveze} - \textbf{Plasmani} + \textbf{Kapital}$$

Prikazivanje tokova gotovine

Struktura izveštaja o tokovima gotovine dosta je strogo određena. On se sastoji od tri segmenta:¹¹

- Prvi segment obuhvata prilive i odlive gotovine iz poslovnih aktivnosti i neto priliv ili odliv po osnovu tih aktivnosti u toku izveštajnog perioda;
- Drugi segment obuhvata prilive i odlive gotovine iz aktivnosti investiranja i neto priliv ili odliv po osnovu te aktivnosti;
- Treći segment obuhvata prilive i odlive gotovine iz aktivnosti finansiranja i neto priliv i odliv po osnovu tih aktivnosti.

¹¹ Zbornik radova „Računovodstvo i finansijski menadžment preduzeća i banaka“, XXXYY simpozijum, Računovodstvo i poslovne finansije u savremenim uslovima poslovanja, Savez računovođa i revizora Srbije, Ztatibor, 31 Maj- 2. Jun 2001 „str.38.

Struktura segmenta koja obuhvata prilive i odlive gotovine iz poslovnih aktivnosti nešto je složenija od strukture tog segmenta u bilansnim tokovima gotovine koji se priprema za ostala preduzeća. Ta razlika je ustvari izraz drugačije prirode delatnosti banaka. Banke su, naime, preduzetne finansijske institucije koje prikupljaju sredstva od finansijski suficitiranih subjekata, uglavnom u obliku depozita po viđenju ili sa određenim rokovima dospeća i plasiraju ta sredstva finansijski deficitiranim subjektima, uglavnom u obliku kredita. Razlika između niske kamatne stope na deponovana sredstva i visoke kamatne stope na kreditna plasmana predstavlja osnovni izvor prihoda banke. Samim tim i tokovi gotovine iz poslovnih aktivnosti banaka obuhvataju prilive i odlive gotovine po osnovu naplaćenih kamata i naknada, ali i pribavljenih depozita i naplaćenih kredita. Tokovi gotovine iz aktivnosti investiranja i finansiranja kod banaka su manje više identični sa tokovima gotovine iz ovih aktivnosti kod drugih preduzetnih subjekata.

Postoje dva uobičajena metoda koja se primenjuju pri sastavljanju prvog segmenta izveštaja o tokovima gotovine koji obuhvataju prilive i odlive gotovine iz poslovnih aktivnosti. Jedan metod je izračunavanje tokova gotovine direktnim putem, a drugi metod je izračunavanje tokova gotovine indirektnim putem. Izbor metoda obračuna tokova gotovine dozvoljava se samo kada je u pitanju obračun priliva i odliva gotovine iz poslovnih aktivnosti. Obračun priliva i odliva gotovine iz aktivnosti investiranja i aktivnosti finansiranja obavezno se vrši direktnim putem. Direktni metod obračuna priliva i odliva gotovine rečitiji je od indirektnog i ima veću iskaznu moć jer dozvoljava konsniku da bolje razume odnose između netodobitka ili gubitka i tokova gotovine.

1.6. Napomene uz finansijski izveštaj

Uobičajna praksa finansijskog izveštavanja je da se osnovne (minimalne) informacije o bilansu stanja i bilansu uspeha prikažu u sažetom obliku. Time se obezbeđuje lako sagledavanje finansijskog položaja i rezultata poslovanja banke. No, pošto je broj informacija koje se prikazuju u sažetom obliku nedovoljno informativan, za svaku poziciju bilansa stanja i bilansa uspeha navode se i brojne dopunske informacije. Te dodatne kratke informacije se nazivaju napomenama. U napomenama se iskazuju analitika (struktura) pozicija iskazanih u bilansu stanja i bilansu uspeha, kao i informacije o značajnim rizicima i neizvesnostima povezanim sa svakom od tih pozicija, ako takvih pozicija ima. Obično se za svaku poziciju bilansa stanja i bilansa

uspeha vezuje po jedna napomena, koja se zatim, radi lakšeg snalaženja, označava brojevima. Uz svaku bilansnu poziciju navodi se i broj napomene koja sadrži takve informacije o toj bilansnoj poziciji.

Numenčki podaci u finansijskim izveštajima, koje u svakodnevnom žargonu često nazivamo "čvrstim ciframa", u krajnjem slučaju su, ipak, samo rezultat prosuđivanja i procenjivanja. Zbog svega toga, prikazivanje samo numeričkih podataka nije dovoljno za one čitaoce koji te finansijske izveštaje koriste za donošenje svojih poslovnih odluka. U tom smislu, radi povećanja informativne vrednosti finansijskih izveštaja, pored numeričkih podataka, u finansijskim izveštajima prikazuju se i brojne dodatne informacije, u vidu narativnih napomena. Narativne napomene pružaju informacije o osnovama za sastavljanje finansijskih izveštaja i specifičnim računovodstvenim politikama koje su primenjene pri procenjivanju svih značajnih poslovnih promena i događaja.

Napomene se prikazuju po jednoobraznom redosledu, kako bi korisnici mogli lako da se snalaze pri čitanju finansijskih izveštaja. Obično se prvo iznose osnovni podaci o banci, kao što su sedište i službena adresa, opis prirode poslovanja i glavne aktivnosti. Zatim se navodi izjava o osnovama na kojoj su utvrđene vrednosti pozicija bilansa stanja i bilansa uspeha i primenjenim računovodstvenim politikama. Na kraju se navode dodatne informacije za svaku materijalno značajnu stavku koja je prikazana u sažetim finansijskim izveštajima, prema redosledu po kojem su stavke prikazane u finansijskim izveštajima. U napomenama se takođe obelodanjuju i sve važne informacije o rizicima kojima je banka izložena u svom poslovanju, kao i informacije o potencijalnim i preuzetim obavezama. Napomene uz finansijske izveštaje smatraju se sastavnim delom finansijskih izveštaja a činjenica se posebno obelodanjuje.

2. UPRAVLJANJE BILANSOM STANJA BANKE

Banka je finansijska institucija čije se glavne aktivnosti mogu biti grupisane u ispunjavanju tri osnovna zadatka: izvršavanje plaćanja, intermedijerstvo između deponenata i tražilaca kredita i pružanje finansijskih usluga.

Mnogi klijenti banke zahtevaju ispunjenje ovih zadataka istovremeno. Na primer, poslovni subjekti drže svoja novčana sredstva na računima kod banaka, ista koriste za razna plaćanja, vrše povlačenja sredstava i njihovo ulaganje u vrednosne papire. Zato se može govoriti o svojevrsnom bankarskom proizvodu, koji se ogleda u ukupnosti usluga koje pružaju poslovne banke. Bilans banke je pregled njenih finansijskih pozicija, tj. sredstava u aktivi i obaveza u pasivi, te kapitala kao posebnog oblika izvora sredstava. Osnovni smisao bilansa banaka je omogućavanje uvida u strukturu ili suštinu svakodnevnih a posebno važnijih poslovnih operacija i poslova banke. To se naročito odnosi na poslove mobilizacije depozita i odobravanje raznih vrsta kredita, pošto bilans u momentu sastavljanja pokazuje stanje izvora i plasmana banke. Za bilans banke je bitna ravnoteža i ročna usklađenost. Uravnoteženim bilansom banke smatra se ako su ročno i valutno izbalansirane vrednosti aktive i pasive. Ako banka prihodima pokriva troškove, perfektno uravnotežen bilans banke zahteva da se likvidnim sredstvima pokrije rizik neblagovremenog plaćanja. Ročna usklađenost bilansa garantuje pokrivanje rizika nelikvidnosti. Valutna usklađenost aktive i pasive garantuje pokrivanje valutnog rizika, usled promene valutnog kursa. Konačno, solventnost banke se bilansno iskazuje preko deoničkog kapitala i rezervi, čime se brani poslovna stabilnost sistema banke.

Bilans banke može se predstaviti sledećom jednostavnom jednačinom:

$$S + L = D + T + C$$

gde je: ';

S = hartije od vrednosti ("securities");

L = krediti ("loans");

D = depoziti po videnju ("demand deposits");

T = oročeni depoziti ("time deposits") i C = akcijski kapital ("capital").

2.1. Upravljanje odnosima aktive i pasive

Banke ostvaruju profit prodajom dužničkih instrumenata određenih karakteristika, a potom ulaganjem dobijenih sredstava u kupovinu onih koja imaju drugačije karakteristike. Ovaj proces se naziva transformacija sredstava. Kada banka dobije dodatne depozite, ona ostvaruje i jednak izvor rezervi, kada gubi depozite, ona gubi i jednak izvor rezervi. Menadžer ima tri zadatka:¹²

- održavanje likvidnosti i odliv depozita,
- upravljanje aktivom,
- upravljanje pasivom.

U osnovi upravljanja aktivom nalazi se alokacija bančinih sredstava na alternativna ulaganja, kao što su gotovina, kreditni plasmani, hartije od vrednosti i ostali oblici aktive. Upravljanje aktivom se može definisati kao proces konverzije bančinih resursa u alternativna ulaganja, uz maksimizaciju profita za prihvatljiv nivo rizika.

Upravljanje aktivom banaka je pod uticajem nekoliko faktora. Prvo, banke su uslovljene ponašanjem svojih komitenata Drugo, sredstvima se mora upravljati u okviru zakonskih ograničenja i pod kontrolom kontrolnih institucija. Treće, banka mora da obezbedi određene kvantitativne i kvalitativne odnose izmenu pozicija aktive i pasive. Četvrto, vlasnici banke (akcionari) očekuju da stope prinosa na plasirana sredstva budu adekvatne preuzetim rizicima finansiranja, posmatrano kroz prizmu (uporedivost) profitabilnosti sličnih ulaganja. S obzirom na suštinu ovih faktora može se govoriti o ograničenjima kod upravljanja aktivom. Najpre, jedan od načina spoljne regulacije banke jeste zahtev centralne banke u pogledu držanja određenog dela aktive u vidu obaveznih rezervi, kao i struktuiranje aktive u smislu ograničenja pojedinih plasmana u skladu sa minimalnim standardima likvidnosti i sigurnosti. Posebnim zakonskim propisima može se zabraniti plasiranje sredstava u određene delatnosti, na primer u industrijske grane prljave tehnologije.

¹² Gavrilović Lj., Upravljanje aktivom i pasivom banaka, Časopis „Bankarstvo“, br. 5-6, Beograd, 1997., str. 59.

Kao drugo, upravljanje aktivom je ograničeno ponašanjem bančinih komitenata. Suština je da veliki deo pasive čine razne vrste depozita, kao što su depoziti po viđenju, ili depoziti sa kratkim otkaznim rokom. Radi se o bančnim obavezama plativim na zahtev, zbog čega su one prinuđene da drže dovoljan obim likvidnih resursa, bilo u obliku gotovine ili kamatonosnih kratkoročnih hartija od vrednosti čime bi obezbedile kontinuirano izvršavanje naloga komitenata. Zatim, da bi zadržale ili poboljšale svoju tržišnu poziciju banke moraju izaci u susret svakoj legitimnoj potrebi za kreditima od strane komitenata. Pri tome se podrazumeva da kreditna aktivnost bude fleksibilna. To podrazumeva da banka odgovori i ekscesnoj tražnji za kreditima, tako što će mobilisati dodatne resurse. Ukoliko se tako ne ponaša, banka može izgubiti ugled uspešne finansijske institucije, što će uticati na smanjivanje njenih aktivnosti. S obzirom da su banke privredni subjekti, one su profitno orijentisane. pokušavajući, pri tome da uvažavajući navedena ograničenja, zadrže nužnu likvidnost i sigurnost u poslovanju. Pozicija banke se dalje usložnjava činjenicom da banke nude nacionalni novac, što znači da su one u situaciji da nameću monetarnu odgovornost svojim kointentima, što često nije u funkciji bančine profitabilnosti.

Posebna je obaveza svake banke da obezbedi poverenje javnosti, koja ne sme doći u poziciju da posumnja u likvidnost i solventnost banke, ili njenu integritetnost u bankarski sistem. Najzad, banka ima specijalnu ulogu da svojim finansiranjem objedinjuje u osnovi suprotstavljene interese akcionara i depozitara banke. Pojavni oblik ovog konflikta interesa je sukob između likvidnosti i profitabilnosti, što se nalazi u osnovi svake finansijske transakcije banke.

Shodno navedenom, konflikt između likvidnosti i profitabilnosti je centralni problem u upravljanju aktivom. Menadžment banke je pod stalnim pritiskom akcionara da ostvaruje visoke profitne stope na investicijama u hartije od vrednosti, širenjem obima kreditiranja i zajmotražioća do granice kreditnog potencijala i redukovanjem gotovine. Takvim pritiscima kojima se ugrožava likvidnost menadžment se odupire koliko može, jer je u slučaju gubitka ugrožena i njegova pozicija - ako ga ne smene akcionari, može im centralna banka oduzeti licencu za rad. Mada važi pravilo da se sa povećanim rizikom povećava prinos, prinosi su veoma neizvesni, naročito kada se radi o plasmanima u hartije od vrednosti. Jedino izvesno ulaganje je investiranje u vladine kratkoročne i dugoročne obaveznice. Bankari su u poziciji da se opredeljuju za veći prinos ali uz veći rizik, ili za manji prinos, ali uz veću izvesnost dobitka. Zadatak je menadžmenta banke da uspostavi vezu između troškova depozita i prinosa na kapital banke i

shodno tome, odluči o plasmanima u razne delove aktive. Pažljivom analizom marginalnih troškova sredstava u odnosu na marginalni prihod na zajmove i investicije može se povećati profitabilnost uz istovremeno održavanje potrebne likvidnosti.

Aktiva banke se razlikuje od aktive nefinansijskih preduzeća po relativnom učešću pojedinih aktivnih bilansnih pozicija. Problem upravljanja aktivom u banci primarno je problem alokacije imovine u gotovinu, zajmove i hartije od vrednosti (mnogo manje u fiksnu aktivu). Banke imaju relativno veliku gotovinsku poziciju, a relativno male investicije u zemlju i nekretnine. Za razliku od banke, nefinansijska preduzeća imaju malo gotovine, a relativno velike investicije u zalihe, sirovine i inventar. Razlike su rezultat razlike u prirodi njihovih obaveza i prirode poslovnih aktivnosti.

U industrijskom preduzeću izvor profita je prodaja proizvoda, pri čemu tražnja za proizvodima održava zalihe gotovih proizvoda, a zahtevi proizvodnje održavaju zalihe sirovina. Za razliku od toga, bankarski profiti su izvedeni iz investiranja preko raznih finansijskih instrumenata, kojim će se novac povratiti u budućnosti.

U banci se odnose brojne odluke o strukturi izvora sredstava i njihovom plasmanu. Sve te odluke moraju biti usklađene, kao preduslov za ostvarenje ciljeva banke: maksimiziranje profita uz maksimalno zadovoljenje želja klijenta bez koga nema ni njega. Integrisani način upravljanja aktivom i pasivom i akcijskim kapitalom je bitna suština koncepta upravljanja aktivom i pasivom u bankama. Naime, upravljanje aktivom i pasivom banke podrazumeva definisanje strategijskog plana banke, primenu i kontrolu bankarskih procesa, kvalitet i likvidnost sredstava i obaveza banke. Savremena banka ostvaruje profite ne samo po osnovu zajmova i investicija, već i pružanjem različitih finansijskih usluga (kredit, obavljanje plaćanja, štednja, finansijske savetodavne usluge i sl.) Isto tako, ona danas upravlja, ne samo aktivom već i pasivom. Tako, na primer, potrebna sredstva za odobrenje dodatnih većih zajmova može da pribavi nuđenjem povoljnih uslova (veća kamata) od konkurenata.

Tehnike upravljanja koje nazivamo upravljanje aktivom i pasivom predstavljaju odbrambeni sistem finansijske institucije kada su u pitanju poslovni ciklusi i sezonski pritisci, kao i snažno

sredstvo koje utiče na formiranje portfelja aktive i pasive na način koji doprinosi ostvarenju cilja institucije.¹³

Svrha upravljanja aktivom i pasivom je formulisanje i poduzimanje aktivnosti koje oblikuju bilans banke kao celinu. Glavni ciljevi upravljanja aktivom i pasivom su :

- maksimizirati ili bar stabilizirati maržu banke (tj. razliku između kamatnih prihoda i rashoda)
- maksimizirati ili bar zaštititi vrijednost banke uz prihvatljiv nivo rizika.

Smatra se da je kamatni rizik glavni razlog za široku primenu tokom 1960-ih i 1970-ih godina koncepta upravljanja aktivom i pasivom banke. Ključni koncepti upravljanja aktivom i pasivom u bankama su:¹⁴

1. Rukovodstvo treba da često kontroliše iznose, strukturu i prihode i rashode po osnovu aktive i pasive kako bi banka ostvarila predviđene ciljeve.
2. Rukovodstvo treba da uskladi kontrolu aktive sa kontrolom pasive kako bi došlo do raskoraka u upravljanju aktivom i pasivom banke. Efikasna koordinacija u upravljanju aktivom i pasivom podstiče čvrstu povezanost između prihoda i rashoda i kontrole izloženosti riziku.
3. Prihodi i rashodi se javljaju na strani aktive i pasive bilansa stanja banke. Neophodne su stoga takve strategije upravljanja koje maksimalno povećavaju prihode a troškove svode na razumnu meru (na optimalni nivo, preterano sniženje troškova može da dovede do tzv. „troškovnog slepila“).

Prihodi od upravljanja pasivom bilansa stanja banke mogu da utiču u istoj meri na ostvarenje njenih profitnih ciljeva (rentabilnost) kao i prihodi po osnovu upravljanja zajmovima i ostalom aktivom. Smisao koncepta upravljanja aktivom i pasivom je u integralnom upravljanju prihodima i troškovima - profitom banke. Optimalna struktura aktive i pasive proizvodi optimalne prihode i

¹³ Bojović P., Krstić B., Upravljanje aktivom i pasivom banke, Zbornik radova sa seminara „Poslovni rizici i upravljanje rizicima u skladu sa domaćom i međunarodnom metodologijom i standardima“, TAZ, Beograd, 2007 str. 61.

¹⁴ Čurčić N., Bankarski portfolio menadžment, Feljton, Novi Sad, 2002, str. 85.

troškove, tj. optimalni profit banke. Strategije upravljanja pasivom treba da su stoga povezane sa strategijama upravljanja aktivom u bankama.

Tokom 1960-tih i 1970-tih dolazi do drastičnih promena u upravljanju aktivom i pasivom. Suočeni sa sve većim kamatnim stopama i sa sve intenzivnijom konkurencijom u prikupljanju sredstava, bankari posvećuju veću pozornost otvaranju novih izvora sredstava i nadziranju miksa i troškova svojih depozitnih i nedepozitnih obaveza. Ta strategija je nazvana upravljanje pasivom. Cilj je bio steći kontrolu nad izvorima sredstava banke, uporedo sa kontrolom koju su bankari imali već duže vreme nad svojom aktivom. Pokretač kontrole je bila cena- kamatna stopa, i ostali uslovi koje je banka mogla ponuditi na depozite i pozajmljana sredstva kako bi postigla određenu količinu, miks i željene troškove.

Banka, u slučaju velike potražnje za kreditima koja premašuje njena raspoloživa sredstva, jednostavno podiže pasivnu stopu na svoje depozite i pozajmice sa tržišta novca, u odnosu na svoje konkurente, i sredstva počinju priticati. S druge strane, banka koja obiluje sredstvima, a ima samo nekoliko profitabilnih klijenata kojima može plasirati ta sredstva, može smanjiti svoje kamatne stope, ostavljajući konkurentima mogućnost bolje ponude za sredstva koja su raspoloživa na tržištu.

Tradicionalan pogled da sav prihod koji neka banka ostvaruje mora proizići iz kredita i investicija ustupa mesto mišljenju da banka prodaje portfelj finansijskih usluga- kredite, plaćanja, štednju, finansijske savete, itd. - a svaka od ovih usluga treba da ima svoju cenu kako bi se pokrili troškovi njihove proizvodnje . Prihodi od naknada proizašli iz upravljanja pasivom mogu uticati na ostvarivanje ciljeva rentabilnosti i profitabilnosti, isto kao i prihodi ostvareni upravljanjem bankovnim kreditima i ostalom imovinom.

Jedan najvećih izazova bankara prilikom upravljanja aktivom i pasivom banke jeste rizik kamatne stope. Nijedan bankar ne može u potpunosti izbeći jedan od najneugodnijih oblika rizika s kojim se banka mora suočiti- rizik kamatne stope. Kad se kamatne stope na finansijskom tržištu promene, promene utiču na najvažniji izvor prihoda banke prihod od kamata po kreditima i vrednosnim papirima i na najvažniji izvor troškova trošak kamata na depozite i ostala sredstva koja je banka pozajmila. Promena kamatne stope takođe menja tržišnu vrednost aktive i pasive banke menjajući tako neto vrednost banke, tj. vrednost vlasničkih uloga u banku. Faktori koji

određuju kamatne stope takođe treba objasniti jer su važni sa aspekta upravljanja aktivom i pasivom.

lako su kamatne stope kritične za svaku banku, bankari ne mogu kontrolisati niti nivo niti trend na tržištu kamatnih stopa. Kamatna stopa bilo kojeg kredita ili vrednosnog papira određena je finansijskim tržištem, i teži smeštanju u tačku gde su ponudene i tražene količine kredita jednaki.

Prilikom odobravanja kredita bankari su na strani ponude, ali je svaka banka samo jedan dobavljač kredita na međunarodnom tržištu kreditnih sredstava. Isto tako, bankari se na finansijskom tržištu nalaze i kao oni koji potražuju kreditna sredstva, kad nude usluge depozita javnosti ili kada izdaju nedepozitne IOU (pisane dokumente koji daju dokaz o dugovanju), kojima pribavljaju sredstva za plasmane i različita ulaganja. Ipak, svaka banka, bez obzira na to koliko je velika, samo je jedan tražitelj kreditnih sredstava na tržištu. To znači da bankar ne može odrediti nivo ili biti siguran u vezi sa trendom tržišnih kamatnih stopa. Umesto toga, pojedina banka može samo reagovati na nivo i trend kamatnih stopa, tako da na najbolji način ostvari postizanje svojih ciljeva.

Većina banaka mora biti ona koja prihvata cene, a ne tvorac cena. Kako se tržište i kamatne stope kreću. banke su suočene sa dve osnovne vrste rizika kamatne stope - rizik cena i rizik reinvestiranja. Rizik cena pojavljuje se kada tržišne kamatne stope rastu. To uzrokuje pad tržišne vrednosti većine obveznica i kredita s nepromenljivom kamatnom stopom. Ako banka želi prodati te finansijske instrumente u periodu kada kamatne stope rastu, mora biti spremna prihvatiti kapitalni gubitak.. Kada kamatne stope padaju javlja se rizik reinvestiranja. Tada dolazi do smanjenja očekivanih budućih prihoda banke zbog forsiranja banke na ulaganje sredstava koja u nju pritiču u manje profitabilne kredite, obveznice i drugu prihodonosnu aktivu.

U najopštijem izrazu, kamatna stopa izražava cenu korištenja kreditnih i novčanih resursa na finansijskom tržištu. Kamatna stopa je vrednost koju dobijemo kada naknadu koju moramo platiti da bismo dobili pravo korištenja kredita podelimo s količinom dobijenog kredita.

Postoje brojne metode za merenje kamatnih stopa, a jedna od najpopularnijih je dobit po dospeću (YTM- yield to maturity). To je eskontna stopa koja izjednačuje tekuću tržišnu vrednost zajma ili hartije od vrednosti sa predviđenim budućim prilivom plaćanja po osnovu kredita za hartije od vrednosti.

Prinos po dospeću se izračunava po formuli:¹⁵

$$\begin{aligned}
 & \text{Tekuća tržišna vrednost kredita ili HOV} = \frac{\text{Predviđeno kretanje gotovine u period 1}}{(1 + \text{YTM})^1} + \frac{\text{Predviđeno kretanje gotovine u period 2}}{(1 + \text{YTM})^2} \\
 & + \dots + \frac{\text{Predviđeno kretanje gotovine u period n}}{(1 + \text{YTM})^n} + \frac{\text{Prodajna ili otkupna cena HOV ili kredita u periodu n}}{(1 + \text{YTM})^n}
 \end{aligned}$$

Druga popularna metoda merenja kamatne stope je diskontna stopa banke (DR-discount rate), koja se često koristi kod kratkoročnih kredita i hartija od vrednosti na tržištu novca. Formula za izračunavanje diskontne stope je sledeća:

$$\text{DR} = \frac{100 - \text{Nabavna cena kredita i obveznica}}{100} \times \frac{360}{\text{broj dana do dospeća}}$$

¹⁵ Radovanović R., Bilansi preduzeća i banaka, Savremena administracija, Beograd, 1999, str. 23.

2.1.1. Upravljanje nedepozitnom pasivom i drugim izvorima pozajmljenih sredstava

U razvijenim tržišnim ekonomijama sveta postoji koncepcija upravljanja aktivom i pasivom, poznata pod nazivom ALM (asset and liability management). Koncepcija je dobila široku primenu u savremenom bankarstvu. Suština joj je u aktivnom pristupu u kratkoročnom upravljanju ukupnom strukturom aktive i pasive poslovne banke.

Ova koncepcija rezultirala je iz promena koje su se desile 1970-tih godina u bankarskom okruženju.¹⁶

- deregulacija finansijskog sektora,
- internacionalizacija komitenata poslovnih banaka,
- brze tehničko- tehnološke promene,
- zaoštrevanja konkurentske pozicije banaka na finansijskim tržištima.

Deregulacija bankarskog sektora podrazumevala je manje normativnih propisa od strane nadležnih regulatornih organa i mogućnost povezivanja banaka na širem finansijskom tržištu. To je bankama pružilo daleko veću mogućnost optimiziranja svoga poslovanja, ali i potrebu da se adekvatno odrede u smislu racionalne upotrebe velikih materijalno - finansijskih i ljudskih resursa kojima su banke raspolagale. Internacionalizacija bankarskih komitenata rezultirala je globalizovanjem svetskog tržišta i potrebom (i mogućnostima) širenja klijentske baze, ali je istovremeno značila i veću konkurenciju na finansijskom tržištu. Sve navedeno, uz brzi razvoj tehničko- tehnološkog napretka, stvorilo je uslove za novu koncepciju upravljanja aktivom i pasivom poslovne banke. Smisao ove koncepcije bio je da se u ovako izmenjenim okolnostima, odnosno u uslovima pojačane konkurencije i neizvesnosti, omogući ostvarenje programirane stope profitabilnosti pri postojanju povećanih rizika u poslovanju. U kontekstu navedenog posebno je važno istaknuti da banke, posebno one veće, u upravljanju bilansom, akcenat prebacuju na upravljanje pasivom, posebno nedepozitnim izvorima, što je i logično s obzirom da ovi izvori postaju (naročito kod velikih banaka) vrlo značajni.

¹⁶ Bank performance in transition economies, Working paper No. 76, EBRD, 2002.

Da bi se ostvarila programirana stopa profita uz prihvatljiv rizik, poslovne banke su morale da provode aktivnu politiku u strukturiranju svoje aktive i pasive, te vanbilansnih pozicija.

Tradicionalni koncept poslovne banke nije omogućavao da se direktno utiče na formiranje kreditnog potencijala, budući da su se izvori sredstava formirali uglavnom na osnovu depozita, čijim prilivom menadžment banke nije upravljao, jer su kamatne stope na ove izvore (depozite) uglavnom pratile referentnu (diskontnu) stopu centralne banke.¹⁷ Prema tome, da bi se promenilo upravljanje pasivom banke, bilo je neophodno da se tradicionalni koncept napusti i da se prihvati novi, savremeni koncept, koji je usmeren na brže privlačenje depozita i brzo privlačenje sredstava sa finansijskih tržišta. Ove poteze banke su poduzimale da bi proširile (povećale) izvore sredstava, obezbedile likvidnost poslovanja, ali i profitabilnost finansiranjem određenih (profitabilnih) projekata. Pored navedenog, banke, posebno velike, u fokus upravljanja stavile su upravljanje pasivom, odnosno alternativne izvore nedepozitnih sredstava.

Deregulacija finansijskog sektora i internacionalizacija bankarskih komitenata značila je produbljivanje procesa marketizacije bankarstva i nalagala je potrebu da banke primenjuju novi koncept upravljanja bilansnim pozicijama svoje aktive i pasive. Pojavom dodatnih, pojačanih rizika, odnosno rizika kamatnih stopa i rizika deviznih kurseva, banke su morale da formulišu integrisani pristup upravljanja bankom, koji treba da rezultira ostvarivanjem predviđene stope profita uz prihvatljiv rizik. Ovaj pristup podrazumijeva da se integrisanim upravljanjem aktivom i pasivom postigne programirani profit (uz prihvatljiv rizik) i to kroz stalno kontrolisane promene portfelja banke. ALM je u suštini takav koncept upravljanja bankom gde ona vrši brze (kratkoročne) promene svojih bilansnih i vanbilansnih pozicija u cilju ostvarivanja programirane stope profita. Kratkoročno prekomponovanje strukture bilansa banke omogućeno je ukupnim porastom i promenom strukture finansijskog tržišta, gde banke mogu brzo da reaguju na nastale promene u okruženju na način da prodaju pojedine delove svojih aktiva, odnosno da brzo promene strukturu svojih izvora.

Bankarski teoretičari smatraju da upravljanje bilansnim pozicijama banke sadrži tri bitne komponente:

- odabir monitoringa svojih bilansnih i vanbilansnih pozicija,

¹⁷ Radovanović R., Bilansi preduzeća i banaka, Savremena administracija, Beograd, 1999, str. 23.

- čvršća provera od strane menadžmenta banke da li se vrednosti pozicija aktive i pasive razlikuju od programiranih (željenih) vrednosti i
- u slučaju da postoje odstupanja programiranih i stvarnih vrednosti ključnih pozicija, bankarski menadžment mora da raspolaže sredstvima za korekciju nastalih odstupanja.

Upravljanje aktivom i pasivom banke sa stanovišta cilja zavisi od njene strategije. Naime, ako banka primenjuje defanzivnu strategiju, ona nastoji da smanji izloženost riziku. To vrši na način da rizik pokriva različitim tržišnim transakcijama koje su manje rizične. Agresivna strategija podrazumijeva da banka nastoji da predvidi (anticipira) promene kamatnih stopa i deviznih kurseva i da na osnovu predviđenih promena ovih parametara vrši prekomponovanje bilansnih pozicija aktive i pasive i da optimizuje visinu profita.

Poznato je da se finansijski potencijal komercijalne banke sastoji od depozitnih (kao osnovnih) i nedepozitnih (kao dopunskih) izvora. Nedepozitni izvori imaju manje učešće i užu strukturu vlasnika (davalaca) u kojoj značajno mesto imaju druge banke, odnosno jedinice makrosistema. Potreba za nedepozitnim izvorima determinisana je obimom tražnje za bankarskim kreditima. Naime, rastuća ili visoka tražnja za bankarskim kreditima pokriva se nedepozitnim izvorima, tako da su oni prikladniji od klasičnih (depozitnih) izvora. Uz to, depoziti su kruti izvor, sporije se povećavaju i banka nije u mogućnosti da brzo dejstvuje na povećanu tražnju za kreditima od postojećih ili novih klijenata. Nedepozitni izvori imaju viši trošak nabavljanja nego depozitni, što implicira viši kreditni rizik, jer povisuje cenu resursa korisnika. Ovi izvori i inače imaju manju kamatnu marginu, jer se pribavljaju na čistim tržišnim odnosima.

Značaj nedepozitnih izvora u zadnjih 50 godina značajno je porastao. To pokazuje primer SAD, gde je učešće nedepozitnih izvora poraslo sa 10% na 30% 1990-tih godina.¹⁸

Nedepozitni izvori često puta se pokazuju kao skupi manjim bankama, dok se veće banke mogu pod povoljnim uslovima prilagoditi ovim cenama, jer ovim izvorima supstituiraju likvidnosne rezerve i podmiruju tražnju za kreditima.

¹⁸ Vasiljević B., Jelić R., Zarić D., Upravljanje u bankama, Centra za ekonomska istraživanja, Beogradska banka, Beograd, 1990, str 132.

Nedepozitni izvori bankarskih sredstava mogu se alternativno posmatrati kao:

- bankarski krediti ili kreditni izvori,
- vrednosni papiri ili tržišno-kreditni izvori,
- kapitalni fondovi.

Bankarski kreditni izvori obuhvataju kredite pribavljene od domaćih (centralna banka, komercijalna) banaka. Krediti domaćih banaka ne menjaju ukupan finansijski potencijal sistema tih banaka, već efikasnije održavaju likvidnost i rast pojedinih banaka. Krediti inostranih banaka su eurovalutni krediti, koji mogu služiti kao značajan dodatak na domaćem tržištu pribavljenim sredstvima. Tržišno-kreditni izvori bankarskih fondova su sredstva dobijena plasiranjem sopstvenih vrednosnih papira. Uključuju depozitne certifikate, REPO aranžmane i dugoročne ili kapitalne obveznice. S obzirom da smo o ovim vrednosnim papirima već govorili, nema potreba da se ponovo razmatraju.

Kapitalni fondovi banaka obuhvataju: stokove emitovanih akcija (po nominalnoj vrednosti), višak kapitala, neraspoređeni profit i rezerve.

U nedepozitnim izvorima najviše su zastupljeni kreditni izvori. Kod tržišnih izvora primat imaju nebankarski finansijski izvori. Obim nedepozitnih izvora određen je obimom tražnje, masom prikupljenih depozita, kamatnom marginom i rizikom. Prema tome, koliki će obim nedepozitnih izvora banka pribaviti i kada, zavisi od navedenih faktora, odnosno od njihovih uticaja (i odnosa) na programiranu stopu profita. U principu, banka će mobilisati nedepozitne resurse sve do momenta dok marginalni prinos bude veći od marginalnog troška.

Dosadašnja praksa je pokazala da se banke kod izvora sredstava odlučuju na nedepozitne izvore u onim slučajevima kada to tržišna situacija nalaže, odnosno kada se postojećim kreditnim potencijaloni ne može pokriti porasla tražnja za kreditima bilo novih ili postojećih klijenata, odnosno kada je banka u mogućnosti da ovako obezbeđena sredstva plasira u zahtevane projekte za koje se ceni da će ostvariti prihvatljivu kamatnu marginu. Pri tome banka mora da optimizira odnos programirane profitabilnosti i stepena prihvatljivog rizika, s obzirom da se radi o neizvesnosti, kao svojstvenom atributu bankarskog poslovanja.

Na veličinu nedepozitnih izvora i alternativu tih izvora kod konkretne banke utićaće i prisutna konkurencija ne samo među bankama, već i između banaka i drugih nebankarskih (konkurentskih) organizacija. Prema tome, osnovni pristup kod ovoga upravljanja usmeren je na integralno upravljanje plasmanima (aktivom), izvorima sredstava i uslovnim obavezama. Upravljanje bilansnim pozicijama banke mora se posmatrati u sklopu prilika na finansijskim tržištima i prilagođavati se uslovima marketizacije bankarstva i to posebno na planu kamatnih stopa, koje se sve više približavaju onim na finansijskim tržištima. Naime, u savremenim uslovima kamatne stope na depozite približavaju se onim kamatnim stopama koje ulagači mogu da ostvare na finansijskim tržištima. Ovo je i razumljivo s obzirom da je deregulacija finansijskog sektora promenila (smanjila) poziciju banke u finansijskoj strukturi i da se nastoji da se banke izjednače sa ostalim finansijskim institucijama.

2.1.2. Priroda ALM koncepta u funkciji upravljanja bilansom banaka

Efikasno upravljanje aktivom i pasivom u bankarstvu uključuje više različitih aktivnosti: upravljanje troškovima i cenama usluga, prilagođavanje rokova dospeća, definisanje politike kamatnih stopa, upravljanje kreditima i dr. Generalno gledano, glavni cilj je kontrola kretanja razvoja bilansnih pozicija aktive i pasive, uključujući i sve vanbilansne pozicije, u vremenu da bi se održala zahtevana profitabilnost i upravljalo rizicima. Upravljanje aktivom i pasivom (ALM Asset and liability management), ili kako se u literaturi još naziva upravljanje bilansom banke (BSM Balance sheet management), može se posmatrati kao proces gde je ukupna imovina banke (plasmani i sredstava i sve vanbilansne pozicije) kontrolisana i njome se, simultano s tim, i upravlja. Na ovaj način ALM uključuje upravljanje aktivom (problem alokacije plasmana) i upravljanje pasivom (problem izbora sredstava).¹⁹

ALM = upravljanje aktivom + upravljanje pasivom = (asset management) + (liability management)

Zadatak kontrolinga veličine bilansnih i vanbilansnih pozicija je kombinatorna aktivnost. Proces kombinovanja u određenom vremenskom periodu portfolija aktive ($A_1, A_2, \dots, A_n$) i portfolija

¹⁹ Muminović S., članak "Upravljanje imovinom i obavezama banke", časopis Finansije 1-6-2004, Ministarstvo finansija, str. 345.

pasive (P1,P2,..Pn). Upravljanje aktivom dotiče mnoga različita područja kao što su upravljanje rezervama i izbor portfolio modela. Portfolio izbor uključuje direktnu kontrolu imovine (održavanje likvidnosti i dugoročno investiranje) i indirektnu kontrolu (kontrola cena). Upravljanje pasivom uključuje oblasti kao što se stvaranje određene, željene, strukture depozita i kapitala. ALM se može posmatrati kao istovremeno upravljanje aktivom i pasivom. Mnoge banke su u okviru računarskih sistema uspostavile određene procedure u cilju efikasnog obavljanja ovog zadatka. ALM se uglavnom koristi za upravljanje rizicima, ali povećano je interesovanje među bankarima za korišćenje ALM-a za poboljšanje upravljanja prinosom. ALM je u bankarstvu tradicionalno fokusiran na proces intermedijerstva i nije naročito primenjivan kod plaćanja i usluga. To implicira da ALM ističe u prvi plan Bilans rizika i da često ignoriše niže ocenjene operacije (plaćanja i usluge) i transakcioni rizik. Bilans rizika uključuje pretpostavku da će vrednost imovine u aktivu (plasmama) pasti, odnosno da će vrednost sredstava u pasivi porasti izvan kontrole menadžmenta banke. Upravljanje aktivom i pasivom se usredotočuje na većinu faktora koje uključuje bilans rizika banke. To uključuje promene u:²⁰

- stopi inflacije (inflatorni rizik);
- kamatnim stopama (rizik kamatne stope);
- tražnji za različitim proizvodima (tržišni rizik, koji je povezan sa rizikom likvidnosti i rizikom zaraze);
- očekivanjima da krediti neće biti vraćeni (kredini rizik).

Bilans poslovne banke je izložen svim navedenim rizicima u manjoj ili većoj meri. Ključno u ALM -u je identifikovanje izloženost riziku i razvijanje strategije da se takva izloženost održi na nivou koji je u skladu sa zahtevima o adekvatnosti kapitala i zahtevanim profitom. Iako su i rizik i prinos, odnosno upravljanje njima, u fokusu ALM-a neke banke ga koriste samo za upravljanje rizikom. Takve banke ne sprovode simultanu transformaciju rizika na prihvatljiv nivo i stvarno upravljanje resursima.

²⁰ Ibid. str 347

2.1.3. Primena ALM kod investicionog i komercijalnog bankarstva

Upravljanje aktivom i pasivom kod investicionih aktivnosti je mnogo složenije nego kod komercijalnog (depozitnog) bankarstva, jer su poslovi drugog vezani za poslove kreditnog intermedijerstva. Investiciona banka može usmeriti svoju aktivnost na poslovanje sa hartijama od vrednosti i savetodavne aktivnosti, bez zauzimanja direktne pozicije u uslovima zadržavanja aktivnih i pasivnih pozicija u bilansu na neki vremenski period. Investicione banke se okreću ka korporacijama i bogatim pojedincima. One dovode u vezu zajmotražioce kojima je novac potreban sa onima koji njime raspolažu i koji su voljni da investiraju. Za razliku od komercijalnih banaka, investicione banke nemaju veliki broj malih deponenata, umesto njih glavninu izvora čine depoziti po fiksnoj kamati. Investiciono bankarstvo svoje poslovanje usmerava na investiranje u vrednosne papire i finansijski konsalting. Pri tome najčešće posluju kao principal i imaju relativno visok koeficijent obrta. Ovaj vid poslovanja je kratkoročan i više likvidan, nego kod komercijalnog bankarstva, jer one većinu svojih odobrenih kredita zadržavaju do dospeća. Kao rezultat toga javljaju se i različiti zahtevi o adekvatnosti kapitala i sistema upravljanja. Savremena supervizija i interno upravljanje rizicima u bankarstvu prave razliku između bankarske knjige uloga (banking book) i knjige trgovanja (trading book). Knjiga uloga pokriva tradicionalne rizike komercijalnog bankarstva kao što su: rizik likvidnosti, kreditni rizik, devizni rizik i rizik zemlje. Knjiga trgovanja pokriva rizike koji su proizašli iz aktivnosti investicionog bankarstva, tzv. rizici vezani za tržište (rizici poravnanja, izvršenja ugovora, isporuke i dr.). Mnoge velike banke su u cilju unapređenja kontrole rizika kroz primenu ALM-a razvile i nove, na statistici zasnovane, testove za merenje i vrednovanje nekih od mogućih rizika. Oni se prvenstveno primenjuju na rizike depozitno-kreditnih aktivnosti, ali je najveći napredak učinjen u merenju pozicionog rizika - rizika kod investiranja u hartije od vrednosti i derivata u trgovanja. Najvažniji i najčešće primenjivani je VaR -Value at Risk, vrednost pod rizikom. On se može definisati na dva načina: kao maksimalno mogući gubitak u okviru datog intervala pouzdaoosti u toku likvidacionog perioda, i kao iznos kapitala koji bi banci bio potreban da apsorbuje svoje portfolio gubitke u skoro 100% slučajeva. Statistički izraz vrednosti pod rizikom za portfolio je prinos ili apsolutni gubitak u odnosu na neki unapred definisani verovatni nivo,

obično 5% ili manje. VaR se koristi za kontrolu i upravljanje rizicima, regulatorno usaglašavanje, planiranje i alokaciju kapitala, ocenu performansi.

2.2. Upravljanje bankarskim kapitalom

Minimalni iznos akcionarskog kapitala u novcu, iznos i stopa neto kapitala od ukupne rizikom ponderisane aktive, u skladu sa odredbama Zakona o bankama Republike Srbije, predstavljaju minimalne standarde za pristup i posredovanje na finansijskom tržištu, odnosno standarde koji pružaju punu sposobnost za apsorbovanje mogućih gubitaka kojima je, pri obavljanju svojih aktivnosti, banka izložena.

Uprava banke je odgovorna za održavanje adekvatnog kapitala banke u saglasnosti sa statutom, programom, politikama i procedurama donesenim od strane nadzornog odbora i odredbama ove odluke.

Upravljanje kapitalom banke mora da predstavlja stalni proces za utvrđivanje i održavanje kvantiteta i kvaliteta (odnosno strukture) kapitala banke najmanje na propisanom odnosno odgovarajućem nivou kao i jasno razumevanje realnih potreba banke za kapitalom. Zbog toga što kapital predstavlja redak ekonomski i strateški resurs upravljanje kapitalom mora da čini jednu od najbitnijih komponenata opreznog, efikasnog i strateškog planiranja i upravljanja bankom. Kako se elementi opreznog programa upravljanja kapitalom, zavisno od prirode i složenosti pojedinačnih aktivnosti i preuzetog rizika banke razlikuju, svaka banka je dužna da donese svoj posebni program u pisanom obliku. Program banke mora da sadrži naročito:

- oprezne politike za obezbeđenje i održavanje kvantiteta i kvaliteta kapitala najmanje na nivou minimalnih standarda iz ove odluke; i
- definisane jasne i efikasne procedure za stalno praćenje tekućeg stanja i potreba banke za kapitalom na nivou standarda iz ove odluke i zadovoljenje njenih budućih potreba zavisno od složenosti i rizičnosti njenih sadašnjih i planiranih budućih aktivnosti.

Kapital banci treba da pruža potrebne izvore za redovne aktivnosti, pokriće preuzetog i poteocijalnog rizika, upotpunjavanje ukupnog poslovanja, širenje obima banke i finansiranje nekamatonosne aktive. Kapitalom kao posebnim finansijskim izvorom nadzorni odbor i uprava banke oprezno upravljati i pri tome obezbediti uspešan pristup neophodnom dodatnom kapitalu. Nadzorni odbor je dužan da usvoji i u svakom trenutku obezbedi provođenje politika za zadovoljenje kvantitativnih i kvalitativnih potreba banke za kapitalom i time omogućiti njene nesmetane aktivnosti i poslovanje.

Osnovni kapital banke sastoji se od:²¹

- akcionarskog kapitala iz osnova nominalnog iznosa običnih i trajnih prioritetnih nekumulativnih akcija izdatih po osnovu novčanih uplata u akcionarski kapital banke;
- akcionarskog kapitala iz osnova nominalnog iznosa običnih i trajnih prioritetnih nekumulativnih akcija izdatih po osnovu uložених stvari i prava u akcionarski kapital banke
- emisijih hartija ostvarenih pri uplati akcija banke;
- opštih zakonskih rezervi banke;
- ostalih rezervi koje se ne odnose na procenu kvaliteta aktive;
- zadržane odnosno neraspoređene dobiti banke iz prethodnih godina.

Jednom rečju, kapital banke je personifikacija uspešnosti poslovne politike banke i svojevrsna garancija da su sredstva koja su uložena u banku sigurna. U tom smislu se može kazati da je obezbeđivanje adekvatnog nivoa bankarskog kapitala jedan od najvećih izazova sa kojima se suočava menadžment banaka kao i ostalih finansijskih institucija. Naime, kapital kod banaka obavlja čitav niz funkcija koje su karakteristične za ovaj tip finansijskih institucija i koje joj obezbeđuju neometano poslovanje. To je i osnovni razlog što je postojanje adekvatnog nivoa bankarskog kapitala od izuzetne važnosti za menadžment banke. Najčešće funkcije bankarskog kapitala su sledeće:

- Funkcije pokrivanja neočekivanih gubitaka;

²¹ Mihailović D., Dužnički finansijski instrumenti i upravljanje strukturom kapitala banke", članak,, Strategijski menadžment", vol.6, br. 2-3,2002.,str. 234

- Funkcija zaštita depozita;
- Regulativna funkcija;
- Funkcija finansiranja;
- Funkcija promocije inovacija;
- Funkcija stvaranja poverenja u banku.

Fundamentalna funkcija kapitala u bankama je njegovo delovanje u smislu amortizovanja budućih, neočekivanih gubitaka sa kojima se banka može suočiti. Banka mora držati dovoljno kapitala da kako bi smanjila rizik deponenata, čime bi joj isti omogućio da izađe u susret potrebama klijenata. Naime, onog trenutka kada se operativne rezerve koje služe za pokrivanje unapred anticipiranih uglavnom kreditnih i tržišnih rizika istroše, dolazi do aktiviranja kapitala banke koji u ovom slučaju ima zaštitnu ulogu, čime je omogućeno banci normalno obavljanje njenih aktivnosti sve dok ne dođe do „peglanja” pomenutih debalansa. Kapital banaka tako ne obavlja funkciju zaštite depozita u smislu što isti služi za isplatu depozita u slučaju da dođe do gašenja banke. Što se regulativne funkcije tiče, ista se odnosi na institucionalno određivanje minimalnih standarda za osnivanje i funkcionisanje banaka. Da bi se zaštitili od enormnih gubitaka koji bi nastali u slučaju bankrotstva banaka, zaštitili depozite i na taj način uticali na povećanje poverenja klijenata u banke, posebna regulatorna tela zadužena za banke preko regulisanja adekvatnosti kapitala nastoje da smanje rizik poslovanja. Regulatori banaka propisuju zahteve za minimalnim stopama kapitala koje moraju ispunjavati banke i ostale depozitne institucije koje iste regulišu. Kapital banaka, kao deo pasive, može obavljati i funkciju izvora finansiranja, obzirom da se i finansijske firme žele da smanje ukupne troškove finansiranja u koje spadaju troškovi tuđih sredstava i sopstvenog kapitala. Da li je ova funkcija podjednako važna kod bankarskih i nebankarskih organizacija? Kapitalizovaniji bankarski sektor je takođe je u većoj mogućnosti da promoviše inovacije, kako u pogledu novih proizvoda, tako i kod novih usluga ili pak kanala distribucije. Na kraju, funkcija stvaranja poverenja u banku je takođe jedna od funkcija koju kapital kod banaka obavlja a koja je važna zbog toga što u tom slučaju kapital na neki način vrši promociju finansijske snage kod deponenata i kreditora. U traženju odgovora na pitanje šta čini kapital jedne banke, odnosno koji su osnovni oblici (forme) bankarskog kapitala, valjalo bi naglasiti da je pomenuta struktura bankarskog kapitala u savremenim tržišnim ekonomijama znatno složenija odnosu na istu u manje razvijenim finansijskim sistemima.

U tom smislu se bankarski kapital može podeliti na:

- Primarni
- Sekundarni

Struktura primarnog i sekundarnog kapitala je prikazana u sledećoj tabeli:

1. Redovne akcije banaka
2. Viškovi fondova banaka
3. Zadržani profiti
4. AKCIJSKI KAPITAL
5. Trajne preferencijalne akcije
6. AKCIJSKI KAPITAL II
7. Rezerve za gubitke po zajmovima
8. PRIMARNI KAPITAL
9. Netrajne preferencijalne akcije
10. Subordinirane obveznice
11. SEKUNDARNI KAPITAL
UKUPNI BANKARSKI KAPITAL
(8+11)

Tabela br. 1 - Struktura bankarskog kapitala²²

Uzroci koji idu u prilog većim stopama kapitala u bankama su brojni, počev od intenzivne konkurencije među bankama i sve veće ulaganje u rizičnije poslove, povećane inflacije, sve nestabilnije svetske ekonomije, povećanih operativnih troškova usled potrebe za dodatnim ulaganjem u znanje i opremu, povećanih pritisaka od strane regulatornih tela za jačanjem kapitalne baze, i slično. Upravo pod uticajem te rastuće potrebe za većim stopama bankarskog kapitala, raste i značaj planiranja svojih dugoročnih potreba za kapitalom, kako bi se ista na

²² Bovan M., Finansijsko- računovodstvena analiza, Priština, 2008., str. 45.

vreme pozicionirala na globalizovanom tržištu i kako bi smanjila rizik suočavanja sa nedostatkom kapitala u budućnosti.²³

Četiri ključne komponente kapitalnog plana su:

Prva faza: Izrada ukupnog finansijskog plana banke;

Druga faza: Određivanje odgovarajućeg iznosa kapitala odgovarajućeg za banku;

Treća faza: Određivanje količine kapitala koja se može interno prikupiti u banci kroz zadržani profit;

Četvrta faza: Izbor najprikladnijeg izvora kapitala koji je najprikladniji potrebama i ciljevima banke.

Izvori kapitala banke mogu se svrstati u interne i u eksterne izvore probavljanja bankarskog kapitala. Interno generisani kapital je kapital koji je prikupljen iz sopstvenih izvora, odnosno iz ostvarenog takozvanog neto prihoda, koji je jednak razlici između ukupnih prihoda i ukupnih rashoda, od koga se oduzimaju dividende koje su isplaćene akcionarima banke. Do devedesetih godina XX veka i nije bilo nekog većeg razloga za eksternim prikupljanjem kapitala, da bi se nakon toga javile banke čiji su kapitalni zahtjevi prevazilazili mogućnosti internog prikupljanja kapitala. S tim u vezi se može naglasiti da velike banke mnogo lakše mogu na taj način doći do kapitala, obzirom da iste u principu raspolažu i većim bonitetom, što svakako nije slučaj sa manjim bankama.

2.2.1. Upravljanje akcijskim kapitalom

Naveli smo već da se ukupni kapital banke sastoji od akcijskog kapitala, koji predstavlja važnu komponentu u upravljanju bilansom stanja banke. Akcijski kapital banke (bank equity capital) predstavlja kapital koji je formiran, u osnovi, početnom prodajom i naknadnom prodajom akcija banke. Akcijski kapital banke se u kasnijoj fazi uvećava po osnovu viškova i određenih rezervi banke. Veličina akcijskog kapitala obezbeđuje banci određeni nivo. Sigurnosti, stabilnosti, poverenje javnosti, njenih komitenata i kijenata (depozitara).

²³ Mikerević D., Finansijski menadžment, Banja Luka, 2009., str. 234.

Akcijski kapital se formira i potiče od prodaje običnih i prioritetnih akcija, viškova ostvarenih kupoprodajom akcija, od od neraspoređenog profita, od rezervi za nepredviđene slučajeve i od drugih rezervi kapitala banke. Akcijski kapital se sastoji od tri komponente:

- Vrednosti običnih i prioritetnih akcija,
- Viškova emisije dobiti,
- Zadržane dobiti(zarade) ili neraspoređene dobiti (profita).

Današnja iskustva pokazuju da se akcionarski kapital generiše najčešće iz zadržane dobiti, te se učešće akcijskog kapitala poreklom iz zadržane dobiti, kreće se čak između 45% i 65%. Zbog posebne važnosti, koju ima akcijski kapital u bilansu stanja banke, često je prisutna standardizacija njegove veličine i učešća u strukturi ukupnih izvora banke. Međunarodnim standardom solvenosti ili adekvatosti kapitala ovo učešće je utvrđeno na nivou od minimum 8 %. Međutim, treba istaći da svaka finansijska institucija ima sopstvene karakteristike koje određuju njen potrebni stepen adekvatnosti kapitala.²⁴

Analiza bilansnih pozicija pokazuje, da postoji velika razlika između strukture aktive i strukture pasive u proizvodnom preduzeću i jednoj poslovnoj banci. U proizvodnom preduzeću nivo akcionarskog kapitala iznosi oko 40%, a u banci 8%. Očigledno su i njihove ostale razlike, koje su prisutne u izvorima i u strukturi sredstava. Svi ovi elementi i njihova priroda, utiču na potreban nivo adekvatnosti kapitala banke. Odluke o kapitalu banke i dividendi predstavljaju važne upravljačke funkcije menadžmenta banke. Ukoliko je kapital banke neadekvatan, tada je limitirana i stopa rasta na finansijskom tržištu. Neadekvatnost kapitala u bilansu banke determinisana je kompleksnim interakcijama na njenu likvidnost, profitabilnost i kvalitet njenog menadžmenta. S obzirom da kapital banke stvara mogućnost banci da stiče nova sredstva i obaveze i pruža podršku operativnom poslovanju, kapital je ujedno i najvažniji resurs svake banke. Stoga je i osnovni problem svake banke, da generiše dovoljno kapitala, kako bi se stekla prednost i iskoristile šanse za profitabilniji rast banke. Upravo iz ovih razloga, planiranje eksternih i internih izvora rasta kapitala ima važnu ulogu u upravljačkom procesu, kapitalu i dividendi banke.

²⁴ Ćurčić U., Bankarski portfolio menadžment, Feljton, Novi Sad, 2002., str. 111.

Jedan od pokazatelja uspešnosti uloženog kapitala banke i izvora generisanja akcionarskog kapitala je prinos na akcijski kapital (ROE). Zapravo, prinos na akcijski kapital predstavlja merenje profita po jedinici akcionarskog kapitala. Ova mera profita može se izraziti na više načina. Najčešće se koriste sledeća tri načina:²⁵

- dobit pre oporezivanja ili gubitka hartija od vrednosti,
- dobit posle oporezivanja ali pre dobiti ili gubitka hartija od vrednosti,
- neto dobitak (posle poreza i dobitka ili gubitka hartija od vrednosti).

Prisutne su takođe i tri mere kapitala banke:²⁶

- ukupan akcijski kapital,
- ukupan akcijski kapital uvećan za rezerve po osnovu gubitka,
- ukupan akcijski kapital uvećan za rezerve i uvećan za pozajmljeni kapital.

Takođe još jedan od pokazatelja uspešnosti upravljanja akcijskim kapitalom je i kapitalni leveridž, koji predstavlja odnos ukupne aktive banke prema ukupnom akcionarskom kapitalu i izražava se merom multiplikatora akcijskog kapitala.

Upravljanje akcionarskim kapitalom u nestabilnim, a naročito u inflatornim uslovima, podrazumeva znatno složeniji pristup detrimisanju akcijskog kapitala banke. To se odnosi, kako na već postojeće akcionare tako in a nove akcionare, koji kupuju akcije novih emisija, naročito u vremenu hiperinflacije. U ovakvim uslovima banka mora na mnoga pitanja da odgovori tačno i blagovremeno i da pronade rešenja za očuvanje supstance kapitala postojećih akcionara.

2.3. Upravljanje izvorima depozitnog novca banke

Depoziti i depozimi posao predstavljajuu najstarije poslove kojima se banke bave i ujedno spadaju u osnovne bankarske poslove. Depozit je zapravo ulog klijenta u banku i istovremeno obaveza banke prema klijentu. Dok depoziti po viđenju u pravilu ne nose kamatu dotle oročeni depoziti predstavljaju osnovu kreditnog potencijala banke i klijentu donose kamatu. Različite su vrste depozita i sličnih proizvoda koje banke nude da bi privukla klijente. Depozitni potencijal

²⁵ Ibidem. str. 113

²⁶ Ibidem. str. 115

banke zavisi od niza faktora među kojima su najvažniji: snaga banke, lokacija, njena mreža, startna pozicija i kadrovi. Depozitni potencijal nacionalnog bankarstva zavisi od agregatne štednje, razvijenosti bankarskog sistema, monetarno - kredite politike koju vodi centralna banka i intlacije. Depoziti se u EU štite prvenstveno prudencionom kontrolom banaka, dok se kod nas štite obaveznim osiguranjem kod Agencije za osiguranje depozita, sanaciju i likvidaciju banaka i kod osiguravajućih kuća, fakultativno.

Depozit je pojam koji se dominantno odnosi na novčane depozite i označava novčana sredstva različitih vlasnika koje banka i druge depozime ustanove prikupljaju na svojim računima i iz njih odobravaju kredite. Novčani depoziti su obveza banke prema svojim deponentima i vode se u pasivi bilansa banke, a vlasnicima depozita plaća se tzv. pasivna kamata. Aktivni (kreditni) poslovi banke moraju biti vođeni tako da se zaštite interesi deponenata: pojedinaca, preduzeća, drugih banaka i vladinih tela. Banke primaju i nenovčane depozite, kao depozitne stvari (depo poslovi, ostave). Novčane depozite kod banaka i drugih finansijskih organizacija moguće je podeliti prema više kriterija, ali osnovna podela razlikuje a vista (demand deposits) - depozite po viđenju i vremenske ili ročne depozite (time deposits). Depoziti po viđenju isplaćuju se njihovom vlasniku na prvi poziv, a oročeni depoziti imaju utvrđen rok dospeljeća i do tada u pravilu deponent ne može raspolagati novčanim sredstvima u depozitu. Faktori formiranja depozita na nivou jedne banke se prema bankarskoj teoriji odnose na:

- konkurentnost kamatnih stopa banke,
- fizičke karakteristike i kadrove banke,
- vrste usluga koje banka nudi,
- fundamentalnu politiku i snagu banke,
- nivo ekonomske aktivnosti banke,
- lokaciju banke,
- momenat početka rada banke.

U politici prikupljanja sredstava centralno mesto ima prikupljanje sredstava putem depozita, s obzirom na to da su sredstva depozita u potencijalu po obimu najveća. Politikom podsticaja, kvalitetnim bankarskim servisom i drugim aktivnostima. Banka će težiti poboljšanju ročne strukture depozita.

Prikupljanje depozitnih sredstava se vrši u domaćoj valuti i stranim valutama, koje su predmet kupovine i prodaje na deviznom tržištu, od domaćih i stranih pravnih i fizičkih lica:

- otvaranjem i vođenjem depozitnih računa i
- oročavanjem, bez namene i sa namenom.

Skupština Srbije je na predlog Vlade Republike Srbije usvojila odluku da se nivo osiguranih depozita sa 3.000 poveća na 50.000 eura. To znači da u slučaju stečaja banke isplatu osiguranog iznosa jamči Republika Srbija. Ova zaštita se odnosi na pojedinačnog deponenta (štedišu) na razini jedne banke, neovisno o broju računa koje pojedinačni deponent ima u toj banci. Veoma bitna stvar je i sigurnost depozita. Osigurani depozit predstavlja sva dinarska i devizna potraživanja građana prema banci (štednja, tekući računi, dinarske i devizni oročeni depoziti ili drugi štedni računi).

Depoziti predstavljaju osnovu rasta i razvoja banke, odnosno osnovu za povećanje obima poslovanja banke. S obzirom da su depoziti tako važni za profitabilno poslovanje, kao i za rast i razvoj banaka, banke se tada konkurentski i ponašaju, nastojeći da paketom svojih bankarskih usluga privuku što veći broj depozitara. Banke često razmišljaju, kako da povećaju svoj depozitni potencijal predlažući razne mere za osvajanje potencijalnih komitenata i klijenata banke. Zato savremeno organizovane banke, respektuju napred navedene faktore koji utiču na formiranje depozitnog potencijala, i u svom poslovanju polaze od tržišta, potreba, zahteva i želja sadašnjih i budućih klijenata. Na ovaj način, banke unose u svoje poslovanje marketing dimenziju pribavljanja novčanih sredstava.

Neke banke kao što je to na primeru Vojvođanske banke, depozite od građana tj. fizičkih lica prima prema sledećem:

- na tekuće račune (redovne i tekuće račune poljoprivrednika) i račune po viđenju bez vremenskog ograničenja;
- na redovne oročene depozite u dinarima i devizama na vreme oročenja od 1 do preko 36 meseci;
- na depozite vezane za plasmane ili za depozite sa posebnom namenom, period će biti u skladu sa predviđenom namenom.

Takođe možemo i dati primer najmanji iznosi sredstava fizičkih lica koje Banka prima u depozit su isto za slučaj Vojvođanske banke, a to su:²⁷

- za oročeni devizni depozit najmanji iznos je: 100 EUR, 100 USD, 100 CHF. Za depozite u valuti GBP nije predviđen minimum;
- za oročeni dinarski depozit najmanji iznos je 5.000 RSD;
- za tekuće račune, depozite po viđenju, depozite sa posebnom namenom, ne postoji minimalni iznos.

Ključni elementi uspešnog marketinga banke jeste, prepoznavanje da su marketing napori usmereni ka korisniku, a da marketing aktivnosti polazi od identifikacije potreba korisnika bankarskih proizvoda i usluga. Marketing banke ima sposobnost da integriše ideje i da razmatra druge institucionalne funkcije kod kojih je prisutan antagonizam kao što su: Likvidnost, kreditna analiza, upravljanje odnosima aktive i pasive, upravljanje rizikotn., i sl. suština marketing mobilizacije novčanih sredstava podrazumeva privlačenje što većeg broja depozitara, sa što većim kvantumom depozita, na što duže vreme, a što manjom cenom sredstava. Pri tome banka koristi četiri osnovna marketing miks instrumenta: 1) bankarske proizvode i usluge, 2) cene (kamate), 3) mesto (kanale distribucije bankarskih proizvoda), i 4) promociju bankarskih proizvoda i usluga.

Depoziti su od presudnog značaja za stabilnost, profitabilnost i povećanje obima poslovanja svake banke. Sa tog aspekta, značajna je vrsta i ročna struktura depozita. Polazeći od dosadašnjih teorijskih spoznaja, depoziti se mogu grupisati kao:

- 1) depoziti po viđenju (a vista depoziti),
- 2) oročeni depoziti (kratkoročni i dugoročni),
- 3) štedni ulozi (kratkoročni i dugoročni),
- 4) specijalni depoziti.

Depoziti po viđenju su novčana sredstva kod banaka i drugih depozitnih ustanova koja mogu biti povučena u gotovini ili preneti na drugi račun bez prethodnog obaveštenja banci. Uz

²⁷ <http://www.voban.co.rs>

gotovinu (metalni i notalni - papirni novac) komponenta su novčane mase, prosečno iznose oko 70-75% ukupne količine novca u opticaju i služe kao prometno i platno sredstvo. Depoziti po viđenju koji nisu namenjeni transakcijama već npr. štednji ne smatraju se novcem već kvazi novcem tobožnjim novcem iako po svemu mogu poslužiti kao prometno i platno sredstvo. "A vista" je odgovarajući italijanski izraz koji se upotrebljava kako za depozite po viđenju, tako i za čekove i menice plative po dospeću. Krediti po viđenju imaju ugovorenu klauzulu kojom kreditor može od dužnika tražiti potpunu otplatu kredita u svakom trenutku.

Veoma su važna dva aspekta bankarskih depozita: 1) kratkoročna potraživanja depozita, 2) veliki obim potraživanja u odnosu na neto vrednost ili na kapital akcionara. One su važne zbog toga što depoziti imaju kritične implikacije na likvidnost i izloženost riziku aktive banke. Kao rezultat toga, poslovne banke treba da imaju optimalnu kombinaciju likvidne i visoko kvalitetne aktive u svojim portfolijima, radi održavanja likvidnosti i visokog stepena finansijskog leveridža.

Kod banaka, kao nosioca platnog prometa, se nalaze transakcioni računi kompanija i građana. Ovi računi imaju različite nazive, kao što su: čekovni računi, žiro - računi ili tekući računi, ali je suština da se na njima nalazi transakcioni novac (transakcioni depoziti) kojima se vrše bezgotovinska plaćanja. Na ove transakcione depozite banka, po pravilu, ne plaća kamatu. Prisutna je dugoročna tendencija smanjenja učešća transakcionih depozita u ukupnom potencijalu banke. Transakcioni depozitni računi kod banaka delimično su supstituisani i potisnuti stvaranjem novog tipa transakcionih računa kod nebankarskih finansijskih institucija tzv. zajedničkih fondova novčanog tržišta. Posebna vrsta računa su tekući (čekovni) računi koji se mogu pretvoriti u kratkoročni kredit vlasnika računa koji banka automatski odobrava do određenog iznosa tzv. "overdraft" računi koji predstavljaju, praktično, instrument depozita i kredita.

Računi novčanog tržišta su štedni depoziti fizičkih lica i društva sa neograničenom solidarnom odgovornošću koji su osigurani i na koje banke plaćaju deponentima kamate koje važe na novčanim tržištima. S druge strane, oročeni depoziti imaju ugovorom o depozitu utvrđeni rok dospeća i predstavljaju za banku kvalitetan izvor sredstava za koji se plaća kamata po ugovorenoj stopi koja je srazmerno znatno viša od kamatne stope na depozite po viđenju. Posebna kategorija oročenih depozita su depozitni sertifikati.

2.4. Upravljanje dugoročnim obavezama banke

Ekonomski posmatrano, najkvalitetniji izvor sredstava banke, koji joj omogućava preduzimanje bankarskih aktivnosti na finansijskom tržištu jeste njen kapital. Njegova veličina je osnov bankarskog poslovanja, a njegov nedostatak limitirajući faktor rasta i razvoja svake banke. Banka koja planira da dogoročno opstane na finansijskom tržištu, uz stalno rastući nivo profitabilnosti, primorana je da iznalazi inovativne forme pribavljanja dodatnog kapitala, u funkciji ekspanzije sopstvenog poslovanja. Jedna od savremenih formi pribavijanja dodatnog kapitala banke je svakako i emitovanje obveznica. Emisijom i prodajom obveznica, kao kreditnih (dužničkih) hartija od vrednosti, banke takođe dolaze do potrebnog dodatnog kapitala. Obveznica je vrednosni papir koja imaocu daje pravo da u momentu dospeća naplati iznos naznačen na obveznici, kao i pravo na naplatu pripadajuće kamate. Obaveze po osnovu obveznica nastaju u trenutku prodaje obveznica i u visini nominalne vrednosti prodatih obveznica (vrednosti na koju obveznica glasi). Dugoročne obaveze banke dospevaju u roku dužem od godinu dana od dana činidbe ili dana bilansa.

Postoje određene vrste dugoročnih obaveza i to su:

- Obaveze koje se mogu konvertovati u kapital,
- Obaveze po dugoročnim kreditima,
- Obaveze po osnovu obveznica i druge obaveze.

Kapital banke se može pribaviti internim i eksternim putem. Do devedesetih godina XX veka i nije bilo nekog većeg razloga za eksternim prikupljanjem kapitala, da bi se nakon toga javile banke koje čiji su kapitalni zahtevi prevazilazili mogućnosti internog prikupljanja kapitala. S tim u vezi se može naglasiti da velike banke mnogo lakše mogu na taj način doći do kapitala, obzirom da iste u principu raspolazu i većim bonitetom, što svakako nije slučaj sa manjim bankama. Sa druge strane, iako postoji mnoštvo različitih tipova kapitalnih izvora, isti mogu biti grupisani u sledeće četiri kategorije:

- Subordinirane obveznice;
- Obične akcije;
- Preferencijalne akcije;
- Lizing aranžmani.

Subordinirane obveznice se javljaju kao jedan od oblika bankarskog kapitala već skoro tri decenije. One su veoma značajan instrument sekundarnog kapitala banaka. Da bi uopšte bile prihvaćene kao jedan od instrumenata kapitala banke od strane regulatornih vlasti, iste moraju prethodno ispuniti nekoliko uslova:²⁸

- Moraju imati niži isplatni prioritet u odnosu na obaveze prema deponentima;
- Moraju imati rok dospeća duži od 5 godina da bi se mogle ubrajati u sekundarni kapital; Zaduženje po ovom osnovu se može biti veća od 50% primarnog kapitala.

Najznačajnija prednost koja se odnosi na akcionare banke je svakako ta što se emisijom subordiniranih obveznica povećava visina profita po akciji, obzirom da dolazi do relativnog sužavanja kvantuma akcijskog kapitala. Druga prednost prikupljanja kapitala pomoću ove vrste obveznica koja se svakako mora pomenuti je ta što se na isplaćene kamate ne plaća porez, za razliku od dividendi na koje je akcionar dužan da plati porez državi.

Obične akcije reprezentuju osnovu primarnog kapitala, tako da su oni glavni predmet interesovanja od strane regulatornih vlasti i rejting agencija, obzirom da su naročito zainteresovani za adekvatan iznos kapitala u ovom obliku. Osnovna karakteristika običnih akcija je ta da su iste stalne, odnosno da nemaju fiksnu ročnost i da postoje onoliko koliko postoji sama banka. Još jedna značajna karakteristika istih je činjenica da njihovom emisijom dolazi do remećenja vlasničke strukture, što sa druge strane može uticati na smanjenje zarade po akciji i slabljenje kontrole banke.²⁹

Emisija prioritetnih akcija, kao i prodaja običnih akcija, spada u skuplje izvore kapitala. Vlasnici prioritetnih akcija imaju prioritetno pravo potraživanja u odnosu na vlasnike običnog akcijskog kapitala. Dividenda na ovu vrstu akcija je u principu unapred zagarantovana, poznata i određena u procentima ili na neki drugi način, u odnosu na nominalnu vrednost akcije. Aranžmani lizinga su posebno interesantan vid mobilizacije kapitala onda kada inflacija i privredni rast uslovljavaju povećanje vrednosti imovine u odnosu na knjigovodstvenu koja se vodi u bilansima. Banke zbog toga prodaju deo poslovnog prostora, da bi odmah nakon toga zaključili ugovor o zakupu sa

²⁸ Bank performance in transition economies, Working paper No. 76, EBRD, 2002.

²⁹ Vunjak N., Čurčić U., Kovačević Lj., Korporativno i investiciono bankarstvo", Bečej-Proleter, Ekonomski fakultet Subotica, 2008., str. 101.

novim vlasnikom. Time dolaze do velikog iznosa gotovine koji mogu plasirati po tekućoj kamatnoj stopi, što za posledicu ima povećanje neto vrednosti banke i povećanje njene kapitalne baze.

Banka najčešće prikuplja dodatni kapital izdavanjem kapitalnih obveznica. Kapitalne obveznice su neosigurana pasiva banke, koja se smatra njenim dodatnim kapitalom. Kapitalne obveznice se klasifikuju kao dodani kapital banke ukoliko imaju originalno dospeće od najmanje sedam godina, ukoliko nisu opozive pre dana dospeća i ukoliko imaju obaveznu klauzulu konverzije, zahtevajući od emitenata zamenu obveznica za obične akcije u budućnosti po sadašnjoj vrednosti. Treba praviti razliku između akcija i akcijskog kapitala s jedne strane, obveznica i obaveza banke po ovom osnovu, s druge strane. Akcije nose dividende, koja je promenljiva veličina i koja zavisi od ostvarenog rezultata banke na kraju poslovne godine. Akcije se prodaju i kupuju po tržišnoj vrednosti, koja se obično razlikuje od njihove nominalne vrednosti. Kada akcionar jednom kupi akciju, on je ne može vratiti banci u zamenu za isplatu vrednosti kapitala koji je uložena za njenu kupovinu. Akcionar ima pravo da proda akciju i da na taj način povрати svoj uvećani ili umanjani nominalni kapital.

3. UPRAVLJANJE BILANSOM USPEHA BANKE

Bankarski bilans uspeha (the income statement) prikazuje finansijski uspeh banke. Bilans uspeha se, za razliku od bilansa stanja koji se sastavlja na određeni dan, sastavlja za određeni vremenski period. On pokazuje ostvarene pozitivne i negativne komponente periodičnog poslovnog rezultata - prihode i rashode i razliku između njih u vidu profita ili gubitka. Ako poslovni prihodi preovlađuju nad rashodima inicira se poslovni rezultat u vidu profita. I obrnuto, veći rashodi nad prihodima vode negativnom poslovnom rezultatu tj. gubitku.

Bilans uspeha banke se sastavlja na istovetan način kao i bilansi uspeha preduzeća (proizvodnih i trgovinskih) i ostalih finansijskih institucija. Ali razlika se javlja u strukturi prihoda i rashoda, koja proizlazi iz karaktera poslovanja - kupovinom i prodajom novca po što povoljnijim uslovima radi sticanja profita od kamata, kao i izvesne premije po osnovu pružanja raznovrsnih finansijskih usluga klijentima. Na prihodnoj strani bilansa uspeha banke nalaze se: kamate (aktivne), provizije i ostali prihodi, a na rashodnoj strani: kamate (pasivne), troškovi nenaplaćenog zajma, plate i beneficije zaposlenima i ostali nekamatonosni troškovi.

Dve osnovne vrste prihoda banaka su: kamatonosni prihodi i nekamatonski prihodi. U centru pažnje bankarskog menadžmenta je stopa neto kamate, kao jednog od ključnih pokazatelja profitabilnosti. Ovo, stoga, što se najveći deo prihoda banke odnosi na kamatu (oko 90%). Trend udaljavanja prihoda po osnovu kamata prema nekamatnim prihodima imao je za uzrok promene upankarskom upravljanju (menadžmentu).

3.1. Upravljanje kamatnim i nekamatnim prihodima banke

Bilans prihoda i rashoda predstavlja zvanični izveštaj o prihodima banke (koji potiču od prdatih bankarskih proizvoda i usluga), i izveštaj o rashodima banke. Bilans uspeha banke takođe prikazuje i rezultate ovih odnosa izraženih u neto prihodu ili dobiti banke. Koncept bilansa i rashoda banke zasniva se na iskazivanju stanja svih prihoda i rashoda banke koji su nastali kao rezultat ili posledica promene u obimu, stanju i strukturi i kategorija koje se iskazuju u bilansu stanja banke.

Prihodi i rashodi banke se dele na dve osnovne kategorije:

- Kamatne prihode i kamatne rashode banke,

- Nekamatne prihode i nekamatne rashode banke.

Kamatni prihod banke su rezultat (množenja) obima i vrste plasmana banke po određenoj kamatnoj stopi za određeni vremenski period. Odnose se na prihode po osnovu naplaćenih kamata sve plasmane koji se evidentiraju u aktivi banke (aktivne kamate). Ključni izvor prihoda banke jesu plasmani dati putem kredita, koji obezbeđuju pretežni, odnosno najveći deo ukupnog prihoda banke.

Drugi po značaju izvori kamatnih prihoda ili rashoda jesu plasmani u hartije od vrednosti, koji obezbeđuju tzv. investicioni portfolio banke, odnosno portfolio hartija od vrednosti. Od obima i strukture ovog portfolija zavisice doprinos ovog portfolija kamatnim i ukupnim prihodima banke. U okvirima domicilnog bankarstava učešće ovog portfolija, u strukturi aktive bilansa banke, je još uvek simbolično.

Kamatni rashodi predstavljaju obračunate i plaćene kamate na razne vrste depozita koji se nalaze kod stanovništva, privrede i kod banaka.

Nekamatni prihodi odnose se na prihode banaka naplaćene po osnovu provizija i naknada za izvršene bankarske usluge, fiksne prihode po osnovu kreditnih i debitnih kartica i prihode po osnovu depoa i zakupa sefova. Obim, struktura i učešće ovih prihoda u ukupnim prihodima banaka su različiti za banke i kreću se od simboličnih nekoliko procenata (kod domicilnih banaka), pa do značajnih učešća od 10%, 15% i više procenata (banke u visoko razvijenim tržišnim ekonomijama).

Nekamatni rashodi predstavljaju plate i beneficije zaposlenih, troškove zakupnina, amortizaciju i zakup opreme, troškove struja, vode, grejanja, goriva i druge razne troškova banke, koji su povezani sa operativnim poslovanjem banke u vremenskom period na koji se odnosi bilans prihoda i rashoda.

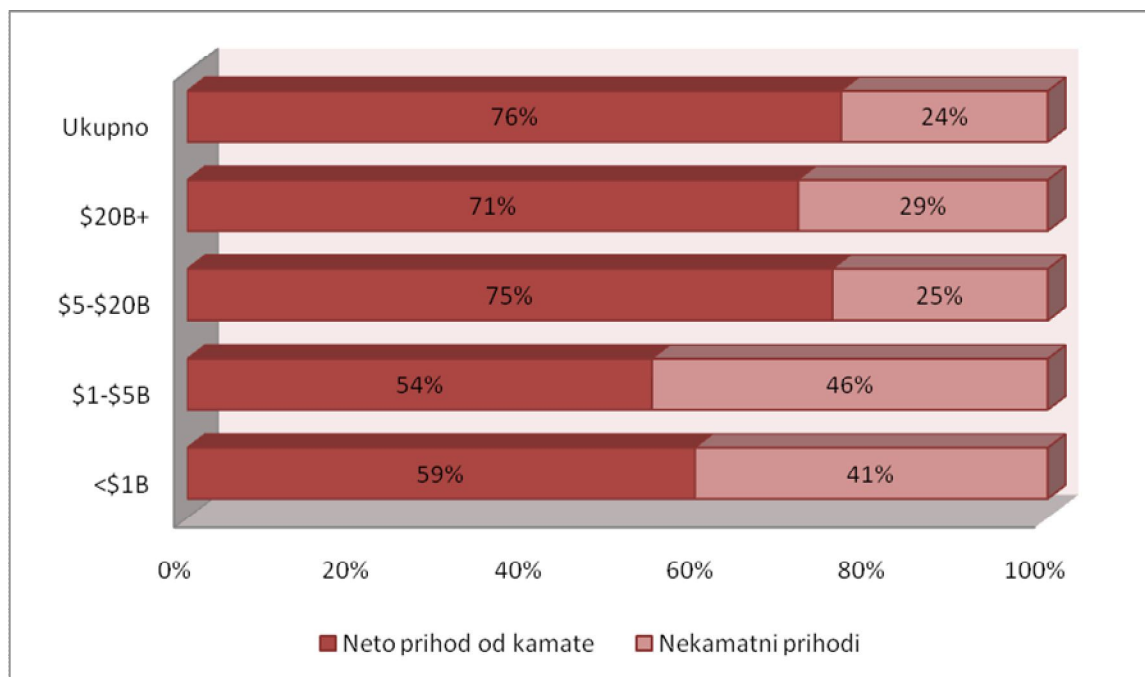
U savremenom svetu bankarstva za današnje banke je vrlo važna i bitna veličina, struktura i odnos kamatnih i nekamatnih prihoda. Najveći ili glavni deo ukupnog prihoda poslovne banke ostvaruje naplatom kamata putem raznih vrsta kreditnih plasmana. Kod nekih banaka se taj odnos kreće i preko 80% u korist kamatnih prihoda. Kamatni prihod banke predstavlja rezultat smišljenog i organizovanog plasiranja privremeno "slobodnih" novčanih sredstava u razne vrste

kredita. Kamatni prihod po osnovu aktivnih kainata na plasirana sredstva u kredite, predstavljaju glavne izvore ukupnih prihoda svake poslovne banke. Dosadašnja praksa ukazuje, da se učešće kamatnih prihoda u ukupnim prihodima banaka u tržišnim ekonomijama, aproksimativno kreće od 80% do 90%.

Kod domicilnih banaka taj procenat se kreće i do 95% u korist kamatnih prihoda na kredite, koji se plasiraju u privredu i stanovništvo. Kreditni plasmani su u jednom vremenskom periodu bili mereni ka privredi, a u drugom ka stanovništvu.

Za banku je karakteristično, da plasiraju obim i strukturu plasmana obično prema obimu i strukturi izvora sredstava. Planirani obimi struktura plasmana i izvora sredstava, čine osnovu za pripremu odgovarajućih kamatnih stopa.

Za kamatni prihod se često kaže da predstavlja miks: obima, visine i vrste aktivnih kamatnih stopa po osnovu plasiranih sredstava u razne vrste kredita. Za kamatne rashode se kaže da predstavljaju miks: obima, visine, i vrste pasivnih kamatnih stopa po osnovu pribavljenih izvora sredstava

Grafikon br. 1 - Miks prihoda banke³⁰

³⁰ <http://www.ebrd.com>

Manje banke se oslanjaju na spread prihoda kako nam gore navedeni grafikon pokazuje. Vidimo učešće kamatnih i nekamatnih prihoda u ukupnoj aktivni banke i njihov značaj za uspešno poslovanje banke. Iz grafikona sledi da je učešće kamatnih prihoda u bilansnoj strukturi banke dosta više zastupljeno čak 76%, u odnosu na nekamatne prihode, koji predstavljaju znatno manje učešće u bilansnoj strukturi banke, 24%. Banke svakako i teže tome da svoje poslovanje i ostvaruju pretežno preko kamatnih prihoda, jer su to aktivni poslovi banke.³¹

Operativni dobitak bankarskog sektora je u odnosu na isti period prošle godine sa nivoom od 33.9 milijardi dinara (mart 2009: 32.2 milijarde dinara) uvećan za 1.7 milijardi dinara odnosno 5,4%. Svakako najveća stavka operativnog dobitka predstavlja neto rezultat po osnovu kamata koji sa nivoom od 25/7 milijardi dinara (mart 2009: 23.5 milijardi dinara) čini 76% operativnog dobitka (inart 2009: 73%). Promatrano u kontinuitetu od 2007. godine, neto prihodi od kamata čine sve veći postotak ukupnog operativnog dobitka. Neto prihodi od naknada i provizija Čine 22 posto operativnog dobitka (mart 2009: 23%) sa nivoom od 7.5 milijardi dinara (mart 2009: 7.4 milijarde dinara).³²

Kreditni kao bazični osnov kamatnog prihoda banke, mogu biti svstani u grupe i to po nekoliko osnova: po roku dospeća, po nameni, po vrsti korisnika i sl. Sa aspekta generisanja kamatnih prihoda, važna je podela kredita po roku dospeća, koja za sobom (zbog visine rizika) povlači i visinu kamatne stope, kao značajnog faktora kamatnih prihoda.

Prema roku dospeća dospeća i visini kamatne stope, kreditni se kao izvor kamatnih prihoda mogu svrstati u sl. grupe:³³

- Dugoročni kreditni, koji se odobravaju na 7, 10, 15 i više godina, po pravilu, imaju veću kamatnu stopu od ostalih kredita, više doprinose ukupnom prihodu banke po jedinici plasiranih sredstava, nose sa sobom i veći kreditni i kamatni rizik (rizik naplate).
- Srednjoročni kreditni, koji se odobravaju obično na period 3 i 5 godina, koji postepeno supstituuju navedene dugoročne kredite u poslovnom bankarstvu, imaju nešto manju kamatnu stopu od dugoročnih kredita i imaju manju stopu kreditnog i kamatnog rizika.

³¹ Improving corporate governance in banking, Working paper No. 86, EBRD, 2008.

³² Statistical analysis of banking performance in the Republic of Serbia, Working paper No. 01/105, IMF, 2008

³³ Kapor P., Komercijalno i investiciono bankarstvo, Poslovni biro, Beograd, 2008. Str. 45

- Kratkoročni krediti, koji se odobravaju na period od 1 godine ili najduže do roka od 2 godine, nose nižu kamatnu stopu u odnosu na dugoročne i srednjoročne kredite, zato imaju i manju stopu kreditnog i kamatnog rizika, predstavljaju glavni izor kamatnih prihoda banke.

Nekamatni prihodi banke podrazumevaju naplatu prihoda po osnovu provizija, naknada i drugih oblika ostvarivanja prihoda u formi ostalih prihoda. Banke ulaze u razne nove poslove, koji im omogućavaju naplatu specifičnih vrsta usluga, što bitno utiče na konkurentsku sposobnost banke, posebno u pogledu visine aktivnih i pasivnih kamatnih stopa.

Izvor nekamatnih prihoda postaje u zadnje vreme sve važniji za egzistiranje poslovnih banka. Nekamatni i ostali prihodi banke predstavljaju naknade, provizije i druge prihode za određene bankarske poslove. Velike banke imaju veću lepezu nezavisnosti ostalih prihoda od bilansnih ili kamatnih prihoda banke. Nekamatni prihodi se sastoje od provizija po osnovu poslova starateljstva, dobiti po osnovu trgovanja sa hartijama od vrednosti, naknada i provizija po poslovanju sa akreditivima, brokerskih poslova, poslova u vezi svopova kamatne stope, komisionih i trgovačkih poslova banke i sl.

Smatra se, da dva elementa nekamatnog prihoda prouzrokuju analitičke problem, pošto su oni diskrecioni i nepovratni. Prvi, se odnose na kapitalni dobitak, koji obuhvataju po osnovu prodaje banke i rekupovina preostalog duga (kredita) po diskontnim cenama. Drugi, se odnosi na neto realizovanu dobit ili gubitak po osnovu prodaje HOV. Prodaja hov je uvek javna, a njihov najbolji analitički pravac je poništavanje dobitka ili gubitka HOV iz operativnog prihoda i vraćanje u neto prihod nakon plaćanja poreza.

Praksa domicilnih banaka, jedva da je i posvetila pažnju nekamatnim prihodima. One decenijama nisti ništa plaćale u domenu usluga građanima. Vremenom se sve menjalo, i ulaskom stranih banaka na domaće tržište, stvaraju se novi konkurenti uslovi, kojima se i domaće banke prilagođavaju. Deo nedostajućih prihoda one traže u domenu nekamatnih prihoda.

3.2. Upravljanje kamatnim i nekamatnim rashodima banke

Rashodi kamata predstavljaju ukupne kamate obračunate na različite pozajmljene izvore finansiranja.

Obuhvataju kamate na:

- Depozite
- Nedepozime izvore finansiranja (prekonoćne kredite, druge uzete kredite, izdate dužničke hartije od vrednosti)

Glavno je pri upravljanju rashodima banke napraviti razliku između izdataka i troškova kako bi se sagledale i razumele njihove razlike i imao bolji uvid u upravljanje bilansom uspeha banke. Izdaci se agregiraju u troškove, kada postoji izgrađena vrednost i indentifikacija troškova. Izdatak sam po sebi ne sadrži vrednost, već predstavlja stvarno plaćeni iznos. Sve do onog momenta dok se izdatak ne vezuje za stvaranje vrednosti određenog proizvoda ili usluge, nečega što ima svoju cenu i što banaka može nekom prodati, izdatak se ne priznaje kao trošak, tj. ne može postati trošak. Svrha nastanka troškova nalazi se u činjenici, da se pomoću njih kreira nova vrednost određenog bankarskog proizvoda ili usluge.

Važno je i sagledati dimenzije ukupnih izdataka banke, to su u ovom slučaju tri dimenzije izdataka banke:

- Organizaciona dimenzija izdataka,
- Dimenzija linije bankarskih proizvoda i usluga i
- Korisnička dimenzija.

Za banke je karakteristično da top menadžment banke upravlja vrstom i strukturom kamatnih rashoda pomoću analize troškova. Analiza troškova se odnosi na suptilne informacije u okviru upravljačkih informacija. U suštini, analiza troškova treba da se nalazi u bazi podataka, ona je subordinirana sa glavnom knjigom ili je posebno odvojena od glavne knjige, i treba da počiva na on line vezi. Na taj način mogu se koristiti i premeštati podaci o poslovnim aktivnostima banke bez uznemiravanja integriteta glavne knjige. Analiza i transfer sredstava koji po prirodi ne

pripada glavnoj knjizi, može biti analiziran preko ove vrste menadžmenta informacionog sistema, bez uznemiravanja glavne knjige. Tok informacija iz glavne knjige se može pokazati u dva smera u kojem se kreću bankarske informacije. U glavnu knjigu se slivaju podaci o opštim troškovima, troškovima isplata i stanjima na računima banke. Zato glavna knjiga predstavlja izvor informacija kako za menadžment tim radi efikasnog upravljanja, tako i za regulatorne agencije radi kontrole informacija. Za ovaj deo bankarskog poslovanja važni su podaci i upravljačke informacije, koje treba da pomognu menadžment timu banke da efikasno upravlja i donosi racionalne odluke. U tu svhu služe izveštaji i anlike o: prihodima, troškovima, stanjima računa i poslovnim aktivnostima banke.

Pošto su potencijalni aranžmani podataka za upravljačke informacije praktično beskonačni, analiza troškova treba da obezbedi adekvatnu reviziju postojećih podataka. Na ovaj način treba poziciju da se koriste podaci za upravljačke informacije prema suštini računovodstvenog sistema. Nužno je od strane menadžment analitičara uraditi i test za validnost ovih podataka. Ukoliko podaci nisu prihvatljivi, tada je iste nužno protumačiti: što je menadžment informacioni sistem manje specifičan, on može biti usklađen sa suštinom računovodstvenog sistema banke, čime je manja potreba za utvrđivanjem kredibilitnosti takvog menadžment informacionog sistema.

Nekamatni rashodi (troškovi) banke se mogu klasifikovati kao:

- Direktni produkcionni troškovi,
- Prodajni troškovi,
- Troškovi opšte uprave.

Direktni produkcionni troškovi su troškovi koji se mogu direktno povezati za funkciju ili za autput filijale (profitnog centra) banke. U ove troškove se uključuju: personalni troškovi, troškovi zakupnina i troškovi snabdevanja banke. Direktni produkcionni troškovi mogu da imaju i fiksne i varijabilne komponente u zavisnosti od kapaciteta ograničenja i promene volumena zaposlenih. Dakle, u kratkom vremenu neki od troškova mogu da budu efiksni, dok dugoročnije posmatrano ti isti troškovi mogu da budu i varijabilni.

Prodajni troškovi uključuju troškove referenata za račune, troškove oglašavanja bankarskih proizvoda, putovanja, transporta, zabave i slično. Pošto se mnogi od ovih troškova klasifikuju

kao administrativni računi ili izdaci servisa korisnika, oni se često izostavljaju iz analize troškova bankarskih proizvoda.

Opšti troškovi uprave su takvi troškovi koji se mogu direktno pripisati nekoj bankarskoj aktivnosti ili funkciji. Opšti troškovi uprave mogu se klasifikovati kao troškovi: direktne podrške, indirektna podrške, opšte ili administrativne podrške. Direktni troškovi podrške uključuju sve troškove produkcionog menadžmenta iznad pozicije direktnih kontrolora, sa svim troškovima u odeljenjima ili službama servisne podrške ili druge troškove koji su direktno povezani sa podrškom produkcionoj funkciji. Indirektni opšti troškovi podrške se odnose na troškove personalnog odeljenja ili službe, troškove održavanja poslovne zgrade, troškove sigurnosne opreme i sl. U najvećem broju slučajeva treba koristiti procenu njihove povezanosti sa troškovima produkcionog profitnog centra. Opšti i administrativni troškovi uprave su svi oni troškovi koji se u banci ne mogu nigde direktno rasporediti. To se odnosi na institucionalno ; oglašavanje(reklame), plate izvršnog odbora(direktora) i troškove regularnog izveštavanja (eksterni i interni izveštaji). Ovi troškovi se alociraju prema stopi ukupnog prihoda i ukupnim ostalim troškovima ili nekim drugim veličinama relativnim za merenje.

Nekamatni rashodi(troškovi) banke se mogu klasifikovati kao:

- Direktni produkciono troškovi,
- Prodajni troškovi,
- Troškovi opšte uprave.

Direktni produkciono troškovi su troškovi koji se mogu direktno povezati za funkciju ili za output filijale (profitnog centra) banke. U ove troškove se uključuju: personalni troškovi, troškovi zakupnina i troškovi snabdevanja banke. Direktni produkciono troškovi mogu da imaju i fiksne i varijabilne komponente u zavisnosti od kapaciteta ograničenja i promene volumena zaposlenih. Dakle, u kratkom vremenu neki od troškova mogu da budu efiksni, dok dugoročnije posmatrano ti isti troškovi mogu da budu i varijabilni.

Prodajni troškovi uključuju troškove referencata za račune, troškove oglašavanja bankarskih proizvoda, putovanja, transporta, zabave i slično. Pošto se mnogi od ovih troškova klasifikuju

kao administrativni računi ili izdaci servisa korisnika, oni se često izostavljaju iz analize troškova bankarskih proizvoda.

Opšti troškovi uprave su takvi troškovi koji se mogu direktno pripisati nekoj bankarskoj aktivnosti ili funkciji. Opšti troškovi uprave mogu se klasifikovati kao troškovi: direktne podrške, indirektna podrške, opšte ili administrativne podrške. Direktni troškovi podrške uključuju sve troškove produkcionog menadžmenta iznad pozicije direktnih kontrolora, sa svim troškovima u odeljenjima ili službama servisne podrške ili druge troškove koji su direktno povezani sa podrškom produkcionoj funkciji. Indirektni opšti troškovi podrške se odnose na troškove personalnog odeljenja ili službe, troškove održavanja poslovne zgrade, troškove sigurnosne opreme i sl. U najvećem broju slučajeva treba koristiti procenu njihove povezanosti sa troškovima produkcionog profitnog centra. Opšti i administrativni troškovi uprave su svi oni troškovi koji se u banci ne mogu nigde direktno rasporediti. To se odnosi na institucionalno ; oglašavanje(reklame), plate izvršnog odbora(direktora) i troškove regularnog izveštavanja (eksterni i interni izveštaji). Ovi troškovi se alociraju prema stopi ukupnog prihoda, i ukupnim ostalim troškovima ili nekim drugim veličinama relativnim za merenje.

Troškovi se mogu klasifikovati i kao varijabilni i fiksni. Varijabilni troškovi nastaju u direktnoj proporciji sa obimom poslovne aktivnosti banke, a fiksni troškovi ostaju isti bez obzira na promenu obima poslovanja banke. Uspešno poslovanje banke se ostvaruje u strategijskim poslovnim jedinicama, odnosno profitnim i troškovnim sektorima banke. Sa stanovišta klasifikacije troškova, ove strategijske jedinice možemo svrstati u dve grupe:

- Direktne centre (direktne profitne centre i direktne produktivne centre).
- Centre opštih troškova uprave (centri podrške i administrativni centri).

Učinak profitnih centara banke može se utvrditi u vidu profita. Profit se utvrđuje kao razlika ukupnih prihoda i ukupnih rashoda profitnog centra. Njihovo poslovanje je usmereno na tržište. Pristupaju tržištu na način na koji pristupa cela kompanija zato što moraju da planiraju, prate i utvrđuju profit.

Predstavljaju odličnu priliku za menadžere koji su kadri da se dokazuju, tako da ukoliko na nivou cele kompanije postoji dobro razrađen sistem nagrađivanja i stimulacije, kao i perspektiva napredovanja, sve ukupno može biti jako podsticajan pristup za povećanje profitabilnosti celokupne kompanije. Ovaj organizacioni oblik rezultat je savremenih dešavanja i potrebe direktora banaka da što veći broj nadležnosti i viši nivo odgovornosti prenesu na menadžere koji se ocenjuju po principu uspešnosti.³⁴

Troškovni centri primenjuju se u kompanijama u kojima nije moguće meriti rezultate poslovanja. Utvrđuje se razlika između planiranih i ostvarenih troškova. Manje su jedinice od profitnih centara i obično su njegovi delovi.

Neke kompanije mogu imati više centara troškova i to u zavisnosti od složenosti poslovanja. Cilj formiranja troškovnih centara je motivisanje menadžera na preduzetničko ponašanje, a ujedno i ušteda troškova.

Profitni centri su ključni operativni generator profita banaka. Bez obzira na profil strategijskog poslovanja jedinice, bitno je da se u okviru nje obavljaju kreditni i depozitni poslovi, koji imaju svog uticaja na profit banke. Stoga je od velikog značaja, da svaki profitni centar ima svoj mesečni, nedeljni i dnevni operativni plan.

3.3. Upravljanje operativnim troškovima banke

Karakteristično je kod banaka, da se troškovna terminologija za finansijske institucije razlikuje u odnosu na terminologiju troškova u proizvodnji, zbog nerobne bankarske osnove. Zato u bankarstvu treba praviti razliku između troškova i izdataka. Troškovima se smatraju svi oni troškovi koji se mogu povezati sa bankarskim proizvodima ili uslugama koji su iporučeni dotičnim klijentima banke. Samo u tim slučajevima, se mogu računati troškovi kao element vrednosti bankarskih proizvoda i usluga. Izdaci su privremeni sve dok isti ne postanu zadatak, aktivnost ili bankarski proizvod. Troškovi sadrže vrednosti ili cenu, te se u tome i pravi razlika između bankarskih izdataka i bankarskih troškova.

³⁴ Rodić J., Upravljačko računovodstvo segmenata preduzeća", A-M company, Beograd, 2001., str. 67.

Alokacija je arbitarna i rezultat je procene i odluke menadžmenta banke. Proces alokacije treba da je razumljiv za korisnika usluga da bi isti bio prihvaćen. U procesu alokacije je tačnost podataka veoma važna stavka. Alokacije su u mnogim instancama u velikom obimu zastupljene u glavnoj knjizi računovodstva banke. Sve alokacije treba da su: nepristrasne, konzistentne, logične i konceptualno objašnjive. Suština svake alokacije jeste njen kredibilitet. Proces alokacije se odnosi na: sredstva, prihode i izdatke u banci, pri čemu alokacije mogu biti razbijene po organizacionim delovima, bankarskim proizvodima i korisnicima bankarskih usluga. Alokacije sredstava se koriste u bilansne svrhe. Alokacije prihoda se koriste u nameri raspoređivanja kamatnog prihoda po organizacionim delovima i bankarskim proizvodima. Neke banke jednostavno ne raspoređuju svoj prihod po organizacionim delovima, proizvodima ili korisnicima, što znači da one zapostavljaju merenje učešća profitnih centara u ukupnom prihodu banke.

Međutim, alokacija izdataka je najčešće povezana sa analizom troškova. U osnovi, postoje troškovni i prihodni centri, koji primaju na sebe izdatke u ime organizacije, proizvoda i konačno, korisnika bankarskih usluga. To je posao menadžment analitičara troškova, da alocira ove izdatke nepristrasno radi merenja profitabilnosti prihodnog centra.

Izbor koncepta alokacije troškova je u funkciji cilja koji se želi postići suštinom merenja. Primaoci troškova treba da budu u stanju da u potpunosti sbvate alokaciju troškova. Za fonnulisanje koncepta alokacije troškova koriste se i neki od sledećih elemenata.³⁵

- Broj partija računa klijenta banke,
- Broj zaposlenih u banci,
- Broj odrađenih stavki u banci,
- Utrošeno vreme pri obavljanju transakcija u banci,
- Prihodi banaka,
- Korisnost merenja resursa banke,
- Direktni troškovi banke,

³⁵ Vunjak M. N., Ćurčić N. U., Kovačević Lj., Korporativno i investiciono bankarstvo, Bečej-Proleter, Ekonomski fakultet Subotica, 2008., str. 119.

- Uzajmljen prostor banke.

3.4. Upravljanje neto kamatnom marginom

Kamatne marže su jedan od najznačajnijih indikatora cene finansijske intermedijacije. Mada su kamatne marže i u drugim tranzicionim zemljama na višem nivou nego u zemljama Zapadne Evrope, u Srbiji su one izrazito visoke, jer odražavaju visoke premije, kako na kamatne, tako i na kreditne rizike. Takođe, viši stepen averzije prema riziku, niži stepen konkurencije, viši operativni troškovi su značajni faktori visokih kamatnih marži. Bilans uspeha se uglavnom prezentuje na osnovu koncepta: neto kamatnog prihoda i neto kamatne margine. Neto kamatni prihod predstavlja razliku između ukupnog kamatnog prihoda i ukupnih kamatnih rashoda. Ovakav pristup se danas koristi kao univerzalni model, ne samo finansijskog planiranja bilansa uspeha, već i kao model finansijskog izveštavanja. Koncept neto kamatne margine se može predstaviti na sledeći način:

Kamatni prihod - Kamatni izdaci = Neto kamatni prihod - Rezervacije za kreditne gubitke =

Neto kamatni prihod posle rezervacije za kreditne gubitke

Neto kamatni prihod je determinisan:³⁶

- Miksom produktivne aktive između kategorija visoke i niske zarade banke
- Cenom i rizičnim kreditima banke
- Svesnim i nesvesnim stepenom rizika kamatne stope dotične banke
- Miksom finansijskih obaveza banke
- Promenom svih navedenih faktora aktivnim delovanjem menadžemnta banke tokom vremenskog perioda

Neto kamatna margina predstavlja ratio koji reflektuju odnos neto kamatnog prihoda prema prosečnoj produktivnoj aktivni. Ona se retko nalazi na nižem nivou od 3,0% ili višem nivou od 7,0%. Dve najvažnije komponente ovog racia neto kamatne margine su: 1) prinos produktivne

³⁶ Vunjak N., Čuičić U., Kovačević Lj., Korporativno i investiciono bankarstvo, Bečej-Proleter, Ekonomski fakultet Subotica, 2008., str. 113.

aktive, 2) prinos praga profitabilnosti. Prinos produktivne aktive objedinjavanja bruto dobit na svu finansijsku aktivu. Druga mera se odnosi na objedinjavanje troškova finansiranja strukture produktivne aktive. Banka na finansijskom tržištu pribavlja privremeno slobodna novčana sredstva pod određenim uslovima ponude, da bi ista plasirala na tržište pod određenim uslovima tražnje. Na toj transformaciji tuđih sredstava, banka u svoje ime i za svoj račun stvara razliku između prosečne aktivne kamatne stope i prosečno pasivne kamatne stope. Ovaj iznos razlike između aktivne i pasivne kamatne stope, naziva se neto kamatni prihod.

Bitan pokazatelj kretanja kamatnih prihoda i kamatnih rashoda banke, jeste kretanje neto kamatne margine. Svako smanjenje kamatne margine bitno utiče na smanjenje neto kamatnih prihoda banke. U uslovima konkurencije to se ogleda u :

- Smanjenje kamatnih prihoda zbog niže kamatne stope na kredite
- Povećanje kamatnih prihoda zbog većeg obima plasmana
- Povećanje kamatnih rashoda zbog veće kamatne stope i većeg obima depozita
- Smanjenje dobiti banke zbog pada neto kamatne margine.

Pasivne kamatne stope, u konkurentskim uslovima, imaju tendenciju rasta u cilju pribavljanja što obimnijih i kvalitetnijih izvora sredstava, pre svega depozita. Istovremeno, sve teže je moguće plasirati pribavljena sredstva, pa je, između ostalog, nužno smanjivati aktivne kamatne stope na plasmane, tj. kredite. Rezultat takvog suprotnog kretanja u kamatnim stopama ima za posledicu njenje kamatnog prihoda i neto kamatnog prihoda pri istom obimu poslovanja. To dovodi do pada neto kamatne margine, Što se pri ostalim nepromenjenim istim uslovima, negativno odražava na dobit banke.

Negativne efekte na obim kamatnih prihoda i dobit banke, izaziva konkurentsko ponašanje banke u domenu kamatnih stopa i kamatnih prihoda. Banka, pored povećanja obima poslovanja, može tražiti izlaz u pravcu napora da se taj prihod ostvari iz drugih izvora, pa ako je moguće i poveća. Jedini izvor koji banci stoji na raspolaganju, pored povećanja obima poslovanja, jesu veći nekamatni prihodi, koji se odnose na proviziju, naknade i plaćanja raznih usluga širokog spektra, koje banka nudi svojim klijentima.

4. KOMPARATIVNA ANALIZA BILANSA TRI POSLOVNE BANKE

4.1. Analiza poslovanja Vojvođanske banke

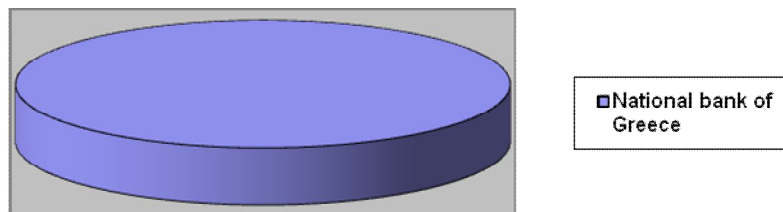
Vojvođanska banka je institucija s dugom tradicijom i predstavlja jedan od najpoznatijih brendova u zemlji. Grupi National Bank of Greece pridružena je akvizicijom 99,4% udela akcionarskog kapitala krajem 2006. godine. Ova akvizicija Vojvođanske banke putem procesa privatizacije za koju je bilo zainteresovano 11 evropskih banaka, smatra se u Srbiji najvećom i najznačajnijom prodajom banke u državnom vlasništvu do danas.

Nakon akvizicije Vojvođanske banke, Grupa se prema ukupnoj aktivni pozicionirala na peto mesto, dok je prema veličini mreže na drugom mestu sa ukupno 204 poslovne jedinice, potvrđujući potencijal daljeg rasta u srpskom bankarskom sektoru.

Zbog toga, a uzimajući u obzir dugogodišnji potencijal naših banaka u Srbiji, pripajanje Nacionalne banke Grčke a.d. Beograd Vojvođanskoj banci u februaru 2008. od strateškog je značaja za NBG Grupu. Nakon pripajanja, dve banke u Srbiji posluju pod nazivom «Vojvođanska banka akcionarsko društvo Novi Sad», sa sedištem u Novom Sadu na adresi Trg slobode 7. Kombinujući veliku bazu klijenata i reputaciju brenda Vojvođanske banke sa operativnom platformom NBG Beograd, a sve uz podršku grupe National Bank of Greece u razvoju bankarskih proizvoda, upravljanja poslovanjem, informacionim tehnologijama, kapitalu, depozitnom potencijalu i integracionom procesu dve banke, ce stvoriti jakog partnera kako Grupi tako i ukupnoj ekonomiji Srbije.

Vlasnička struktura

100% National bank of Greece

Tržišno učešće

Aktiva Vojvođanske banke

Tržišno učešće = ----- x 100

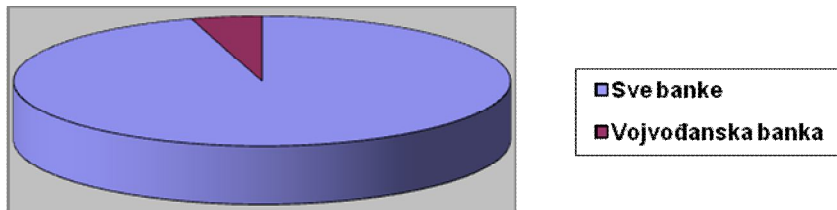
Aktiva svih banaka

88,226,810

Tržišno učešće³⁷ = ----- x 100 = 3,66%

2,409,986,034

³⁷ Izračunata na osnovu podataka NBS http://www.nbs.rs/export/internet/cirilica/50/50_5.html

Bilans stanja

Grupa računa, račun	POZICIJA	Oznaka za AOP	2007	2008	2009
	AKTIVA				
00,05,07	Gotovina i gotovinski ekvivalenti	001	6.008.324	17.596.903	8,841,481
01,06	Opozivi depoziti i krediti	002	28.132.746	11.143.209	24,536,183
02,08	Potraživanja po osnovu kamata, naknada, prodaje, promene fer vrednosti derivata i druga potraživanja	003	316.981	470.661	421,662
10, 11, 20, 21	Dati krediti i depoziti	004	42.606.091	46.840.868	44,251,420
12 (osim 128),22	Hartije od vrednosti (bez sopstvenih akcija)	005	2.275.780	818.839	274,573
13,23	Udeli (učešća)	006	350.090	318.064	502,307
16,26	Ostali plasmani	007	1.537.025	1.580.172	349,421
33	Nematerijalna ulaganja	008	120.779	202.213	372,891
34,35	Osnovna sredstva i investicione nekretnine	009	4.959.111	5.010.923	5,856,207
36	Stalna sredstva namenjena prodaji i sredstva poslovanja koje se obustavlja	010	0	0	0

37	Odložena poreska sredstva	011	108.814	108.490	206,796
03,09,19,29,30,38	Ostala sredstva	012	1.515.851	2.621.360	1,499,936
842	Gubitak iznad iznosa kapitala	013	0	0	0
	UKUPNA AKTIVA (od 001 do 013)	014	87.931.592	86.711.702	87,112,877
	PASIVA				
400,500	Transakcioni depoziti	101	13.865.917	14.510.489	14,585,443
401,402,403,404,405,501,502,503,504,505	Ostali depoziti	102	45.220.087	40.780.536	45,018,681
406,407,408,409,506,507,508,509	Primljeni krediti	103	2.791.923	4.072.353	2,784,130
41,51	Obaveze po osnovu hartija od vrednosti	104	239	268	1,643
42,52	Obaveze po osnovu kamata, naknada i promene vrednosti derivata	105	132.043	629.530	117,568
od 450 do 454	Rezervisanja	106	1.154.128	863.676	792,026
456, 457	Obaveze za poreze	107	49.694	67.852	39,365
434, 455	Obaveze iz dobiti	108	148.924	0	0
46	Obaveze po osnovu sredstava namenjenih prodaji i sredstava poslovanja koje se obustavlja	109	0	0	0
47	Odložene poreske obaveze	110	152.637	145.760	151,903
43, (osim 434), 44,48,49,53,58,59	ostale obaveze	111	3.175.316	3.816.830	1,280,075
	UKUPNO OBAVEZE (od 101 do 111)	112	66.690.908	64.887.294	64,770,834
	KAPITAL				
80 manje 128	Akcijski Kapital	113	16.366.276	16.337.550	16,337,550
81	Rezerve iz dobiti	114	14	3.188.768	3.188.768
82 (osim 823)	Revalorizacione rezerve	115	1.685.646	1.581.889	1,721,756
823	Nerealizovani gubici po osnovu hartija od vrednosti raspoloživih za prodaju	116	0	0	0
83	Dobitak	117	3.346.593	716.201	1,093,969
84, osim 842	Gubitak do nivoa kapitala	118	157.845	0	0

	UKUPAN KAPITAL (113 do 116 - 117)	119	21.240.684	21.824.408	22,342,043
	UKUPNO PASIVA (112+118)	120	87.931.592	86.711.702	87,112,877
	VANBILANSNE POZICIJE (od 121 do 125)	121	66.668.313	113.892.414	150,024,245
90 odnosno 95	Poslovi u ime i za račun trećih lica	122	2.418.235	2.305.209	971,009
91 (osim 911,916) odnosno 96 (osim 961,966)	Preuzete buduće obaveze	123	9.362.298	11.046.223	11,630,373
911,916,932 odnosno 961,966,982	Primljena jemstva za obaveze	124	36.398.975	44.819.370	83,292,314
92 odnosno 97	Derivati	125	11.740.416	36.903.984	26,194,087
93 (osim 932) odnosno 98 (osim 982)	Druge vanbilansne pozicije	126	6.748.389	18.817.628	27,936,462

Bilans uspeha

POZICIJA	Oznaka za AOP	2007	2008	2009
1	2	3	4	5
PRIHODI I RASHODI REDOVNOG POSLOVANJA				
Prihodi od kamata	201	6.485.669	5.439.149	6,042,584
Rashodi kamata	202	2.675.625	2.291.113	2,988,652
Dobitak po osnovu kamata (201- 202)	203	3.810.044	3.148.036	3,053,932
Gubitak po osnovu kamata (202 - 201)	204			0
Prihodi od naknada i provizija	205	1.643.968	1.703.315	1,384,433
Rashodi naknada i provizija	206	115.442	146.303	163,951
Dobitak po osnovu naknada i provizija (205 - 206)	207	1.528.526	1.557.012	1,220,482
Gubitak po osnovu naknada i provizija (206 - 205)	208	0	0	0
Neto dobitak po osnovu prodaje hartija od vrednosti	209	1.076	1.929	0

po fer vrednosti kroz bilans uspeha				
Neto gubitak po osnovu prodaje hartija od vrednosti po fer vrednosti kroz bilans uspeha	210	0	0	174,781
Neto dobitak po osnovu prodaje hartija od vrednosti koje su raspolozive za prodaju	211	45.234	2.205.240	0
Neto gubitak po osnovu prodaje hartija od vrednosti koje su raspolozive za prodaju	212	0	0	0
Neto dobitak po osnovu prodaje hartija od vrednosti koje se drze do dospeca	213	0	0	0
Neto gubitak po osnovu prodaje hartija od vrednosti koje se drze do dospeca	214	90	0	0
Neto dobitak po osnovu prodaje udela (ucesca)	215	0	0	21,380
Neto gubitak po osnovu prodaje udela (ucesca)	216	0	0	0
Neto dobitak po osnovu prodaje ostalih plasmana	217	0	0	0
Neto gubitak po osnovu prodaje ostalih plasmana	218	0	0	0
Neto prihodi od kursnih razlika	219	0	301.012	139,607
Neto rashodi od kursnih razlika	220	969.769	0	0
Prihodi od dividendi i ucesca	221	26.752	56.118	1,649
Ostali poslovni prihodi	222	162.716	145.532	122,571
Neto prihodi po osnovu indirektnih otpisa plasmana I rezervisanja	223	0	0	349,789
Neto rashodi po osnovu indirektnih otpisa plasmana I rezervisanja	224	456.329	600.219	0
Troskovi zarada, naknada zarada i ostali licni rashodi	225	2.830.233	2.535.431	2,837,065
Troskovi amortizacije	226	409.113	408.138	403,204
Operativni i ostali poslovni rashodi	227	2.751.952	2.459.506	2,660,828
Prihodi od promene vrednosti imovine i obaveze	228	6.995.183	1.614.926	2,125,067
Rashodi od promene vrednosti imovine i obaveza	229	4.536.313	946.429	737,208
DOBITAK IZ REDOVNOG POSLOVANJA (203 - 204 + 207 - 208 + 209 - 210 + 211 - 212 + 213 - 214 + 215 - 216 + 217 - 218 + 219 - 220 + 221 + 222 +	230	615.732	2.080.082	

223 - 224 - 225 - 226 - 227 + 228 - 229)				221,391
GUBITAK IZ REDOVNOG POSLOVANJA (204 - 203 + 208 - 207 + 210 - 209 + 212 - 211 + 214 - 213 + 216 - 215 + 218 - 217 + 220 - 219 - 221 - 222 + 224 - 223 + 225 + 226 + 227 - 228 + 229)	231	0	0	0
NETO DOBICI POSLOVANJA KOJE SE OBUSTAVLJA	232	0	0	0
NETO GUBICI POSLOVANJA KOJE SE OBUSTAVLJA	233	0	0	0
REZULTAT PERIODA - DOBITAK PRE OPOREZIVANJA (230 - 231 + 232 - 233)	234	615.732	2.080.082	221,391
REZULTAT PERIODA - GUBITAK PRE OPOREZIVANJA (231 - 230 + 233 - 232)	235	0	0	0
Porez na dobit	236	3.348	151.075	14,190
Dobitak od kreiranih odlozenih poreskih sredstava I smanjenja odlozenih poreskih obaveza	237	69.382	26.723	104,145
Gubitak od smanjenja odlozenih poreskih sredstava I kreiranje odlozenih poreskih obaveza	238	62.829	21.257	11,983
DOBITAK (234 - 235 - 236 + 237 - 238)	239	618.937	1.934.473	299,363
GUBITAK (235 - 234 + 236 + 238 - 237)	240	0	0	0
Zarada po akciji (u dinarima bez para)	241	379	3.672	183
Osnovna zarada po akciji (u dinarima bez para)	242	0	0	0
Umanjena (razvodnjena) zarada po akciji (u dinarima bez para)	243	0	0	0

FINANSIJSKI POKAZATELJI VOJVOĐANSKE BANKE

Godine	2007(%)	2008(%)	2009(%)
Neto dobit/ukupna aktiva	$618.937 / 87.931.592 \times 100 = 0,7\%$	2,23	0,34
Neto dobit/akcijski kapital	$618.937 / 16.366.276 \times 100 = 3,78\%$	11,83	1,83
Neto dobit/ukupni kapital	$618.937 / 21.240.684 \times 100 = 2,91\%$	8,86	1,33
Neto dobit/ukupni prihodi	$618.937 / (6.485.669 + 1.643.968 + 162.716 + 26.752) \times 100 = 7,43\%$	26,34	3,09
Ukupne obaveze/ukupna aktiva	$66.690.908 / 87.931.592 \times 100 = 75,84\%$	74,835	74,35
Akcijski kapital/ukupna aktiva	$16.366.276 / 87.931.592 \times 100 = 18,6\%$	18,845	18,75
Gotovina i ekvivalenti/ukupna aktiva	$6.008.324 / 87.931.592 \times 100 = 6,83\%$	20,29	10,15
Plasmani klijentima/ukupna aktiva	$42.606.091 / 87.931.592 \times 100 = 48,45\%$	54,015	50,80
Plasmani klijentima/ukupni kapital	$42.606.091 / 21.240.684 \times 100 = 200,58\%$	214,62	198,06
Ukupna aktiva	87.931.592	86.711.702	87,112,877

4.2. Analiza poslovanja ERSTE banke

Erste Bank a.d. Novi Sad je deo Erste Bank Grupe, jedne od vodećih finansijskih institucija u srednjoj i istočnoj Evropi, sa preko 16 miliona klijenata u osam zemalja. Erste Banka je nastala 1819. godine kao prva štedionica u Austriji. U Srbiji posluje od sredine 2005. godine kada je preuzela većinski deo akcija Novosadske banke, najstarije finansijske institucije u našoj zemlji, osnovane 1864. godine.

U decembru 2005. godine Novosadska banka menja ime u Erste Bank a.d. Novi Sad i započinje intenzivan proces transformacije Banke u modernu finansijsku instituciju usklađenu sa standardima Erste Bank Grupe. Ovaj proces je završen 1. januara 2007. godine prelaskom na novi informacioni sistem.

Fokus Erste Banke je na poslovanju sa stanovništvom, lokalnim zajednicama i malim i srednjim preduzećima. Intenzivnim ulaganjima tokom 2006. i snažnim razvojem u 2007. godini Erste Banka se svrstala među banke sa najkonkurentnijim proizvodima u Srbiji, kako za stanovništvo, tako i za pravna lica. Brzina i kvalitet usluge uz koncept ličnog bankara za svakog klijenta aduti su za dalji rast.

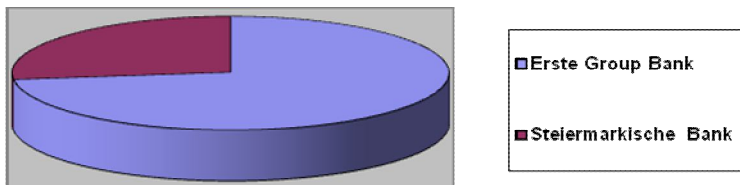
Tehnološki napredna i inovativna na finansijskom tržištu Srbije, posebno u oblasti elektronskog bankarstva i kartičarstva (NetBanking, kartice zasnovane na čip tehnologiji, poklon kartice...) Erste Bank a.d. Novi Sad teži da u 2008. godini nastavi da širi bazu zadovoljnih klijenata i povećava tržišno učešće u ključnim segmentima.

Mrežu Erste Banke u Srbiji čini 62 poslovnice za rad sa stanovništvom, kao i četiri komercijalna i 12 profitnih centara za rad sa pravnim licima. Erste Bank a.d. Novi Sad trenutno zapošljava više od 950 ljudi.

VLASNIČKA STRUKTURA

Erste Group Bank AG 73.99%

Steiermärkische Bank und Sparkassen AG 26.00%

TRŽIŠNO UČEŠĆE

Aktiva Erste banke

Tržišno učešće = ----- x 100

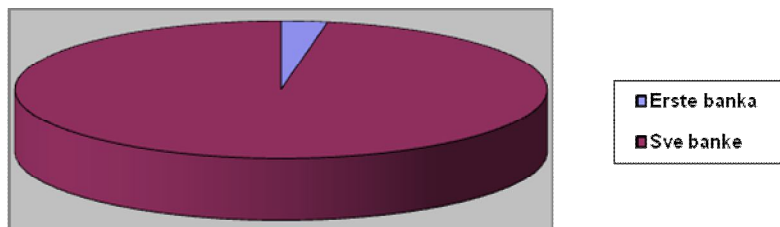
Aktiva svih banaka

50,562,077

Tržišno učešće³⁸ = ----- x 100 = 2,8 %

1,804,932,605

³⁸ Izračunata na osnovu podataka NBS http://www.nbs.rs/export/internet/cirilica/50/50_5.html

Bilans stanja

POZICIJA	2007	2008	2009
2	3	4	5
A K T I V A (Zbir pozicija od A.I. do A.XIII.)	37.859.408	49.187.125	51.994.866
GOTOVINA I GOTOVINSKI EKVIVALENTI	3.252.100	5.701.939	5.561.582
OPOZIVI DEPOZITI I KREDITI	10.919.864	9.358.777	6.051.084
POTRAŽIVANJA PO OSNOVU KAMATA, NAKNADA, PRODAJE, PROMENE FER VREDNOSTI DERIVATA I DRUGA POTRAŽIVANJA	80.958	193.581	209.185
DATI KREDITI I DEPOZITI	31.881.707	30.049.493	30.220.438
HARTIJE OD VREDNOSTI (BEZ SOPSTVENIH AKCIJA)	1.033.928	2.401.574	7.211.761
UDELI (UČEŠĆA)	70.970	45	47
OSTALI PLASMANI	99.931	301.276	1.186.886
NEMATERIJALNA ULAGANJA	35.296	57.286	89.223
OSNOVNA SREDSTVA I INVESTICIONE NEKRETNINE	870.200	934.680	889.240
STALNA SREDSTVA NAMENJENA PRODAJI I SREDSTVA POSLOVANJA KOJE SE OBUSTAVLJA	0	0	0
ODLOŽENA PORESKA SREDSTVA	0	0	

OSTALA SREDSTVA	638.300	188.474	575.420
GUBITAK IZNAD IZNOSA KAPITALA		0	
P A S I V A	37.859.408	49.187.125	51.994.866
O B A V E Z E (Zbir od PO.I. do PO.XI.)	27.644.273	38.649.414	41.063.569
TRANSAKCIONI DEPOZITI	1.975.173	7.085.711	6.541.543
OSTALI DEPOZITI	23.801.828	24.275.694	23.986.784
PRIMLJENI KREDITI	0	4.798.918	8.215.278
OBAVEZE PO OSNOVU HARTIJA OD VREDNOSTI		0	0
OBAVEZE PO OSNOVU KAMATA, NAKNADA I PROMENE VREDNOSTI DERIVATA	665	5.589	2.518
REZERVISANJA	366.439	757.834	322.976
OBAVEZE ZA POREZE	1.401.566	6.375	5.807
OBAVEZE IZ DOBITKA	0	0	0
OBAVEZE PO OSNOVU SREDSTAVA NAMENJENIH PRODAJI I SREDSTAVA POSLOVANJA KOJE SE OBUSTAVLJA	0	0	0
ODLOŽENE PORESKE OBAVEZE	13.211	11.584	8.696
OSTALE OBAVEZE	85.391	1.707.709	1.979.967
K A P I T A L	10.215.135	10.537.711	10.931.297
AKCIJSKI I OSTALI KAPITAL	12.279.261	10.174.804	10.164.475
REZERVE IZ DOBITI	0	0	344.724
REVALORIZACIONE REZERVE	23.421	15.639	20.702
NEREALIZOVANI GUBITAK PO OSNOVU HARTIJA OD VREDNOSTI RASPOLOŽIVIH ZA PRODAJU	0	0	5.763
AKUMULIRANA DOBIT / GUBITAK	-2.087.547	347.268	407.159
V A N B I L A N S N E P O Z I C I J E	0	0	0
V A N B I L A N S N A A K T I V A	9.799.234	37.529.203	30.537.469
V A N B I L A N S N A P A S I V A	-9.799.234	-37.529.203	-30.537.469

Bilans uspeha

POZICIJA	2007	2008	2009
1	2	3	4
NETO DOBITAK/GUBITAK PO OSNOVU KAMATA	1.232.123	2.823.860	1.479.474
PR.1. PRIHODI OD KAMATA	2.302.007	4.399.452	2.488.535
RA.1. RASHODI OD KAMATA	1.069.884	1.575.592	1.009.061
NETO DOBITAK/GUBITAK PO OSNOVU NAKNADA I PROVIZIJA	695.672	958.596	555.168
PR.2. PRIHODI OD NAKNADA I PROVIZIJA	1.146.222	1.642.885	915.458
RA.2. RASHODI NAKNADA I PROVIZIJA	450.550	684.289	360.290
NETO DOBITAK/GUBITAK PO OSNOVU PRODAJE HARTIJA OD VREDNOSTI PO FER VREDNOSTI KROZ BILANS USPEHA	0	0	0
NETO DOBITAK/GUBITAK PO OSNOVU PRODAJE HARTIJA OD VREDNOSTI KOJE SU RASPOLOŽIVE ZA PRODAJU		54.973	0
NETO DOBITAK/GUBITAK PO OSNOVU PRODAJE HARTIJA OD VREDNOSTI KOJE SE DRŽE DO DOSPECA		0	0
NETO DOBITAK/GUBITAK PO OSNOVU PRODAJE UDELA (UČEŠĆA)		0	0
NETO DOBITAK/GUBITAK PO OSNOVU PRODAJE OSTALIH PLASMANA		0	0
NETO PRIHODI/RASHODI OD KURSNIH RAZLIKA	53.664	-2.339.176	-1.223.775
PRIHODI OD DIVIDENDI I UČEŠĆA	1.463	3.423	90
OSTALI POSLOVNI PRIHODI	3.205.672	30.849	7.069
NETO PRIHODI/RASHODI PO OSNOVU INDIREKTNIH OTPISA PLASMANA I REZERVISANJA		-739.368	-359.788
TROŠKOVI ZARADA, NAKNADA ZARADA I OSTALI LIČNI RASHODI		1.246.165	661.562
TROŠKOVI AMORTIZACIJE		116.745	68.801
OSTALI POSLOVNI RASHODI	2.353.906	1.568.652	796.063
NETO PRIHODI/RASHODI OD PROMENE VREDNOSTI IMOVINE I OBAVEZA		2.471.326	1.241.963

DOBITAK/GUBITAK IZ REDOVNOG POSLOVANJA	174.104	333.922	173.775
NETO DOBICI/GUBICI POSLOVANJA KOJE SE OBUSTAVLJA	0	00	
DOBITAK/GUBITAK PERIODA PRE OPOREZIVANJA	174.104	333.922	173.775

FINANSIJSKI POKAZATELJI ERSTE BANKE

Godine	2007(%)	2008(%)	2009(%)
Neto dobit/ukupna aktiva	0,45	0,67	0.26
Neto dobit/akcijski kapital	1,41	3,28	1.58
Neto dobit/ukupni kapital	1,7	3,1	1.7
Neto dobit/ukupni prihodi	2,35	3,36	5.69
Ukupne obaveze/ukupna aktiva	73,01	78,57	78.97
Aksijski kapital/ukupna aktiva	32,43	20,68	21.02
Gotovina i ekvivalenti/ukupna aktiva	8,58	11,59	10.69
Plasmani kljentima/ukupna aktiva	84,21	61,09	58.12
Plasmani kljentima/ukupni kapital	312,1	283,68	276.45
Ukupna aktiva	37.859.408	49.187.125	51.994.866

4.3. Analiza poslovanja ProCredit banke

Akcionari ProCredit Banke su vodeći međunarodni investitori i finansijske institucije sa istim vrednostima i strateškim ciljevima.

Među akcionarima su privatni investitori - ProCredit Holding i CommerzBank AG. Oni zajedno teže da ProCredit banka održi fokus ka svojoj ciljnoj grupi, dok u isto vreme ulažu u stabilne i profitabilne bankarske poslove.

ProCredit Holding je matična kompanija globalne grupe koju čine 22 ProCredit finansijske institucije. ProCredit Holding je 1998. godine osnovan kao Internationale Micro Investitionen AG (IMI), a osnovala ga je kompanija IPC, pionir na polju razvoja finansijskog konsaltinga.

ProCredit Holding je posvećen širenju pristupa finansijskim uslugama u zemljama u razvoju i ekonomijama u tranziciji izgradnjom grupe banaka koje su lideri u pružanju pristupačnih i transparentnih finansijskih usluga veoma malim, malim i srednjim preduzećima kao i stanovništvu. Pored toga što izlazi u susret potrebama banaka za akcijskim kapitalom čija je matična kompanija, ProCredit Holding takođe rukovodi razvojem ProCredit banaka, imenuje članove menadžmenta i pruža podršku bankama po pitanju svih ključnih aktivnosti, uključujući bankarstvo, ljudske resurse i upravljanje rizicima. Holding vodi računa o tome da u celoj grupi budu implementirane ProCredit korporativne vrednosti, najbolje bankarske prakse i principi upravljanja rizicima u skladu sa Bazel II konvencijom.

IPC je vodeći akcionar i strateški investitor u ProCredit Holding kao i pokretačka preduzetnička snaga koja stoji iza ProCredit grupe od osnivanja banaka.

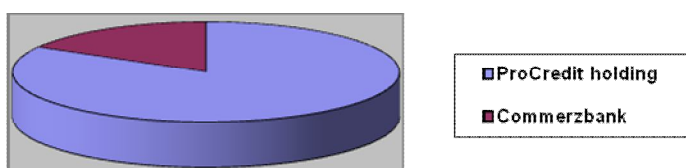
ProCredit Holding je javno-privatno partnerstvo. Pored IPC-a i IPC Invest-a (preduzeća koje omogućava zaposlenima IPC-a i ProCredit-a da investiraju u kompaniju u kojoj rade), ostali privatni akcionari ProCredit Holdinga su holandska fondacija DOEN, američki penzioni fond TIAA-CREF, američki fond za mikrofinansiranje Omidyar-Tufts i švajcarski investicioni fond responsAbility. Javni akcionari ProCredit Holdinga su KfW (nemačka razvojna banka ranga AAA), IFC (ogranak Svetske banke u privatnom sektoru čiji je rang AAA), FMO (holandska razvojna banka) i BIO (belgijski fond za razvoj).

ProCredit Holding je ocenjen sa BBB-, po rangiranju izvršenom od strane agencije Fitch Ratings. Zaključno sa decembrom 2008. godine, osnovni kapital ProCredit grupe iznosi 387 miliona evra. Ukupna aktiva ProCredit grupe iznosi 4,8 milijardi evra.

VLASNIČKA STRUKTURA

ProCredit holding a.g.Frankfurt 83.33%

Commerzbank AG Frankfurt 16.67%

TRŽIŠNO UČEŠĆE

Aktiva PRO Kredit banke

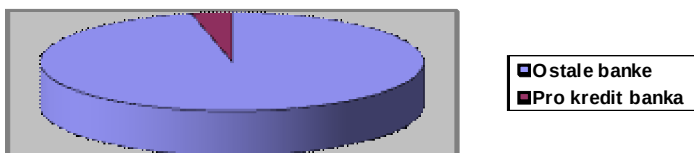
Tržišno učešće = ----- x 100

Aktiva svih banaka

68,814,367

Tržišno učešće³⁹ = ----- x 100 = 2,85%

2,409,986,034

³⁹ Izračunata na osnovu podataka NBS http://www.nbs.rs/export/internet/cirilica/50/50_5.html

Bilans stanja

POZICIJA	2007	2008	2009
1	2	3	4
A K T I V A (Zbir pozicija od A.I. do A.XIII.)	61.656.961	64.808.057	64.952.605
GOTOVINA I GOTOVINSKI EKVIVALENTI	1021738	9.262.862	16.411.771
OPOZIVI DEPOZITI I KREDITI	2.4230754	11.288.401	11.968.978
POTRAŽIVANJA PO OSNOVU KAMATA, NAKNADA, PRODAJE, PROMENE FER VREDNOSTI DERIVATA I DRUGA POTRAŽIVANJA	55.114	101.709	80.484
DATI KREDITI I DEPOZITI	33.414.243	39.764.040	38.335.527
HARTIJE OD VREDNOSTI (BEZ SOPSTVENIH AKCIJA)	0	6.882	13.973
UDELI (UČEŠĆA)	64.749	135.675	135.675
OSTALI PLASMANI	277.019	814.724	380.145
NEMATERIJALNA ULAGANJA	17.537	33.345	251.010
OSNOVNA SREDSTVA I INVESTICIONE NEKRETNINE	1.329.952	2.336.947	2.104.824
STALNA SREDSTVA NAMENJENA PRODAJI I SREDSTVA POSLOVANJA KOJE SE OBUSTAVLJA	0	0	0
ODLOŽENA PORESKA SREDSTVA	201.355	224.000	201.445
OSTALA SREDSTVA	772.185	839.472	974.232
GUBITAK IZNAD IZNOSA KAPITALA	0	0	
P A S I V A	61.656.961	64.808.057	64.952.605
O B A V E Z E (Zbir od PO.I. do PO.XI.)	56.772.833	56.082.912	55.827.900
TRANSAKCIONI DEPOZITI	4.998.600	5.336.041	8.132.886
OSTALI DEPOZITI	25.549.631	25.852.364	29.180.175
PRIMLJENI KREDITI	21.678.042	20.456.771	14.249.470
OBAVEZE PO OSNOVU HARTIJA OD VREDNOSTI	0	0	0
OBAVEZE PO OSNOVU KAMATA, NAKNADA I PROMENE VREDNOSTI DERIVATA	12.610	11.244	11.512
REZERVISANJA	36.101	52.030	46.351

OBAVEZE ZA POREZE	3.251	10.535	2.291
OBAVEZE IZ DOBITKA	79.236	0	10.814
OBAVEZE PO OSNOVU SREDSTAVA NAMENJENIH PRODAJI I SREDSTAVA POSLOVANJA KOJE SE OBUSTAVLJA	0	0	0
ODLOŽENE PORESKE OBAVEZE	0	0	0
OSTALE OBAVEZE	4.415.392	4.363.927	4.194.401
K A P I T A L	4.884.128	8.725.145	9.124.705
AKCIJSKI I OSTALI KAPITAL	3.689.087	6.439.757	6.439.757
REZERVE IZ DOBITI	663.206	1.076.186	1.345.592
REVALORIZACIONE REZERVE	0	580.993	585.379
NEREALIZOVANI GUBICI PO OSNOVU HARTIJA OD VREDNOSTI RASPOLOŽIVIH ZA PRODAJU	0	0	0
AKUMULIRANA DOBIT / GUBITAK	531.835	628.209	753.977
V A N B I L A N S N E P O Z I C I J E		0	0
V A N B I L A N S N A A K T I V A	13.255.254	11.860.663	11.722.240
V A N B I L A N S N A P A S I V A	-13.255.254	-11.860.663	-11.722.240

Bilans uspeha

POZICIJA	2007	2008	2009
2	3	4	5
NETO DOBITAK/GUBITAK PO OSNOVU KAMATA	2.697.160	3.459.144	3.430.966
PR.1. PRIHODI OD KAMATA	5.361.968	6.901.860	6.659.713
RA.1. RASHODI OD KAMATA	2.664.808	3.442.716	3.228.747
NETO DOBITAK/GUBITAK PO OSNOVU NAKNADA I PROVIZIJA	902.114	829.574	1.131.641
PR.2. PRIHODI OD NAKNADA I PROVIZIJA	1.031.777	996.603	1.323.538

RA.2. RASHODI NAKNADA I PROVIZIJA	129.663	167.029	191.897
NETO DOBITAK/GUBITAK PO OSNOVU PRODAJE HARTIJA OD VREDNOSTI PO FER VREDNOSTI KROZ BILANS USPEHA	6.610	-174	
NETO DOBITAK/GUBITAK PO OSNOVU PRODAJE HARTIJA OD VREDNOSTI KOJE SU RASPOLOŽIVE ZA PRODAJU		0	
NETO DOBITAK/GUBITAK PO OSNOVU PRODAJE HARTIJA OD VREDNOSTI KOJE SE DRŽE DO DOSPECA		0	
NETO DOBITAK/GUBITAK PO OSNOVU PRODAJE UDELA (UČEŠĆA)		0	
NETO DOBITAK/GUBITAK PO OSNOVU PRODAJE OSTALIH PLASMANA		0	
NETO PRIHODI/RASHODI OD KURSNIH RAZLIKA	242.667	-2.793.464	1.197.376
PRIHODI OD DIVIDENDI I UČEŠĆA	0	11.107	32
OSTALI POSLOVNI PRIHODI	752.577	423.937	1.123.805
NETO PRIHODI/RASHODI PO OSNOVU INDIREKTNIH OTPISA PLASMANA I REZERVISANJA	-1.187.007	-619.937	8.43.167
TROŠKOVI ZARADA, NAKNADA ZARADA I OSTALI LIČNI RASHODI	1.324.276	-1.891.965	2.296.161
TROŠKOVI AMORTIZACIJE	-240.384	-298.950	383.251
OSTALI POSLOVNI RASHODI	-2.943.437	-1.644.368	1.619.892
NETO PRIHODI/RASHODI OD PROMENE VREDNOSTI IMOVINE I OBAVEZA	30.459	3.066.106	3.334.947
DOBITAK/GUBITAK IZ REDOVNOG POSLOVANJA	501.073	541.010	772.526
NETO DOBICI/GUBICI POSLOVANJA KOJE SE OBUSTAVLJA	0	00	
DOBITAK/GUBITAK PERIODA PRE OPOREZIVANJA	501.073	541.010	704.345

FINANSIJSKI POKAZATELJI PRO KREDIT BANKE

Godine	2007(%)	2008(%)	2009(%)
Neto dobit/ukupna aktiva	0.81	0.83	1.08
Neto dobit/akcijski kapital	13,58	8,4	10.93
Neto dobit/ukupni kapital	10.25	6,2	7.71
Neto dobit/ukupni prihodi	6,77	6,49	7.73
Ukupne obaveze/ukupna aktiva	92,07	86,53	85.95
Akcijski kapital/ukupna aktiva	5,98	9,93	9.91
Gotovina i ekvivalenti/ukupna aktiva	1.65	14,29	25.26
Plasmani klijentima/ukupna aktiva	54.19	61.35	59.02
Plasmani klijentima/ukupni kapital	684,13	455,74	179.86
Ukupna aktiva	61.656.961	64.808.057	64.952.605

5. KOMPARATIVNA ANALIZA BILANSA 3 BANKE

Neto dobit/ukupna aktiva

	Banka	2007	2008	2009
1.	Vojvođanska	0,7%	2,23%	0,34%
2.	Erste	0,45%	0,67%	0,26%
3.	Pro kredit	0,81%	0,83%	1,08%

Neto dobit u odnosu na ukupnu aktivu ima Vojvođanska banka i najveći porast dobiti u odnosu na aktivu u odnosu na 2008. U 2009 ovaj koeficijent je najveći kod ProCredit banke. Ovaj koeficijent predstavlja stopu prinosa na poslovna sredstva.(ROA). Pokazuje poslovnu efikasnost i odnosi se na banku u celini.

Meri:

-efikasnost menadžmenta,

-profitabilnost i

-adekvatna je mera planiranja i kontrole poslovnih aktivnosti

Neto dobit/ akcijski kapital

	Banka	2007	2008	2009
1.	Vojvođanska	3,78%	11,84%	1,83%
2.	Erste	1,41%	3,28%	1,58%
3.	Pro kredit	13,58%	8,4%	10,93%

U 2008 osmoj godini najveću neto dobit u odnosu na akcijski kapital ima Vojvođanska banka. Koeficijent je značajno porastao u odnosu na 2007 a kod pro kredit banke je u

smanjenju u odnosu na 2007. U 2009 ovaj pokazatelj je najveći kod ProCredit banke. Ovaj koeficijent(ROE) meri profitabilnost ostvarenu angažovanjem kapitala vlasnika (isključeni su svi dugovi ili obaveze)

Neto dobit/ ukupni kapital

	Banka	2007	2008	2009
1.	Vojvodanska	2,91%	8,86%	1,33%
2.	Erste	1,7%	3,1%	1,7%
3.	Pro kredit	10.25%	6,2%	7,71%

Najveću dobit u odnosu na ukupni kapital u 2008 takođe ima Vojvodanska banka i on je značajno porastao u odnosu na 2007. U 2009 ovaj pokazatelj je najveći kod ProCredit banke. Ovaj pokazatelj iskazuje koliki je prinos na ukupni kapital banke. Putem ovog indikatora se pokazuje sposobnost banke da svoji akcionarima obezbedi prinos (profit) po osnovu uloženog kapitala.

Neto dobit/ukupni prihodi.

	Banka	2007	2008	2009
1.	Vojvodanska	7,43%	26,34%	3,09%
2.	Erste	2,35%	3,36%	5,69%
3.	Pro kredit	6,77%	6,49%	7,73%

Najveću dobit u odnosu na prihode ima Vojvodanska banka u 2008. Ovako visok skok u odnosu na 2007 je rezultat priliva kapitala od strane s National Bank of Greece Grupe. Ovaj pokazatelj iskazuje profitabilnost poslovanja banke. Ovoj indikator takođe služi za merenje profitabilnosti banke i njene uspešnosti poslovanja.

Ukupne obaveze/ ukupna aktiva

	Banka	2007	2008	2009
1.	Vojvodanska	75,84%	74,835%	74,35%
2.	Erste	73,01%	78,57%	78,97%
3.	Pro kredit	92,07%	86,53%	85,95%

Najveće obaveze u odnosu na aktivu ima Pro kredit a najbolji pokazatelj ima Vojvodanska banka. Ovaj pokazatelj iskazuje finansijsku strukturu i finansijski položaj banke , ukazuje na njenu sposobnost da sa prihodima pokrije rashode poslovanja.

Akcijski kapital / ukupna aktiva

	Banka	2007	2008	2009
1.	Vojvodanska	18,6%	18,845%	18,75%
2.	Erste	32,43%	20,68%	21,02%
3.	Pro kredit	5,98%	9,93%	9,91%

Najveći udeo Akcijskog kapitala ima Erste banka. To znači da Erste banka od ukupne imovine ima najveći procenat sopstvenog kapitala. Ukoliko je veći ovaj koeficijent to znači da postoji finansijska ravnoteža između sopstvenog i pozajmljenog kapitala. Za razliku od preduzeća banke u manjem iznosu koriste sopstveni kapital kao izvor finansiranja. Razlog tome leži u činjenici da banke imaju mogućnost lakšeg pristupa finansijskim sredstvima na finansijskom tržištu.

Gotovina /ukupna aktiva

	Banka	2007	2008	2009
1.	Vojvodanska	6,83%	20,29%	10,15%
2.	Erste	8,58%	11,59%	10,69%
3.	Pro kredit	1,65%	14,29%	25,26%

Najveći obim gotovine u odnosu na aktivu u 2008 ima Vojvođanska banka i ima veliki porast tog koeficijenta u odnosu na 2007. Ovaj pokazatelj je bitan za tekuću likvidnost banke jer gotovina spada u najlikvidniji deo imovine. I kod Erste banke i Pro kredit banke primetan je rast skok pokazatelja u odnosu na 2007. U 2009 ovaj pokazatelj je najveći kod ProCredit banke.

Plasmani klijentima/ukupna aktiva

	Banka	2007	2008	2009
1.	Vojvođanska	48,45%	54,015%	50,80%
2.	Erste	84,21%	61,09%	58,12%
3.	Pro kredit	54.19%	61.35%	59,02%

Najveći plasman klijentima u odnosu na aktivu 2008 ima Pro kredit , ali pad ovog koeficijenta u odnosu na 2007. U interesu je banke da maksimizira učešće plasmana klijentima i minimizira gotovinu i gotovinske ekvivalente, depozite kod centralne banke i plasmane bankama (koji plaćaju manje za korišćenje bančnih sredstava od komitenata) u ukupnoj aktivu. U budućnosti bi banke trebala da posvete pažnju iznalaženju načina za bolji plasman sredstava klijentima, i na taj način poveća ovaj ratio na poželjnih bar 60% i što je suštinski bitno da poveća svoj zarađivački potencijal i ostvari veću dobit za svoje akcionare.

Plasmani klijentima /ukupni kapital

	Banka	2007	2008	2009
1.	Vojvođanska	200,58%	214,62%	198,06%
2.	Erste	312,1%	283,68%	276,45%
3.	Pro kredit	200,58%	214,62%	197,06%

I ovaj pokazatelj nama ukazuje na bonitet poslovne banke, on pokazuje kreditni i finansijski potencijal banke.

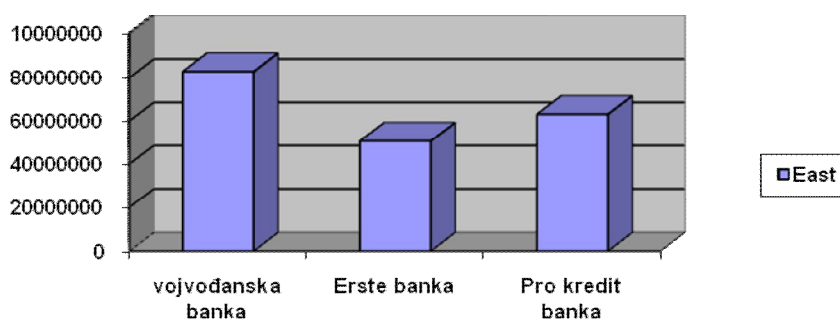
Najveći plasman klijentima u odnosu na ukupni kapital u 2008 i 2009 ima Erste banka. Međutim taj je koeficijen opao u odnosu na 2007. Dok je porastao kod ostale dve banke. To pokazuje da je Erste banka najviše plasirala sredstava u odnosu na svoj potencijal.

Aktiva

	Banka	2007	2008	2009
1.	Vojvodanska	87.931.592	86.711.702	87,112877
2.	Erste	37.859.408	49.187.125	51,994,866
3.	Pro kredit	61.656.961	64.808.057	64,952,605

Najveća aktivu ima Vojvodanska banka i samim tim najveće tržišno učešće od ove tri banke. Međutim Vojvodanska banka ima pad aktive u odnosu na 2007. dok druge dve banke su zabeležile rast aktive. Procentualno najveći rast aktive u odnosu na 2007 ima Erste banka.

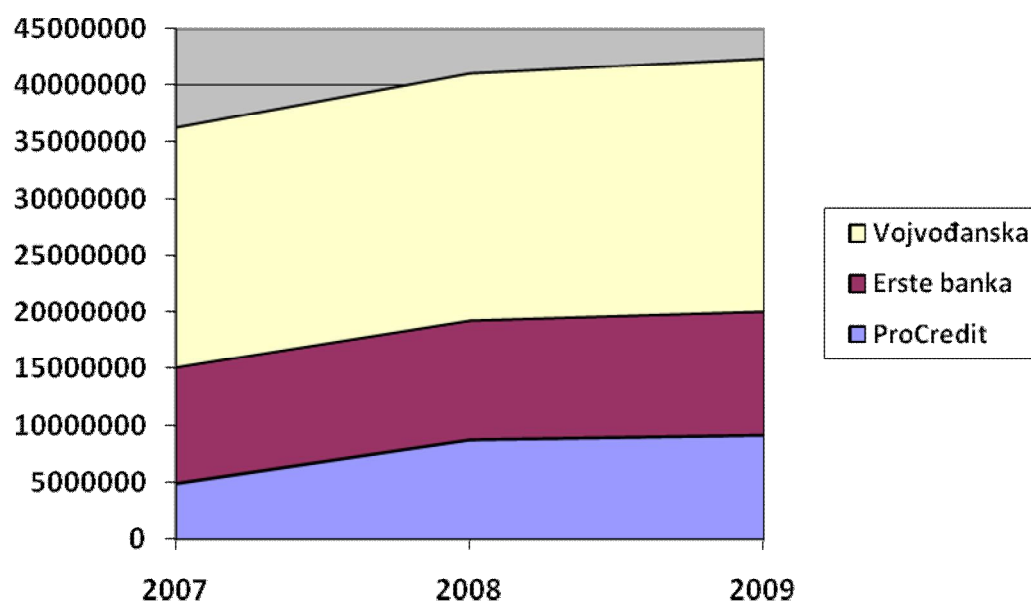
Upravljanje aktivom poslove banke podrazumeva alokaciju sredstava banke ka alternativnim ulaganjima banke koja će maksimizirati profit uz minimalni rizik. Ulaganje poslovne banke usmerena u prvom redu ka gotovini, kreditnim plamanima, Hov, i ostalim oblicima aktive.

Aktive Banaka 2009

Visina kapitala

	Banka	2007	2008	2009
1.	Vojvođanska	21.240.684	21.824.408	22.342.043
2.	Erste	10.215.135	10.537.711	10.931.297
3.	Pro kredit	4.884.128	8.725.145	9.124.705

Grafički prikaz rasta kapitala Vojvođanske, Erste i Procredit banki

Na osnovu tabele i grafičkog prikaza možemo zaključiti da Vojvođanska i Erste banka nisu imale značajne promene kapitala u posmatranom periodu. ProCredit banka ima veliki rast kapitala . koji je u odnosu na 2007 porastao više od 100%.

Banke			
Pokazatelji	Vojvodanska banka	Erste banka	Pro kredit banka
Tržišno učešće	3,66%	2,8%	2,85%
Aktiva	87,112877	51,994,866	64,952,605
Ukupni kapital	22.342.043	10.931.297	9.124.705
Aksijski kapital	16,337,550	10,164,475	64,397,57
Raširenost mreže	204 PJ	138PJ	71PJ

ZAKLJUČAK

Finansijski izveštaji su značajan izvor informacija. Međutim, da bi njihova upotrebljivost bila veća, potrebno ih je analizirati. U postupku analize finansijskih izveštaja koriste se različite metode, pomoću kojih se podaci finansijskih izveštaja pretvaraju u informacije spremene za korišćenje. Za potrebe analize poslovanja banaka, uobičajeno se koristi racio analiza i to pre svega racio likvidnosti, rentabilnosti, aktivnosti i finansijske strukture. Za kompleksije finansiskog polaožaja i poslovanja banke koriste se i pokazatelji prihoda na aktivu (ROA), povrat na uloženi kapital (ROE), kao i pokazatelji prihoda i rashoda, dobiti i kapitala i drugi pokazatelji. Rezultati analize mogu biti prikazani u različitim formama kao što su: brojevi, pregledi (tabele) i grafikoni koji su prikazani u radu. Finansijski izveštaji predstavljaju najefikasniji način da se subjektima koji se nalaze izvan banke periodično predoče informacije skupljene i obrađene u računovodstvenom sistemu. Za kompletnu i stvarniju sliku finansijkog položaja banke, pored finansijkog i izveštavanja, neophodno je imati uvid u celokupno njeno poslovanje, tako da je prva hipoteza „Finansijski izveštaji predstavljaju najefikasniji način da se subjektima koji se nalaze izvan banke predoče informacije o uspešnosti poslovanja” delimično potvrđena.

Banka, kao i sve ostale finansijske organizacije, zahtevaju prikazivanje i analizu rezultata poslovanja, radi utvđivanja uspešnosti poslovanja na kraju svake poslovne godine. Stoga je jako bitno analizirati sve bilansne pozicije kako bilansa stanja, tako i bilansa uspeha. Pored utvđivanja bilansnih pozicija, takođe je vrlo bitno uspostaviti adekvatno i pravilno upravljanje ovim pozicijama u banci, kako bi menadžment uposlio kapacitete u aktivnosti koje donose najbolje rezultate uz što minimalniji rizik poslovanja u bankama što potvrđuje drugu hipotezu.

(Bilansne performanse igraju veoma važnu ulogu u bankarskom sistemu svake banke).

U radu je potvrđena treća hipoteza „ Poslovni uspeh banke je uslovljen adekvatnim odnosom kapitala i obaveza u pasivi bilansa.” Poslovni uspeh banke je uslovljen je adekvatnim odnosom kapitala i obaveza u pasivi bilansa. Zatim, banka koja ima veći iznos sopstvenog kapitala u odnosu na obaveze, ostvaruju veće stope profita, za razliku od banaka kod kojih je taj odnos drugačiji. Koeficijent prihoda u odnosu na rashode kamata je veći kod banaka koje u pasivi biansa stanja imaju veći iznos kapitala od obaveza. Iz toga zaključujemo da, analitički kvantitativni pokazatelji omogućavaju konstituisanje modela merenja i elemenata poslovanja u

funkciji objektivnog finansijskog izveštavanja i uporedivosti finansijskih izveštaja na globalnom nivou.

Na osnovu komparativne analize možemo zaključiti da Vojvođanska banka ima najbolje pokazatelje. Zbog svoje tradicije i dugogodišnjeg prisustva na našem tržištu ima najveći broj poslovnih jedinica od posmatranih banaka i tržišno učešće. Takođe i ostali pokazatelji kao što su ukupni kapital, akcijski kapital, aktiva govore u prilog tome.

Kvalitativne i kvantitativne promene, koje su poboljšale ukupne pozitivne rezultate, potvrđuju da se Vojvođanska banka nalazi na dobrom putu, da će njeno poslovanje nastaviti da se razvija, kao i da njeni klijenti imaju najbolju bankarsku uslugu.

Na osnovu kvantitativne analize možemo videti da najveće tržišno učešće ima Vojvođanska banka, zatim Pro kredit banka, pa Erste banka. Možemo zaključiti da sve tri banke nemaju veliko tržišno učešće u odnosu na druge banke, gde prednjače Banka Inteza i Raiffeisen banka.

Ako posmatramo tržišno učešće, možemo videti da je ono najveće kod Vojvođanske banke. Takođe i visina kapitala je najveća kod Vojvođanske banke. To nam ukazuje da veličina kapitala utiče na tržišno učešće.

Na osnovu komparativne analize možemo videti da je najviši akcijski kapital Vojvođanske banke u sva tri posmatrana perioda. Međutim neto dobit nije najveća. Na primer u 2009 neto dobit u ProCredit banci je 704.345.000 dinara a u Vojvođanskoj banci je 221.391.000 i ako Vojvođanska banka ima znatno veći akcijski kapital. Prema tome hipoteza da od visine akcijskog kapitala direktno zavisi profitabilnost banaka se odbacuje. Profitabilnost zavisi pored veličine akcijskog kapitala i od toga koliko će ga banka efikasno koristiti. Odnos dobiti i akcijskog kapitala se naziva koeficijent (ROE) koji meri profitabilnost ostvarenu angažovanjem kapitala vlasnika.

LITERATURA

1. Bank performance in transition economies, Working paper No. 76, EBRD, 2002.
2. Bjelica V., Bankarstvo u teoriji i praksi, Subotica, 2005.
3. Bojović P., Krstić B., Upravljanje aktivom i pasivom banke, Zbornik radova sa seminara „Poslovni rizici i upravljanje rizicima u skladu sa domaćom i međunarodnom metodologijom i standardima", TAZ, Beograd, 2007
4. Bojović P., Živković A., Dželatović M., Bankarske finansije i računovodstvo, Beograd 2008
5. Bovan M., Finansijsko- računovodstvena analiza, Priština, 2008
6. Ćurčić U., Bankarski portfolio menadžment, Feljton, Novi Sad, 2002
7. Ćurčić V.: - Strategijsko planiranje u bankarstvu, Novi Sad, Feljton, 1999.
8. Dmitrović-Šaponja Lj., Petković Đ., Jakšić D., Računovodstvo, Ekonomski fakultet, Subotica, 2004
9. Dragoslav Vuković: Bazelski Odbor za bankarski nadzor: Prikaz novog bazelskog sporazuma, konsultativni dokument, prevod i obrada, Bankarstvo, Beograd, 2003.
10. Đukić, Đorđe: Upravljanje rizicima i kapitalom u bankama, Beograd, Beogradska berza, 2007.
11. Gavrilović Lj., Upravljanje aktivom i pasivom banaka, Časopis „Bankarstvo", br. 5-6, Beograd ,1997
12. Kapor P., Komercijalno i investiciono bankarstvo, Poslovni biro, Beograd, 2008.
13. Kapor, Predrag: Bankarstvo: sa osnovama bankarskog poslovanja i međunarodnim bankarstvom, Beograd : Megatrend univerzitet, 2007.
14. Krstić B., Marinković S. - Finansijski rizici u bankarstvu, EF Niš, 2004.
15. Mihailović D., Dužnički finansijski instrumenti i upravljanje strukturom kapitala banke", članak,, Strategijski menadžment", vol.6, br. 2-3,2002.
16. Mikerević D., Finansijski menadžment , Banja Luka, 2009.
17. Muminović S., članak "Upravljanje imovinom i obavezama banke", časopis Finansije 1-6-2004, Ministarstvo finansija,
18. Popović S., Menadžment aktive i pasive banaka, Beograd, 2010.
19. Računovodstvena praksa br. 2-3, Savez računovođa i revizora Srbije „Računovodstvo“ doo, Beograd, januar 2008
20. Radovanović R., Bilansi preduzeća i banaka,Savremena administracija, Beograd, 1999
21. Ranković M. J., Specijalni bilansi, Proinkom, Beograd, 1996.
22. Rodić J., Vukelić G., Andrić M., Teorija politika i analiza bilansa, Beograd, 2007
23. Rodić J.,Upravljačko računovodstvo segmenata preduzeća", A-M company, Beograd, 2001

24. Šabović, Šerif: Osnovi bankarstva, Peć, Leposavić, Visoka ekonomska škola strukovnih studija, 2008.
25. Statistical analysis of banking performance in the Republic of Serbia, Working paper No. 01/105, IMF, 2008
26. Vasiljević B., Jelić R., Zarić D., Upravljanje u bankama, Centra za ekonomska istraživanja, Beogradska banka, Beograd, 1990
27. Vemić M. Nauka o finansijskom menadžmentu, Cekom, Novi Sad 2007
28. Vuković, Vlastimir: Tržišna koncentracija domaćih banaka, Finansije, Beograd 2006.
29. Vunjak N., Čuičić U., Kovačević Lj., Korporativno i investiciono bankarstvo, Bečej-Proleter, Ekonomski fakultet Subotica, 2008.
30. Vunjak N.: Poslovno bankarstvo Subotica 2002
31. Zbornik radova „Računovodstvo i finansijski menadžment preduzeća i banaka“, XXXYY simpozijum, Računovodstvo i poslovne finansije u savremenim uslovima poslovanja, Savez računovođa i revizora Srbije, Ztatibor, 31 Maj- 2. Jun 2001